

ročník XXI. číslo 3-4/2001

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ

Listy

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Slovo na úvod (Jan Podhola) 1

články a studie

Zápas o anjouovské nevesty 2
K původu české královny Anny 40
Dva pozapomenutí jubilanti 48

anotace

Erby a vlajky miest v Slovenskej republike 57
Osem storočí Slovenskej heraldiky 57
Heraldický register Slovenskej republiky I. 57
Soupis východočeských urbárů 58
Stříbřec nad hladinami rybníků 58

zprávy ze společnosti

Informace k úhradě členských příspěvků 59
Skončil dvacátý osmý kurz pro začínající rodopisce 59
10 let Slovenské genealogické a heraldické společnosti 60
GENEALOGIE.CZ – naše nová internetová adresa 64
Rodinná genealogie a český Internet 64
Internetové stránky badatelů 67
Nový zákon o matrikách 69
Na pomoc badatelům 70
Program a termíny „středečnicků“ 73
Jubilea členů v roce 2002 74
Změna sídla Státního ústředního archivu 75
Pozvánka na valnou hromadu ČGHSP 76

NA OBÁLCE:

VÝVOD Z OSMI PŘEDKŮ BOHUMÍRA DANIELE Z WUNSCHWITZ. ZKRATKA: G(OTTFRIED) D(ANIEL) F(REIHERR) V(ON) W(UNSCHWITZ). VLEVO: PRADĚD PO OTCI JAKUB WUNSCHWITZ, JEHO MANŽELKA KRISTINA ROZ. KHUNOVÁ, PRADĚD MAYER Z TOUDLOVIC A JEHO MANŽELKA ROZ. STREITKOLBEN. VPRAVO: PRADĚD PO MATCE JAN ML. PACHTA Z RÁJOVA, JEHO MANŽELKA JOHANA ROZ. ŠINDLOVÁ Z EBERHARCE, PRADĚD RAFAEL MNIŠOVSKÝ ZE SEBUŽINA A JEHO MANŽELKA EUFROZINA ROZ. HIRŠOVÁ Z HIRŠEKA.

NA ZADNÍ STRANĚ OBÁLKY:

PODOBIZNA VLADISLAVA II. A KRÁLOVNY ANNY (NAHORE) ZE SVATOVÁCLAVSKÉ KAPLE V KATEDRÁLE SV. VÍTA V PRAZE

PŘÍLOHA:

ZNAKOVÁ GALERIE - TRICET STAVOVSKÝCH MÍSTODRŽÍCÍCH ZVOLENÝCH V ROCE 1618 (6. část)

Vážení přátelé,

blíží se konec roku a Vy dostáváte do rukou poslední letošní číslo GHL. Zjistíte Vás nemusím upozorňovat na nové grafické zpracování jednotlivých čísel letošního ročníku, ke kterému jsme postupně došli v souladu s celkovou koncepcí rozvoje ČGHSP a které by mělo být na určitou dobu definitivní podobou GHL. Samozřejmě se do budoucnosti neuzavíráme dalšímu vývoji a budeme reagovat tak, jak se bude vyvíjet vše ostatní, abychom nadále vytvářeli z GHL pomocníka ve Vaší práci i časopis reprezentující ČGHSP.

V minulém čísle uveřejněné výsledky akce „Dotazník“ měly nebývalý ohlas. Obdrželi jsme nejen řadu pochvalných a děkovních dopisů za uskutečnění, zpracování a zveřejnění, ale i konkrétních požadavků na zprostředkování kontaktů. To svědčí o tom, že smysl akce byl naplněn a byly vytvořeny podmínky pro vzájemnou spolupráci mezi jednotlivými členy. V současné době správní výbor dále „vyčerpává“ získané informace a postupně oslovuje jednotlivé členy, kteří uvedli zpracované rodokmeny a kroniky. Následně bude ještě přistoupeno k části týkající se používání osobních počítačů a genealogických programů. Již nyní však připravujeme pro členy kurz o osobních počítačích a genealogických programech, který by měl být realizován v průběhu příštího roku.

Jak jste byli v minulém čísle GHL informováni, připravil správní výbor na letní měsíce červenec a srpen dvě výstavy o genealogii a heraldice v Okresním muzeu Praha-západ v Jílovém a v Okresním muzeu Benešov se sídlem ve Vlašimi. Pro mimořádný zájem byla výstava v Jílovém prodloužena do konce září a výstava ve Vlašimi, prodloužená do poloviny září a ukončená přednáškou, byla převezena do Benešova, rovněž s přednáškou a termínem do konce října. Z toho důvodu připravuje správní výbor obdobné výstavy na příští rok pro oblast jižních a západních Čech, kde jsme v současné době oslovili řadu muzeí.

V měsíci září si připomněla své 10. výročí založení Slovenská genealogická a heraldická společnost a setkání k této příležitosti se zúčastnili i zástupci ČGHSP. Blíží informace o tomto setkání i dalších zajímavostech se dočtete v části Zprávy ze společnosti. Zde je také informace o úhradě členských příspěvků na rok 2002. Přes každoroční upozorňování o způsobu a termínu úhrady však stále mnoho členů nevěnuje těmto informacím pozornost a způsobují tak nepříjemné situace odpovědným pracovníkům správního výboru a následně i sobě. Proto věřím, že se letos s informací řádně seznámíte a budete se řídit jejím obsahem.

Na závěr svého Slova na úvod Vám všem přeji jménem svým i jménem členů správního výboru příjemné prožití Vánočních svátků, úspěšný vstup do nového roku a především dobré zdraví a více času na „pěstování“ krásného zájmu - genealogie a heraldiky.

Zápas o anjouovské nevesty

Jaroslav Perniš

Ludovít Veľký (1326-1382), podľa opisu kronikára „muž primeranej výšky, s hrdým pohľadom, s kučeravými vlasmi i bradou, s jasnou tvárou, s plnými perami a s trochu skrivenými plecami“¹⁾, vládol v Uhorsku štyridsať rokov. Do histórie tohto stredovekého kráľovstva vstúpil ako panovník s veľkými ambíciami, organizátor mnohých vojenských výprav a dynastických projektov, obratný diplomat a znalec pomerov svojej doby, ale aj ako posledný mužský príslušník dynastie Anjouovcov na uhorskom tróne. Osud mu na rozdiel od jeho otca Karola Róberta nedoprial synov, ktorými by zabezpečil kontinuitu rodu²⁾. Napriek tomu, že vstúpil do dvoch manželstiev - prvýkrát s Margarétou Luxemburskou (1335 - 1349), dcérou cisára Karola IV. a jeho prvej manželky Blanky

1) Kronika magistra Jána o Ludovítovi Veľkom. In: Július SOPKO, *Kroniky stredovekého Slovenska*, Budmerice 1995, s. 99.

2) Karol Róbert bol otcom piatich synov, z ktorých Ludovít bol v celkovom poradí tretím. Ich matkou bola dcéra poľského kráľa Vladislava Lokietka z dynastie Piastovcov. K nej naposledy Jaroslav PERNIŠ, *Alžbeta Poľská (1305-1380), tretia manželka uhorského kráľa Karola Róberta z Anjou*. In: *Slovanský prehľad* LXXXV, 1999, s. 419-432. Okrem legitímnych synov však mal aj nemanželského syna Kolomana, ktorý sa stal rábskym biskupom. K nemu Antal PÓR, Kálmán, győri püspök (1317-1375). In: *Századok* XXIII, 1889, s. 369-384.

3) *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens (dalej CDM)*, Band VII (1334-1349), hrsg. von P. Ritter u. Chlumecky und redigiert von J. Chytil, Brünn 1858, s. 135-137, č. 188 (Visegrád, 1. 3. 1338); s. 312-314, č. 431 (Visegrád, 3. 8. 1342). Margaréta zomrela ako štrnásťročná 7. septembra 1349 pravdepodobne na mor. *Magyar diplomaciai emlékek az Anjou korból (Acta externa)*,

z Valois³⁾ a štyri roky po jej smrti s Alžbetou Kotromaničovou (1340 - 1387), dcérou bosnianskeho bána Štefana a Alžbety Kujavskej⁴⁾ - legitímneho potomstva sa dočkal až v posledných rokoch svojho života.

Svoje prvé dieťa Alžbeta Kotromaničová porodila podľa mienky staršej maďarskej historiografie v roku 1365. Bola ním dcéra Mária. Zomrela však už v nasledujúcom roku⁵⁾. Narodenie tejto dcéry nemôžeme ani potvrdiť, ani vyvrátiť kvôli absencii prameňov. Faktom však zostáva, že aj keď sa narodila, žila tak krátko, že z hľadiska otcovej dynastickej politiky nemala žiadny konkrétny význam.

Ďalšie tri dcéry, o ktorých existencii má história nezvratné dôkazy, prišli na svet až v posledných rokoch života uhorského kráľa. Napriek tomu, že ich narodenie bolo po dlhoročnej neplodnosti kráľovnej veľmi významnou udalosťou nielen v uhorskej kráľovskej rodine, ale aj v medzinárodných súvislostiach, uhorské kroniky, ktoré presne datujú narodenie synov Karola Róberta, nechávajú paradoxne tieto záležitosti bez povšimnutia. Obmedzujú sa len na konštatovanie, že Ľudovítova druhá manželka, „šľachetná pani Alžbeta“, dcéra bosnianskeho bána, „mu porodila tri dcéry: Katarínu, Máriu a Hedvigu“⁶⁾. Nie je známe ani to, z akých prameňov čerpali informácie poľský kronikár Długosz a tiež niektorí starší maďarskí historici, ktorí udávajú rôzne datovanie narodenia uhorských princezien. Podľa nich sa prvá z dcér, Katarína, narodila v roku 1358 (Długosz), 1365 (M. Wertner) alebo 1368 (L. Thallóczy). Druhorodená Mária prišla na svet v roku 1365 (Długosz) alebo v roku 1370 (M. Wertner, L. Thallóczy). Najmladšia Hedviga podľa všetkých troch uzrela svetlo sveta v roku 1371⁷⁾. Všetky uvedené dátumy považujeme za neodôvodnené, čo sa pokúsime vysvetliť v nasledovnom texte.

Už v štúdiu o Alžbete Uhorskej, neteri Ľudovíta Veľkého⁸⁾, sme v súvislosti s jej plánovaným manželským zväzkom s českým kráľom Václavom IV. spomínali list jeho otca, cisára Karola IV., datovaný 10. mája 1366 vo

szerk. G. Wenzel, t. II, Budapest 1875, s. 370, č. 299: „quod epidemia mortalitatis deseuit multum ibidem; et quod Regina Hungarie, consors domini Regis nuper ad Dominum transmigravit“.

4) K Alžbete Kotromaničovej naposledy Jaroslav PERNIŠ, *Krásna a krutá bánova dcéra*. In: *Slovanský prehľad* LXXXVI, 2000, s. 279-287.

5) Mór WERTNER *Az Anjouk genealogiája*. In: *Turul* VI, 1888, s. 75. Lajos THALLÓCZY, *Bosnyák nemzedékrendi tanulmányok*. In: *Turul* XIII, 1895, s. 12.

6) *Kronika magistra Jána o Ludovítovi Veľkom*, s. 98.

7) *Datovania Długosza považuje za výmysly kronikára A. SEMKOWICZ, Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich od Jana Długosza*, Kraków 1887, s. 371, 377, 384. M. WERTNER, *Az Anjouk genealogiája*, s. 75. L. THALLÓCZY, *Bosnyák*, s. 12.

8) Jaroslav PERNIŠ, *Alžbeta Uhorská (1353-1380). V osidlach dynastickej politiky*. In: *Genealogicko-heraldický hlas* V, 1998, s. 3-12

Viedni, ktorý adresoval rišským vikárom Mantovy Gonzagovcom. Označoval im v ňom, že jeho syn „uzavrie od dnešného dňa do štyroch týždňov manželstvo s neterou uhorského kráľa“, pričom, ako ďalej poznamenáva, „uhorské kráľovstvo pripadne ich dedičom“⁹⁾. Z dikcie spomínaného listu je zrejmé, že jedinou dcérou vojvodu Štefana, zosnulého brata Ľudovíta Veľkého, v tom čase všeobecne považovali za dedičku svätostefanskej koruny. Ťažko by sme obhajovali tvrdenie, že cisár Karol IV., ktorý bol mimoriadne obratným diplomatom a výborným znalcom rodinných pomerov nielen uhorskej panovníckej dynastie, by poskytol podobnú informáciu, keby vedel, že Ľudovít má žijúce legitímne potomstvo zo svojho druhého manželstva. Tak isto je nepravdepodobné, že uhorský kráľ by s cisárom uzavrel zmluvu, ktorá by preferovala na prvé miesto v dedičskej postupnosti jeho neter na úkor vlastnej dcéry. Nesmieme zabúdať ani na skutočnosť, že mimoriadne veľký vplyv v Ľudovítovej dynastickej politike mala jeho matka Alžbeta Poľská, ktorá už mnohokrát dokázala, že nie je naklonená anjouovsko-luxemburským aliančným zväzkom. Na základe uvedeného môžeme vysloviť tvrdenie, že uhorský kráľ v máji 1366 nemal legitímnych potomkov, a preto nástupnícke právo prirodzene patrilo jeho neteri Alžbete. Narodenie prvej z trojice spomínaných princezien musíme preto posunúť najskôr do druhej polovice tohto roku, čím získame spodnú hranicu časového intervalu, v ktorom Alžbeta Kotromaničová porodila svoje dcéry.

Uvedené obdobie umožňuje presnejšie vymedziť listina Ľudovíta Veľkého z 3. októbra 1373 vystavená v Košiciach, ktorá sa týkala uznania práv jeho dcér na dedičstvo poľskej koruny. Menovite v nej uvádza len dve - Katarínu a Máriu, pričom hovorí „o našich dcérach, ktoré teraz máme a v budúcnosti budeme mať“¹⁰⁾. Z uvedenej listiny je jasné, že v čase jej vystavenia najmladšia dcéra uhorského kráľa, princezná Hedviga, ešte nebola na svete. Jej narodenie tak môžeme posunúť až do obdobia po 3. októb-

9) *Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346-1378. Aus dem Nachlasse J. F. BÖHMERS herausgegeben und ergänzt von A. HUBER, Innsbruck 1877, s. 352, č. 4313.*

10) *Codex diplomaticus Maioris Poloniae, ed. J. ZAKRZEWSKI, t. III, Poznań 1879, s. 402, č. 1689: „tamen quia nunc, post decessum ipsius domini Kazimiri regis, awunculi nostri, ydem fideles cives nostri nostrorumque filiarum illustrium videlicet dominarum Katherinam et Mariae, divina providentia nobis attributarum, natarum et in futurum ab alto nobis providendarum heredum nostrorum sexus utriusque personis, nobis et serenissime principisse domine Elizabeth dictorum regnorum regine seniori ... predictum omagium ... presiterun“.*

11) Lucius, *Memorie di Trau*, s. 291: „la Regina moglie del re haueua partorito una femina“. K tomu, napr. Samuel STEINHERZ, *Die Beziehungen Ludwigs I. von Ungarn zu Karl IV., zweiter Theil: Die Jahre 1358-1373. In: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung IX, 1888, s. 614-615. Antal PÓR, Nagy Lajos király gyermekei és születési éveik. In: Turul XIII, 1895, s. 91.*

ri 1373, k čomu sa vrátíme neskôr. Kedy však uzreli svetlo sveta jej staršie sestry Katarína a Mária? Odpoveď musíme hľadať na základe nepriamych dôkazov v období vymedzenom rokmi 1366 až 1373. Máme informáciu, že krátko po 17. júli 1370 prišiel do mesta Trogir v Dalmácii posol so zvesťou, že kráľovná porodila dcéru¹¹⁾. Je namieste otázka, či sa v prvých júlových dňoch narodila Katarína alebo Mária. Lorenzo dei Monaci vo svojom diele hovorí, že kráľovná Mária, majúc šesťnásť rokov, mu nariadila napísať históriu posledných rokov, keď, končiac svoju misiu, sa vracal do Talianska¹²⁾. Do vlasti odišiel v polovici roku 1387¹³⁾. Z toho môžeme usúdiť, že Mária sa narodila v roku 1371 a začiatkom júla predchádzajúceho roka prišla na svet Katarína.

Máme k dispozícii aj iné dôkazy, ktoré potvrdzujú túto hypotézu. Dohody o manželstve Márie so Žigmundom Luxemburským a zvlášť brnenská dohoda zo 14. apríla 1375 výrazne garantujú uzavretie tohto zväzku, keď princezná dovŕši dvanásť rok života či už za života alebo po smrti svojho otca¹⁴⁾. Keby sa Mária narodila v júli 1370 alebo v období predtým, bola by 25. júla 1382, keď poľské stavy zložili vo Zvolene hold Žigmundovi¹⁵⁾, v zmysle stredovekých kritérií už plnoletá a mohla by vstúpiť do legitímneho manželského zväzku. Prečo teda nedošlo k uzavretiu tohto sobáša? Prečo Žigmund, ktorý v tom čase mal štrnásť rokov, nenaliehal na uhorského kráľa, aby sa v zmysle spomínaných dohôd zavŕšilo jeho manželstvo s Máriou, keď by ním najlepšie umocnil svoju kandidatúru na poľský trón? Prečo by Ľudovít Veľký, cítiac svoj blížiaci sa koniec, nepriviedol túto sobášnu transakciu do úspešného konca, keď po tom tak túžil, ako vyplýva z celého jeho správania? Jediné vysvetlenie je v tom, že to nebolo možné, nakoľko Mária ešte nedosiahla kanonicky predpísaný vek pre vstup do manželstva¹⁶⁾. Druhá z uhorských princezien dovŕšila dvanásť rok života v roku 1383 a teda ona, nie Hedviga, sa narodila v roku 1371.

Jan DĄBROWSKI, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego 1370-1382, Kraków 1918, s. 16.*

12) *Laurentii de Monacis Chronicon de rebus Venetiis, ed. F. CORNELIUS, Venetiis 1758, s. 323: „In urbe Leucana iniunxisti mihi, serenissima princeps, reginarum decus inclitum et terrae praeclarae sidus Hungariae, dum me Venetorum reip. functum mandatis expeditumque remitteres, ut, quae domi fortisque temporibus sunt gesta modernis, ad secula ventura scribendo transferrem. Obstupui in tali aetatu. sextum enim et decimum agebas annum, tam virillem curam et sublinem conceptum, specimenque tam vetusti et gloriosi sanguinis in tanta animi magnitudine recognovi“.*

13) *Acta extera III, Budapest 1876, s. 623-625, č. 357.*

14) *Regesta imperii VIII, s. 597, č. 609.*

15) *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, ed. G. FEJÉR (ďalej CDH), t. IX, vol. V, Budae 1834, s. 591-592, č. CCCXVII.*

16) *J. DĄBROWSKI, Ostatnie lata, s. 17.*

Už sme vyššie spomínali, že najmladšia dcéra Ľudovíta Veľkého sa narodila v období po 3. októbri 1373. Prvýkrát sa v listinách svojho otca spomína 16. apríla 1374¹⁷⁾. Listina pápeža Gregora XI. z 8. januára 1374 daná v Avignone, v ktorej vyslovil prianie, aby sa uhorskému kráľovi narodil mužský dedič¹⁸⁾, uvedené obdobie ešte spresňuje. Hedviga teda uzrela svetlo sveta až v roku 1374. Ďalším argumentom, ktorý potvrdzuje túto hypotézu, je želanie jej matky, ktoré vyslovila v roku 1383, aby sa Hedviga po korunovácii za poľskú kráľovnú znovu vrátila do Uhorska, kde mala zostať ešte tri roky pod jej výchovným dozorom¹⁹⁾. Skutočnosť, že Habsburgovci sa pred rokom 1385 nedožadovali naplnenia manželstva Hedvigy s Viliamom Rakúskym, potvrdzuje domnienku, že uhorská princezná ešte nedosiahla potrebné roky. Vzhľadom k tomu, že za litovského veľkokniežaťa sa vydala 18. februára 1386 a iba v ten deň odvolala svoje zasnúbenie so synom rakúskeho vojvodu, musela vtedy, alebo v dňoch bezprostredne pred týmto termínom, dovŕšiť dvanásť rok života. Za dátum narodenia poslednej dcéry Ľudovíta Veľkého preto môžeme považovať 18. február 1374 alebo obdobie krátko pred ním²⁰⁾.

Vytúžené potomstvo Ľudovíta Veľkého okamžite zakomponoval do svojej dynastickej politiky. V tom čase bol držiteľom dvoch korún - uhorskej a poľskej, ale neustále ašpiroval i na tretiu - neapolskú. Tri kráľovské diademy boli dostačujúcim dôvodom, aby do hry politických sobášov vstúpili predstavitelia troch významných dynastií, rozhodnutých s rukou uhorských princezien získať podiel z obrovského dedičstva Anjouovcov. Na prvom mieste to bol dravý rod Luxemburgovcov reprezentovaný starnúcim cisárom Karolom IV., ďalej francúzsky kráľ Karol V. Múdry z dynastie Valoisovcov a v neposlednom rade rakúsky vojvoda Leopold III. a s ním rod ctižiadostivých Habsburgovcov, ktorí sa snažili dosiahnuť vrchol feudálnej pyramídy a konečne ozdobiť svoj erb kráľovskou korunou.

Zo strany spomínaných rodov nešlo o prvý pokus pripútať sa prostredníctvom sobášnej transakcie k dynastii Anjouovcov a vytvoriť tak predpoklady, aby v budúcnosti mohli participovať na obrovskom dedičstve Ľudovíta Veľkého. V 60. rokoch 14. storočia bola predmetom ich záujmu jeho neter Alžbeta, dcéra najmladšieho z anjouovských princov, dalmátskeho,

17) *Acta externa III*, s. 77-85, č. 72: „et alteram de nostris filiabus Caterinam videlicet Mariam et Aduigam“.

18) *Acta externa III*, s. 60, č. 56: „et cum honesta sit causa huiusmodi, proinde Regiam providentiam commendamus, rogantes cordialiter Deum, ut de prole masculina te tuaque Regna, et Ecclesiam Dei dignetur miserericorditer consolari, ad sui laudem et gloriam ac defensionem ejusdem Ecclesie et fidei Christiane“.

19) Joannis de Czarnkow *Chronicon Polonorum*. In: *Monumenta Poloniae historica* (ďalej MPH), ed. A. BIEŁOWSKI, t. II, *Lwów* 1872, s. 733: „quod ipsam statim post coronationem versus Ungariam ad suam genitricem triennio ibidem educandam redire nullatenus recusarent“.

20) K datovaniu Hedviginho narodenia viacerí autori, napr. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 17-18.

chorvátskeho a slavónskeho vojvodu Štefana, ktorá sa nakoniec vydala za tarentského princa Filipa.

Prvým, kto začal na uhorskom dvore sondať možnosti zblíženia cez manželský zväzok, bol cisár Karol IV., snažiaci sa i na sklonku životu preniknúť do mocenskej sféry Anjouovcov. V tom čase však potreboval odlákať uhorského kráľa od spojenectva s Wittelsbachovcami. Vyriešenie svojho mocenskopolitického vzťahu k členom tejto dynastie, ktorí disponovali významným postavením nielen v Bavorsku a Porýnsku, súviselo s jeho snahou zmocniť sa Braniborska, ktorého držiteľom bol markgróf Otto, manžel jeho dcéry Kataríny a zároveň jeden z príslušníkov wittelsbašského rodinného klanu. Vzájomné vzťahy oboch panovníkov veľmi výstižne charakterizoval český historik František Kavka, ktorý napísal, že „uhorskí Anjouovci boli susedmi na prastarej moravskej hranici, ale ich pomer k Luxemburgovcom nezaťažovali žiadne územné nároky z jednej ani z druhej strany. Záujmy oboch dynastií sa stretávali v alpskom priestore a v Taliansku, ktoré však bolo jediným územím, kde Karol IV. - na rozdiel od Ľudovíta - nijaký rodový prospech nesledoval. Mohol tu teda uskutočňovať pružnú politiku s požiadavkou protislužieb. Zložitejší bol vzťah k Poľsku: z nových hraníc vzniknutých anexiou sliezskych vojvodstiev a tiež so susedstva Poľska s Braniborskom hrozilo nejedno nebezpečenstvo“²¹⁾.

Svoju úlohu pri organizovaní posledného anjouovsko-luxemburského sobášneho projektu zohrali tradične sliezski Piastovci - za cisársku stranu tešínsky vojvoda Přemysl a za uhorskú opolský vojvoda Vladislav, ktorý veľmi aktívne vystupoval už pri príprave predchádzajúceho, ale nerealizovaného zväzku medzi Václavom IV. a Ľudovítovou neterou Alžbetou. Cisárov dvorný sudca však „nerokoval z vlastnej iniciatívy, ale riadil sa pokynmi samotného Karola IV., ktorý mal v úmysle prekonať nepriateľstvo uhorského kráľa... Cisár dal Přemyslovi prísny pokyn, aby možnosť prípadného zasnúbenia oboch detí opatrne presondoval bez toho, aby sa akokoľvek konkrétne prejavil. Chcel mať totiž najskôr istotu, či takáto ponuka nebude odmietnutá“²²⁾.

Pramene neposkytujú presné informácie o tom, kedy a kde sa uskutočnili rokovania medzi tešínskym vojvodom a uhorským palatínom Vladi-

H. QUILLUS, *Königin Hedwig von Polen*. In: *Slavische Forschungen*, Heft 2, Leipzig 1938, s. 17.

Z. WDOVISZEWSKI, *Genealogia Jagiellonów*, Warszawa 1968, s. 34-35 (za dátum Hedviginho narodenia považuje 15. 2. 1374 tvrdiac, že odvolanie zasnub predchádzalo termínu sobáša a nastalo práve v období dovŕšenia dvanásteho roku života). A. STRZELECKA, *Z biografii królowej Jadwigi*. In: *Analecta Cracoviensia VII*, 1975, s. 92-93.

21) František KAVKA, *Karel IV. a anjouovsko-piastovské dědictví*. In: *Sborník historický XXXVI*, 1989, s. 69.

22) Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*, Praha 1979, s. 433.

slavom Opolským. Isté však je, že už 30. januára 1372 boli známe prvé výsledky - v záležitosti manželstva niektorej uhorskej princeznej s luxemburským princom získal súhlas uhorského kráľa, pričom Přemysl mal navštíviť budínsky dvor a v mene cisára sa oficiálne uchádzať o ruku jednej z nich (v tom čase mal Ľudovít len dve dcéry - Katarínu a Máriu). V súvislosti s venom princeznej Karol IV. požadoval sumu dvadsaťtisíc florénov, pričom si vyhradzoval právo rozhodnúť o tom, či budúcich snúbencov budú vychovávať v Prahe alebo v Budíne²³).

Touto sobášnou transakciou cisár sledoval dva základné ciele - spretráhať aliančný zväzok Ľudovíta Veľkého s Wittelsbachovcami a otvoriť si cestu k získaniu niektorej časti anjouovského dedičstva. O tom však mal rozhodnúť uhorský kráľ. Potvrzuje to najmä skutočnosť, že ešte nebolo známe meno nevesty, ako aj ustanovenie o výbere miesta pobytu budúcich manželov. Ak by totiž uhorská strana požadovala, aby Žigmunda vychovávali na dvore Ľudovíta Veľkého, znamenalo by to, že pre neho pripravujú tú z dcér, s ktorou sa počítá ako s dedičkou svätostefanskej koruny.

S inštrukciami Karola IV., ktorý vyjadril želanie, aby manželka jeho syna vyrastala v Prahe, odišiel Přemysl Tešínsky k uhorskému kráľovi asi v polovici februára 1372²⁴). Už 20. februára Ľudovít Veľký vystavil listinu, v ktorej sa priaznivo vyjadril k cisárovmu návrhu, ktorý mu tlmočil tešínsky vojvoda a v ktorej vymenoval posolstvo poverené v jeho mene rokováť o konkrétnych podmienkach pripravovaného zväzku. Jeho členmi sa stali opolský vojvoda Vladislav a ostrihomský arcibiskup Tomáš Telegdy²⁵). Na dvor Karola IV., ktorý v tom čase sídlil v poľskom meste Vratislav, prišli na prelome februára a marca a tu, ako poznamenáva Beneš Krabice z Weitmille vo svojej kronike, žiadali, aby „dcéru tohto uhorského kráľa menom Mária vydali za syna pána cisára, Žigmunda“²⁶). Rokovaní Ľudovítových splnomocnencov s Karolom IV. sa zúčastnil aj alexandrijský patriarcha Ján, ktorý tu pôsobil vo funkcii pápežského nuncia. Pápež Gregor XI. mal

veľký záujem na zmierení oboch panovníkov, pretože sa obával nebezpečenstva tureckého vpádu do Európy. Uvedomoval si, že postup v tomto smere je nemysliteľný bez účasti uhorského kráľa. Základné rysy budúceho zväzku zúčastnenej strany dohodli ešte vo Vratislavi, ako sa dozvedáme z cisárovej správy adresovanej predstaviteľom mesta Štrasburg zo 14. marca²⁷). V ten istý deň Karol IV. vystavil ešte jednu listinu, v ktorej sa i v mene manželky, syna Václava IV., moravského markgrófa Jána Henricha a jeho syna Jošta zriekol všetkých nárokov voči kráľovstvu svätého Štefana a prilahlým krajinám.

Podľa názoru F. Kavku tým, že cisár uviedol i svoju manželku Alžbetu Pomoranskú, ktorá bola vnučkou posledného Piastovca na poľskom tróne, Kazimíra Veľkého, rezignoval na prípadné dedičské nároky na korunu Piastovcov. Vymenovaním všetkých súčasných a budúcich dedičov českej koruny zase vylúčil možnosť akéhokoľvek štátoprávneho zväzku českého, poľského a uhorského kráľovstva. To však neznamená, že sa vzdal svojich ambícií na získanie poľskej koruny pre Žigmunda, nevládnucého člena rodu, s rukou uhorskej princeznej. Prvýkrát nepriamo zverejnil svoj zámer vybudovať ďalšie centrum luxemburskej moci mimo hraníc českého kráľovstva a nezávisle na ňom práve vo východoeurópskom priestore²⁸).

Rokovania pokračovali v Budíne, kam 7. mája prišiel pápežský nuncius doprevádzaný tešínskym vojvodom. Uhorský kráľ sa 8. mája zaviazal, že Žigmunda ožení so svojou mladšou dcérou Máriou, ak jeho manželka Alžbeta Kotromaničová neporodí mužského potomka. Ak by sa však stal otcom syna, nevestou luxemburského princa sa mala stať staršia z jeho dcér, princezná Katarína, ktorú by Mária nahradila len v prípade jej predčasnej smrti. Už z uvedenej koštrukcie je zrejmé, že pre cisárovoho syna nerezervovali dedičku svätostefanskej koruny²⁹). O dva týždne neskôr, 23. mája, vystavil uhorský kráľ vo Visegráde listinu, v ktorej sa i v mene svojej manželky a oboch dcér vzdal všetkých práv, ktoré by mohol mať v krajinách

23) CDH IX, 4, s. 452, č. CCLX (list Vladislava Opolského Přemyslovi Tešínskemu z 30. 1. 1372) a bližšie nedatovaný list neznámeho poverenca uhorského palatína tomu istému. In: tamže, s. 452-453, č. CCLXI. K tomu, napr. S. STEINHERZ, *Die Beziehungen*, s. 590. Vilmos FRAKNÓI, *Nagy Lajos házassági politikája*. In: *Budapesti Szemle* CLIII, 1913, s. 39. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 322. Z nových autorov naposledy František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika, II. díl (1364-1378)*, Praha 1993, s. 133.

24) CDH IX, 4, s. 389-390, č. CCXXVII. K tomu napr. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 322. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 134.

25) CDH IX, 4, s. 390-391, č. CCXXVIII: „Venit ad nos Dux Teschinensis exponens nobis nomine vestro, quod filiam nostram filio vestro matrimonialiter dare et desponsare vellemus“. K tomu viacerí autori, napr. Árpád KÁROLYI, *Adalék Mária és Zsigmond eljegyzésének történetéhez*. In: *Századok* XI, 1877, s. 20. Sándor MÁRKI, *Anjou Mária Magyarországi királynéja 1370-1395*, Budapest 1883, s. 18.

S. STEINHERZ, *Die Beziehungen*, s. 591. Antal PÓR, *Nagy Lajos 1326-1382*, Budapest 1892, s. 456. V. FRAKNÓI, *Nagy Lajos*, s. 40. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 30-31.

26) Beneš Krabice z Weitmille. *Kronika Pražského kostela*. In: *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 245. Napriek tomu, že kronikár uvádza v tejto súvislosti meno princeznej Márie, list Ľudovíta Veľkého z 20. 2. 1372, ktorý jeho poslovia odovzdali cisárovi, hovorí všeobecne len o dcére uhorského kráľa.

27) *Regesta imperii VIII*, s. 417, č. 5025: „unser sun des kuniges tochter von Ungern zu der ee nemen sol“. 28) F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 135.

29) CDH IX, 4, s. 392-396, č. CCXXX: „dominus rex iuravit ... parentelam iuxta tractata eligendo filiam iuniorum, si masculum non haberet et si haberet masculum, primogenitam et si illa moreretur secundogenitam cum d. Sigismundo, filio vestrae“. K tomu, napr. S. MÁRKI, *Anjou Mária*, s. 18-19. S. STEINHERZ, *Die Beziehungen*, s. 594-595. A. PÓR, *Nagy Lajos*, s. 456. V. FRAKNÓI, *Nagy Lajos*, s. 41. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 324.

Českej koruny. Pre Karola IV. mal tento akt význam najmä vzhľadom na Sliezske, pretože Ľudovít Veľký týmto spôsobom potvrdil renunčiaciu svojho predchodcu na poľskom tróne³⁰⁾.

Priebeh ďalších rokovaní sa skomplikoval najmä kvôli neochote uhorského kráľa vzdať sa svojich aliančných zväzkov s Wittelsbachovcami, čo súviselo jednak s jeho problémami v Poľsku, kde mal veľké ťažkosti pri presadzovaní nástupníctva svojich dcér a jednak s jeho záväzkami v severnom Taliansku. Dňa 21. júna 1373 nechal vo Visegráde vystaviť ďalšiu listinu, v ktorej sa zaviazal urýchlene požiadať pápeža o udelenie dišpenzu, povoľujúceho uzavretie manželstva jeho dcéry Márie so Žigmundom³¹⁾. Gregor XI. potrebné dokumenty vystavil až na konci nasledujúceho roku - 6. decembra 1374 snúbencov oslobodil od štvrtého stupňa pokrvného príbuzenstva. Zaujímavé na tom je, že pápež neadresoval uvedené listiny Ľudovítovi Veľkému, ako by sa dalo očakávať na základe predchádzajúcich udalostí, ale samotnému cisárovi, ktorý sa do tejto záležitosti s najväčšou pravdepodobnosťou vložil sám, vidiac otáľanie budínskeho dvora. Súviselo to i s tým, že uhorský kráľ začal rozsiahle diplomatické rokovanie s francúzskym kráľom Karolom V. Múdrym, ktoré sa týkali dedičstva po bezdetnej neapolskej kráľovnej Johane I. a boli spojené s plánom manželského zväzku medzi jeho najstaršou dcérou Katarínou a budúcim orleánskym vojvodom Ľudovítom. Vstup Valoisovcov do boja o anjouovské dedičstvo mohol ohroziť cisárovi ambície, a preto mal eminentný záujem na tom, aby sa záležitosti, ktoré sa týkali Žigmundovho sobáša s Máriou, urýchlili. Práve v tejto súvislosti je zaujímavé aj to, že pápež dišpenz udelil všeobecne jednej z dcér uhorského kráľa a nielen Márii, ako by sa očakávalo³²⁾. Dňa 15. decembra 1374 rozšíril dišpenz aj na tretí stupeň pokrvného príbuzenstva³³⁾.

Svoj posledný pokus o získanie neapolskej koruny Ľudovít Veľký začal realizovať krátko po narodení svojej dcéry Kataríny. Mal v tomto smere mnoho skúseností. Uvedomoval si všetky ťažkosti a problémy, na ktoré pri realizácii tohto plánu mohol naraziť. Preto sa rozhodol svoj zámer usku-

30) CDH IX, 4, s. 404-406, č. CCXXXIV.

31) Á. KÁROLYI, *Adalék Mária és Zsigmond*, s. 21. S. MÁRKI, *Anjou Mária*, s. 20. S. STEINHERZ, *Die Beziehungen*, s. 603. V. FRAKNÓI, *Nagy Lajos*, s. 41. J. DABROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 339. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 151.

32) *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia (ďalej MVB)*, t. IV: *Acta Gregorii XI pont. Rom. 1370-1378*, opera C. STLOUKAL, *Pragae 1949-1953*, s. 509-510, č. 899: „*quod inter ... Sigismundum secundogenitum tuum et unam ex filiabus ... Regis Ungarie matrimonium contrahatum*“.

33) MVB IV, s. 513-514, č. 903.

34) F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 37. V podobnom duchu už pred ním písal Bálint HÓMAN, *Gli Angioini di Napoli in Ungheria 1290-1403*, Roma 1938, s. 429.

35) Jean PETIT, *Charles de Valois (1270-1325)*, Paris 1900, s. 236-243.

točniť s pomocou Francúzska. Vstup krajiny galského kohúta do tohto projektu posunul otázku anjouovského dedičstva do súradníc veľkej európskej politiky. Je viac ako isté, že postupné vymieranie jednotlivých línií dynastie Anjouovcov priviedlo parížsky dvor k myšlienke profitovať z absencie mužských descendetov na neapolskom a uhorskom dvore a získať, keď nie celé, tak aspoň podstatnú časť území, ktoré sa nachádzali pod správou členov tohto rodu³⁴⁾.

Skutočnosť, že sa Valoisovci zaradili do tábora uchádzačov o korunu bezdetnej kráľovnej Jany I., nebola žiadnym prekvapením. Všetci aktéri tejto dynastickej hry vedeli, a uhorský kráľ nebol žiadnou výnimkou, že pramatkou tohto rodu bola anjouovská princezná Margaréta, najstaršia dcéra neapolského kráľa Karola II. Chromého a prateťa Ľudovíta Veľkého. Svojmu manželovi, grófovi Karolovi z Valois, priniesla venom pôvodnú apanáž zakladateľa dynastie vo Francúzsku - grófstva Anjou a Maine a stala sa matkou jeho prvých šiestich detí³⁵⁾. Jej prvorodeným synom Filipom, ktorý vládol pod menom Filip VI., rod Valois nastúpil v roku 1328 po vymretí priamej línie Kapetovcov na francúzsky trón³⁶⁾. Dve z jeho nevlastných sestier - Katarína a Mária - sa vydali do rodiny jeho matky: prvá za tarentského princa Filipa a druhá za kalábrijského vojvodu Karola³⁷⁾. Dcéra Filipovej najmladšej sestry Blanky, česká princezná Margaréta, bola prvou manželkou ďalšieho Anjouovca, uhorského kráľa Ľudovíta Veľkého.

Keď v roku 1362 zomrel tarentský princ Ľudovít, druhý manžel neapolskej kráľovnej Jany I., syn a nástupca Filipa VI., francúzsky kráľ Ján II. Dobrý, rokoval s pápežom o sobáši dvojnásobnej vdovy so svojim najmladším synom Filipom, budúcim burgundským vojvodom³⁸⁾. O tri roky neskôr, už za panovania Karola V. Múdreho, ktorý bol vnukom Filipa VI., parížsky dvor a pápežská kúria zvažovali ďalší dynastický projekt. Ženíchom mal byť opäť burgundský vojvoda. Za jeho nevestu však tentoraz vyhládli inú anjouovskú princeznú. Mala ňou byť jediná dcéra dalmátskeho, chorvátskeho a slavonskeho vojvodu Štefana, Alžbeta, neter uhorského kráľa Ľu-

36) Posledným Kapetovcom na francúzskom tróne bol Karol IV. Pekný, ktorý vládol v rokoch 1322-1328 a ktorú nezanechal mužského potomka napriek tomu, že bol trikrát ženatý. K tomuto obdobiu v dejinách Francúzska, napr. CH. V. LANGLOIS, *Saint Louis - Philippe le Bel - Les derniers Capétiens directs (1226-1328)*. In: *Histoire de France illustrée depuis les origines jusqu'à la Révolution*, tome III, deuxième partie, Paris 1911, s. 119-123.

37) Tarentský a achajský princ Filip bol mladším bratom Margaréty z Anjou. Kalábrijský vojvoda Karol bol synom jej ďalšieho brata, neapolského kráľa Róberta Múdreho. Katarína a Mária boli nevlastnými sestrami nielen Filipa VI., ale aj navzájom. Každý z nich sa narodil z iného manželstva Karola z Valois. K tomu, napr. J. PETIT, *Charles de Valois*, s. 243-249.

38) István MISKOLCZY, *A magyar Anjouk trónigénye Nápolyra*. In: *Történeti Szemle XIII*, 1928, s. 64-65. Jean DEVIOSSE, *Jean le Bon*, Paris 1985, s. 464.

dovíta Veľkého³⁹⁾. Ten však vtedy uprednostnil sobáš dcéry svojho brata s tarentským princom Filipom II., titulárnym konštantinopolským cisárom, ktorý bol vdovcom po Márii, sestre neapolskej kráľovnej. Smrť posledného z trojlístka tarentských bratov v roku 1373 sa stala bezprostredným impulzom k iniciovaniu posledného pokusu budínskeho dvora o neapolské dedičstvo.

Z tejto politickej hry však Ľudovít Veľký nemohol vylúčiť Valoisovcov, ktorí, zdôrazňujúc tradičné rodinné zväzky, sledovali predovšetkým teritoriálne záujmy. Rod Karola z Valois sa vďaka sobášom jeho početného potomstva stal dôležitým činiteľom na európskej politickej scéne. Preto bolo pre uhorského kráľa výhodnejšie v danej situácii urobiť z potencionálneho rivala spojenca. S Janou I., manželkou svojho mladšieho brata Ondreja, mal mnoho skúseností napriek tomu, že sa s ňou osobne nikdy nestretol. Pomery na neapolskom dvore veľmi dôverne poznal a dobre sa vedel orientovať v labyrinte príbuzenských vzťahov. Vedel, že musí počítať aj s ambíciami predstaviteľov najmladšej rodovej línie Anjouovcov, ktorú predstavovali potomkovia dráčskeho vojvodu Jána, najmladšieho syna neapolského kráľa Róberta, ktorí sa opierali o jeho testament.

Myšlienka na získanie neapolského dedičstva sa na budínskom dvore musela zrodiť koncom roku 1373, lebo už z 8. januára 1374 pochádza listina pápeža Gregora XI., z ktorej sa dozvedáme, že Ľudovít Veľký ho požiadal o sprostredkovanie v tejto záležitosti u francúzskeho kráľa. Pápež túto úlohu prijal, pretože v tom čase potreboval pomoc uhorského kráľa vo svojom boji proti Vicscontiovcom⁴⁰⁾. O tri mesiace neskôr, 16. apríla 1374, Ľudovít Veľký vymenoval v Budíne posolstvo, ktorého cieľom bolo vo Francúzsku prerokovať v jeho mene podmienky manželského zväzku medzi druhorodeným synom francúzskeho kráľa Karola V. Múdreho Ľudovítom a jednou z uhorských princezien. Jeho členmi sa stali záhrebský biskup Štefan z Kaniže, slavónsky bán Peter Czudar a rytier Šimon Podio z Perugie, taliansky diplomat v jeho službách⁴¹⁾.

Budúci orleánsky vojvoda Ľudovít sa narodil v marci 1372 ako šieste dieťa francúzskeho kráľovského páru. Jeho matkou bola Jana Bourbonská, vnučka grófa Karola z Valois⁴²⁾. Členovia uhorského posolstva mali

39) Variant francúzskeho manželského zväzku pápež Urban V. navrhol uhorskému dvoru 2. 6. 1365.

In: *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*, ed. A. THEINER (ďalej VMH), t. II, Romae MDCCCLX, s. 71, č. CXXXII.

40) *Acta extera III*, s. 60-61, č. 56: „At quas respondemus, quod ... Carolo Regi Francie illustri causam Tue Dilectionis mittendi tuos Ambaxiatores solennes ad Romanam Curiam pro tractandis matrimonis pro filiabus tuis et natis dicti Regis eidem Regi duximus intimandam“.

41) *CDH IX*, 4, s. 558-561, č. CCCXXIII: „sponsalia et matrimonium contrahenda inter ... Ludouicum Francie ... et alteram de nostris filiabus Caterinam, videlicet Mariam et Aduigam“.

právo s Karolom V. Múdrym uzavrieť dohodu o spojeníctve. Jeho hlavným cieľom bolo získať okrem Neapolska a Piemontu, aj Provensálsko a Forcalquier, ktoré venom priniesla zakladateľovi dynastie Anjouovcov jeho prvá manželka Beatrice, dedička dynastie provensálskych grófov. Podľa predstáv budínskeho dvora tieto územia mal získať budúci manželský pár. Tu treba hľadať kľúč, ktorý do tejto politickej hry vložil Ľudovít Veľký - francúzsky kráľ mu mal vo vlastnom záujme pomôcť získať neapolské dedičstvo pre jeho dcéry, pričom pápež, ktorý potreboval oboch panovníkov, nebude môcť proti tomuto plánu vystúpiť⁴³⁾.

K uzavretiu dohody medzi Karolom V. Múdrym a vyslancami uhorského kráľa došlo v Paríži 10. augusta 1374. Francúzsky kráľ sa zaviazal oženiť svojho druhorodeného syna Ľudovíta s princeznou Katarínou, pričom k uzavretiu sobáša malo dôjsť až vtedy, keď jeho protagonisti dosiahnu kanonicky predpísaný vek (v čase uzavretia tejto zmluvy bola princezná štvorročná a jej nastávajúci manžel o dva roky mladší). Podmienil to však súhlasom pápežskej kúrie s dedičskými právami uhorského kráľa a jeho descendentov na neapolskú korunu. V opačnom prípade mal Ľudovít dezinovať za nevestu francúzskeho princa niektorú zo svojich dcér, na ktorú prenesie svoje práva na neapolské kráľovstvo. Dôležitou klauzulou bol záväzok, že okrem panovníkov ju ratifikujú aj predstavitelia uhorskej šľachty a cirkvi⁴⁴⁾. Z požiadavky schválenia uvedenej zmluvy uhorskou stavovskou obcou vyplýva podľa názoru F. Kavku, „že manželkou francúzskeho princa mala byť budúca uhorská kráľovná a že len o Uhorsko mal francúzsky dvor záujem“⁴⁵⁾.

Z ďalšieho vývoja udalostí je zrejmé, že, uhorsko-francúzska aliancia narazila na prekážky priamo u pápežskej kúrie. Gregor XI., ktorého uhorskí vyslanci informovali o výsledkoch parížskych rokovaní, sa obával obrovského vplyvu, ktorý by uhorský kráľ získaním neapolského dedičstva dosiahol na Apeninskom polostrove. Napriek požiadavke o uznanie dedičských práv svojho panovníka s ubezpečením, že jeho zámerom nie je de-tronizácia Jany I., ale snaha zabrániť, aby v prípade jej smrti prešla neapolská koruna do cudzích rúk, zostal opatrný. Okrem toho ani plány Valoisovcov, ktoré sa týkali teritoriálnej expanzie do Talianska, nepadli

42) Françoise AUTRAND, *Charles V le Sage*, Paris 1994, s. 536. K osobnosti Ľudovíta Orleánskeho, ktorý neskôr založil samostatnú rodovú líniu Valoisovcov, napr. Eugene JARRY, *La vie politique de Louis de France duc d'Orléans 1372-1407*, Paris-Orléans 1889.

43) *CDH IX*, 4, s. 558-561, č. CCCXXIII: „*terras et dominia Siciliae, Neapolitanum, Apuliae, Calabriae, cum omnibus terris appendentibus et pertinentibus ad ipsa et principatum Salernae, cotatusque Prouincia, Folchacheriae ed Pedemontis et honoris S. Angeli*“.

44) *Acta extera III*, s. 77-85, č. 72.

45) F. KAVKA, Karel IV., s. 37.

u neho na úrodnú pôdu, najmä keď boli známe jeho snahy presídliť z Avignonu naspäť do Ríma. V týchto dimenziách význam neapolského kráľovstva pre kúriu ešte vzrástol. Preto 18. septembra 1374 oznámil uhorskému dvoru, že v tak vážnej záležitosti nemôže rozhodnúť bez toho, aby poznal stanovisko ďalšej zo zainteresovaných strán - kráľovnej Jany I⁴⁶⁾. Listinou z 22. septembra 1374 následne informoval neapolskú kráľovnú o návšteve uhorského posolstva, ktoré v mene Ľudovíta Veľkého uzavrelo v Paríži zmluvu o sobáši jeho dcéry s francúzskym princom. Zároveň ju upozornil na skutočnosť, že uhorský kráľ sa hlási k svojim dedičským právam na jej korunu, zdôrazňujúc, že jeho otec Karol Róbert bol o ňu protiprávne pripravený, keďže salernský princ Karol Martel nebol žiadnym ľavobočkom (*Carolus Martellus ... Bastardus non fuerit*), ale legitímnym prvorodeným synom Karola II. Chromého⁴⁷⁾.

V októbri 1374 sa uhorské posolstvo vydalo na cestu domov⁴⁸⁾. Už v novembri na dvor Ľudovíta Veľkého prišli vyslanci francúzskeho kráľa, aby pokračovali v rokovaní. Na ich čele bol gróf Milon de Joigny⁴⁹⁾. Dňa 19. decembra v Budíne uzavreli s uhorským kráľom dodatkovú zmluvu. Kandidátkou na post manželky francúzskeho princa zostala naďalej princezná Katarína, od septembra i dezinovaná poľská kráľovná. Pôvodnú dohodu však rozšírili i o ďalšie klauzuly, ktoré sa týkali jej novej predčasnej smrti. Ak by zomrela skôr ako jej manžel, nezanechajúc legitímne potomstvo, celé jej veno sa malo v plnom rozsahu vrátiť uhorskému kráľovi⁵⁰⁾. O päť dní neskôr Ľudovít Veľký túto zmluvu ratifikoval⁵¹⁾. V januári 1375 francúzske posolstvo opustilo budínsky dvor⁵²⁾.

Napriek tomu, že uhorsko-francúzske rokovania dospeli do tohto štádia, ťažkosti sa objavili zo strany neapolskej kráľovnej, ktorá vznesla protest proti tomuto projektu. Odmietla uznať dedičské práva svojho bývalé-

46) *Acta externa III*, s. 90-92, č. 75. VMH II, s. 149-150, č. CCXCIX.

47) *Acta externa III*, s. 92-94, č. 76. VMH II, s. 150-151, č. CCCI.

48) *Acta externa III*, s. 95, č. 78.

49) *Acta externa III*, s. 95, č. 79.

50) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly király között tervezett szövetségre vonatkozó oklevelek (1374-1376)*. In: *Magyar Történelmi Tár XXIII*, Budapest 1877, s. 37-44, č. I: „quod si ipsa ... Katherina decederet prius quam ... sponsus et vir suus, non superstitionibus ex se legitimis heredibus quod deus avertat, hoc casu ipso facto regna et dominia et quecunque dotis nomine per eundem Regem hungarie ipsi primogenite sue ... fuerunt tradita et concessa redeant et reddi debeant cum pleno iure usu actione reali et personali utili et directa, ad manus potestatem et dominium ipsius domini regis hungarie et heredum ac successorum suorum“.

51) *tamže*, s. 45-46, č. II. Francúzsky kráľ Karol V. Múdry k ratifikácii zmluvy pristúpil v Paríži 13. decembra 1376., In: *tamže*, s. 46-47, č. III.

52) *Acta externa III*, s. 103, č. 85.

53) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly*, s. 48-53, č. VI: „regina Sicilie pretendit prefatum dominum re-

ho švagra, argumentujúc tým, že sa ich už dávnejšie zriekol za sumu tritostisíc florénov⁵³⁾. Okrem toho sa prikláňala k myšlienke dezignovať za svojich nástupcov a dedičov deti svojej zosnulej sestry Márie, ktoré sa narodili z jej prvého manželstva s dráčskym vojvodom Karolom. Z piatich detí v tom čase žili tri dcéry (syn Ľudovít zomrel krátko po narodení a najmladšia dcéra Klementína zomrela ako slobodná ešte v roku 1363). Najstaršia z dcér, dráčska vojvodkyňa Jana, bola z nástupníckych zámerov vylúčená kvôli svojmu sobášu so svojim pokrvným príbuzným Ľudovítom Navarrským, grófom z Beaumontu, ktorý uzavrela bez potrebného pápežského dišpenzu⁵⁴⁾. Druhá z dráčskych princezien Margaréta bola od roku 1369 manželkou Karola Malého, syna Ľudovíta Dráčskeho, grófa z Gravinny a Margaréty zo San Severina⁵⁵⁾. Najmladšia zo žijúcich dcér Márie Neapolskej, princezná Agneša, sa stala manželkou Cansignoria della Scala, pána Verony, vzdajúc sa svojich dedičských práv⁵⁶⁾.

Cisár Karol IV. sa „nevzdával ani myšlienky na synov sobáš s najstaršou princeznou a teda najpravdepodobnejšou dedičkou Uhorska a súčasne i dezignovanou poľskou kráľovnou, bez ohľadu na rokovania Ľudovíta s francúzskym cisárovým synovcom, o ktorom nemohol nevedieť“⁵⁷⁾. Dňa 14. apríla 1375 sa Karol IV. stretol v Brne s vyslancami uhorského kráľa, ktorí v mene Ľudovíta Veľkého zložili prísahu, že sobáš princeznej Márie so Žigmundom uzavrú vtedy, keď nevesta dovŕši dvanásť rok, či už za života alebo po smrti svojho otca. Za ženichovu stranu sa tohto aktu okrem cisára zúčastnili jeho manželka Alžbeta Pomoranská, český kráľ Václav IV. a moravský markgróf Ján Henrich. Uhorskú stranu reprezentovali ostrihomský arcibiskup Tomáš, sedmohradský biskup Demeter, opolský vojvoda Vladislav, sedmohradský vojvoda Štefan a niekoľko nižších hodnostárov budínskeho dvora⁵⁸⁾.

gem Vngarie renunciassae omni iuri quod sibi competebut, uel competere poterat quouismodo in prefatis regnis et terris Sicilie et appulie etc. fueritque ostensa prefato domino duci copia cuiusdam bulle ubi dicebatur super huiusmodi renunciacione facta iuxta illius copie continenciam per procuratores prefati domini regis in Auinione, mediantibus trecentum milibus florenum quos hac de causa habere debebat“.

54) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly*, s. 57-73, č. VIII: „dominam Johannam uxorem domini Ludouici de Navarra consanguinei sui cum quo contraxit matrimonium absque dispensacione“. Po jeho smrti sa vydala za Róberta z Artois, grófa z Eu.

55) *tamže*, s. 64: „dominam Margaritam uxorem dicti domini Karoli di Duratio“.

56) *tamže*, s. 64: „dominam agnetem que nupsit domino comiti de la scala, et tunc cum iuramento renunciavit omni iuri sibi competenti uel competituro“.

57) F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 38.

58) *Regesta imperii VIII*, s. 597, č. 609. K tomu, napr. Á. KÁROLYI, *Adal. k Mária és Zsigmond*, s. 24-26. S. MÁRKI, *Anjou Mária*, s. 24. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 359-360. Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 84-86. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 179.

Ludovít Veľký sa však neponáhľal s tým, aby definitívne doriešil otázku nástupníctva v prípade svojej smrti. Túžobného syna sa nedočkal, pretože kráľovná Alžbeta začiatkom roku 1374 opäť porodila dcéru, budúcu poľskú kráľovnú Hedvigu. Starnúceho cisára podrobne informovali o priebehu uhorsko-francúzskych rokovaní. Uvedomoval si, že do hry dynastických sobášov vstúpi najmladšia Ludovítova dcéra, o ktorej ruku sa začal zaujímať rakúsky vojvoda Leopold III. pre svojho syna Viliama. Podobne ako Mária, ani ona nemala stále určený podiel z dedičstva po svojom otcovi.

Spomedzi všetkých pretendentov boli Habsburgovci v rámci feudálnej pyramídy hierarchicky najnižšie. Nezabúdali však, že z ich radov vzišli rímski králi Rudolf I. a Albrecht I., ktorým vďačili za povznesenie svojho rodu. Ich snaha o ozdobenie svojho erbu kráľovskou korunkou nebola nová a novým nebol ani ich pokus zasiahnúť do udalostí v Uhorsku. Na začiatku 14. storočia, keď vymreli Arpádovci, boli aktívnymi účastníkmi bojov o svätoštetfanskú korunu. V šesťdesiatych rokoch sa pred nimi otvorila možnosť získať túto korunu s rukou uhorskej princeznej Alžbety. Ich úsilie však neprineslo očakávaný výsledok, pretože sa dostali do kolízie so záujmami Luxemburgovcov, s ktorými predtým prehrali i zápas o rímsky trón. Tentoraz však stáli na tej istej strane barikády ako ich súper. Všetkých spájala spoločný cieľ - využiť skutočnosť, že rod uhorských Anjouovcov vymiera po meči. Z obrovského dedičstva Ludovíta Veľkého hodľali získať maximum s rukou jeho dcéry.

Vstup Habsburgovcov do zápasu o anjouovské nevesty spadá do obdobia krátko po Hedviginom narodení⁵⁹⁾. Z 18. augusta 1374 pochádza listina rakúskeho vojvodu Leopolda III., ktorú vystavil v Erenbergu a v ktorej sa priaznivo vyjadril k možnosti uzavretia manželského zväzku medzi ňou a jeho prvorodeným synom Viliamom, pričom sa zaviazal vyplatiť mu pri príležitosti sobáša sumu obvyklú u detí rakúskych vojvodov. Dôležitou bola klauzula o ochrane dcér uhorského kráľa v prípade jeho smrti⁶⁰⁾. Ludovít Veľký vydal analogický dokument, ktorý obsahoval záväzok príslušného obvenenia princeznej a vzájomnej ochrany dedičov, v Budíne až 4. marca

1375⁶¹⁾. Skutočnosť, že rakúskeho vojvodu nechal čakať sedem mesiacov na odpoveď umožňuje vysloviť domnienku, že iniciátorom celého projektu bol Leopold III. a uhorský kráľ, cítiac sa pánom situácie, sa veľmi neponáhľal. Poľský kronikár Długosz na margo toho poznamenáva: „Ludovít, vedomý si straty síl a mnohých svojich trápení, zasnúbil ďalšiu zo svojich dcér, mladšiu, ale krajšiu Hedvigu, s rakúskym vojvodom Viliamom, synom Leopolda. Ten, poslaný z Rakúska do Uhorska, zostal celý čas až do Ludovítovej smrti ako syn pod starostlivou opaterou na dvore svojho svokra“⁶²⁾.

V decembri 1375 prebiehalo ďalšie kolo rokovaní v Paríži. Nová dodatková zmluva, ktorú vyslanci Ludovíta Veľkého uzavreli 11. decembra, ešte tesnejšie zviazala obe dynastie. V jej úvode sa konštatuje, že ak princezná Katarína zomrie ešte pred uzavretím sobáša, manželkou francúzskeho princa sa stane ďalšia z dcér uhorského kráľa alebo niektorá z jeho neteri⁶³⁾. Vychádzajúc z genealógie posledného Anjouovca v Uhorsku však nie je celkom jasné, o ktoré netere šlo. Jediná dcéra jeho zosnulého brata Štefana, konštantinopolská cisárovná Alžbeta, bola mimo tejto dynastickej hry - jednak by bola od francúzskeho princa staršia takmer o dvadsať rokov a jednak v tom čase už nežila, pretože zomrela s najväčšou pravdepodobnosťou krátko po svojom manželovi Filipovi II. Tarentskom v roku 1373. Iné netere Ludovít Veľký nemal. Do úvahy však mohli pripadať dcéry poľského kráľa Kazimíra, ktoré od otcovej smrti v roku 1370 žili na uhorskom dvore. Tie však neboli jeho neterami, ale sesternicami⁶⁴⁾. V prípade predčasnej smrti francúzskeho princa sa Katarína mala vydať za ďalšieho syna Karola V. Múdreho alebo niektorého z jeho synovcov.

V druhom bode uvedenej zmluvy sa uvádza, že na návrh a odporúčenie Ludovíta Veľkého o potrebe schválenia jeho dedičských práv pápežom, vyslal francúzsky kráľ k pápežskej kúrii posolstvo, na ktorého čele stál jeho brat, vojvoda Ludovít z Anjou (dominum ducem andegauensem fratrem suum germanum cum multis suis consilariis¹⁾, ktoré sa tu stretlo s vyslancami neapolskej kráľovnej. Už sme vyššie spomínali, že Jana I. odmietala nároky uhorského kráľa, tvrdiac že sa ich za vysoké finančné

59) Úsilie Habsburgovcov dosť nelichotivo charakterizoval rakúsky kronikár slovami: „Pro quo regno (hungarico) duces Austriae plurimum desudarint“. Chronicon Austriacum Thomae Emdorfferi de Haselbach. In: *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*, ed. H. PEZ, t. II, Lipsiae 1725, s. 819.

60) *Acta extera III*, s. 85-86, č. 73: „quod ... Wilhelmum, primogenitum nostrum ... Hedwigi ... domini Regis nate iuniori, cum maritago siue donacione propter nupcias, sicut ceteri Principes et Duces Austriae pro suis filiis et fratribus facere consueverunt, matrimoniali federe copulandum trademus in consortem legitimum et maritum ... Et modo consimili promittimus ... Regi bona fide et sine dolo, quod ipso decedente ... filiam suam Hedwigem vna cum aliis sororibus suis similiter in omnibus iuribus suis, ab omnibus eas perturbare volentibus protegemus et defendemus

61) *Acta extera III*, s. 103-104, č. 86.

62) *Ioannis Dlugossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae, liber decimus (1370-1405)*, Warszawa 1981, s. 56. CDH IX, 5, *Budae 1834*, s. 36, č. IV. Budúci zať uhorského kráľa mal v tom čase päť rokov. Narodil sa v roku 1370 ako prvé zo siedmych detí rakúskeho vojvodu Leopolda III. a jeho krásnej talianskej manželky Viridis Viscontiovej. Súčasníci ho neskôr opisovali ako prívetivého človeka s prjemeným vzhľadom a príťažlivým vystupovaním. Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové, životopisní encyklopedie*, Praha 1996, s. 379-380

63) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly*, s. 48-53, č. VI: „quod si contingeret ... Katherinam ... ante consummatum matrimonium ... decedere ... Ludouicus sponsalia et matrimonium cum altera filiarum regis Vngarie ... aut cum aliqne de neptibus suis“.

64) J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 35-36. F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 38.

odškodné vzdal. Francúzska strana nemohla zostať ľahostajná voči podobnému obvineniu, a preto považovala za nutné požiadať Ľudovíta Veľkého o vyjadrenie k tvrdeniam jeho bývalej švagrinej. Ak by nedokázal, že nemá právdú, pápežská kúria by sa mohla postaviť na stranu Jany I. a za jej následníčku dezignovať jej druhorodenú neter Margarétu Dráčsku. Preto bolo potrebné, aby uhorský kráľ vniesol do celej záležitosti svetlo. Ak by došlo k uzavretiu manželstva medzi Ľudovítom Francúzskym a Katarínou Uhorskou, v prípade jej predčasnej smrti by Valoisovci nemohli akceptovať skutočnosť, že syn francúzskeho kráľa by sa musel vzdať manželkinho vena a vrátiť ho jej otcovi, resp. niektorému z jeho dedičov, stanúc sa obyčajným vojvodom alebo grófom (*remaneret simplex dux uel comes*). Karol V. Múdry upozorňoval aj na ďalšie možné dôsledky Kataríninej predčasnej smrti. Vediac, že sa pripravuje manželstvo Ľudovítových mladších dcér, Márie a Hedvigy, s nemeckými princami (*matrimonium cum principibus almanie*), nevyhlásil možnosť, že sa panstvo získané neapolským kráľom Karolom I. z Anjou, ktorý pochádzal z krvi francúzskych kráľov, mohlo dostať do cudzích rúk, čo nebolo v záujme ani pápežskej kúrie.

V závere dohody sa nachádza klauzula o tom, že vyslanci oboch panovníckych dvorov sa v máji nasledujúceho roku stretnú v Benevente, kde, vybavení príslušnými právomocami, budú pokračovať v rokovaníach⁶⁵. K stretnutiu vyslancov oboch kráľov v uvedenom termíne došlo. Posolstvo uhorského kráľa prinieslo súhlas s jednotlivými klauzulami vyššie spomínanej dohody ako aj zdôvodnenie, ktoré malo upokojiť pápeža i parížsky dvor. Ľudovít Veľký v ňom vyslovil nesúhlas s tvrdeniami Jany I., ktoré sa týkali jeho renunciacie na neapolské dedičstvo, pretože nikdy nemal dôvod, aby sa vzdal dedičstva svojho otca (*paterna hereditas*). Okrem toho uviedol, že ak by aj o takejto možnosti uvažoval, nemohol tak urobiť už s ohľadom na svojho najmladšieho brata Štefana, ktorý v tom čase ešte žil a bol otcom syna a dcéry⁶⁶. Sumu tristotisíc florénov prijal nie ako protihodnotu za svoje zrieknutie sa dedičských práv, ale ako výkupné za anjouovských princov, ktorí sa nachádzali v jeho zajatí a ktorých prepustil len na základe pápežskej intervencie. Nezabudol poznamenať, že i svojou intituláciou, ktorú používal na svojich pečatiach a listinách, dával vždy jasne najavo, že sa hlási k dedičstvu svojich predkov. Preto je i v jeho záujme naďalej u pápeža spolu s francúzskym kráľom bojovať o uznanie svo-

jich práv. Z uvedenej listiny je však zrejmé, že pristúpil k určitým ústupkom tým, že prijal návrh, aby Provensálsko, Forcalquier a Piemont zostali v rukách francúzskeho kráľa a jeho syna i v prípade, keby Katarína zomrela bez potomkov. Neapolské kráľovstvo sa však malo vrátiť uhorskej korune. Spomínané panstvá však nemali zostať súčasťou Francúzska, keby Karol V. Múdry a jeho syn Ľudovít zostali bez dedičov⁶⁷.

Slubne sa vyvíjajúca uhorsko-francúzska sobášna aliancia sa postupne ukazovala stále menej výhodnou pre uhorského kráľa. Francúzsky kráľ, vedomý si toho, že Ľudovít Veľký bez jeho pomoci v otázke neapolského dedičstva nič nezmôže, stupňoval svoje požiadavky, najmä keď vedel, že pápežská kúria veľmi nepriala zámerom budínskeho dvora. Dozvedáme sa o tom aj z inštrukcií, ktoré dal 30. mája 1376 vo Vincennes svojim vyslancom, povereným rokovať s pápežom a neapolskou kráľovnou. Ich úlohou bolo primäť Janu I. k tomu, aby sa i sama pričínila u kúrie o uzavretie manželstva Ľudovíta Francúzskeho a Kataríny Uhorskej. Boli splnomocnení v mene svojho kráľa zaviazat' sa, že ju nebudú počas jej života znepokojovať a budú ju chrániť pred jej nepriateľmi. V prípade jej odmietnutia mali použiť aj hrozbu vojny zdôrazňujúc, že francúzsky kráľ by veľmi zle prijal správy o tom, že kladie prekážky pri realizácii tohto projektu a nechce vyhovieť požiadavkám osoby, ktorá vyšla z francúzskych koreňov. Zároveň ju mali upozorniť, že dvaja tak silní panovníci, akými sú francúzsky a uhorský kráľ, by nezniesli z jej strany neuznanie dedičských práv svojich detí. Zaujímavé však je, že parížsky dvor pripúšťal i možnosť získania neapolského dedičstva len pre Ľudovíta Francúzskeho⁶⁸. Neapolská kráľovná však na tieto požiadavky a hrozby do konca svojho života nepristúpila. Svojím štvrtým sobášom s vojvodom Otom Brunšvíckym, z ktorého urobila svojho spoluvládcu, sa dokonca sama pripravila o podporu Svätej stolice⁶⁹.

Koncom roku 1377 prišlo do Francúzska uhorské posolstvo, ktoré Karolovi V. Múdre mu prinieslo súhlas Ľudovíta Veľkého so všetkými jeho požiadavkami, dokonca aj s tými, ktoré boli predtým pre budínsky dvor neprijateľné. Mladý manželský pár sa mal stať v celom rozsahu dedičom všetkých taliansko-francúzskych domén anjouovskej dynastie, pričom francúzsky princ Ľudovít mal získať, ak bude korunovaný, doživotné užívacie právo na neapolskú korunu aj keby Katarína zomrela ešte za jeho ži-

65) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly*, s. 48-53, č. VI. K tomu I. MISKOLCZY, *A magyar Anjouk*, s. 70-71. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 357.

66) L. ÓVÁRY, *A Nagy Lajos és V. Károly*, s. 54-56, č. VII: „Item quia illo tempore ... Stephanus dux frater suus vitali potiebatur aura, et filios habuit et filias, sine cuius consensu renunciare non potuisset“.

67) tamže: „comitatus prouincie, pedimontis et forcalquierij dabuntur ... regi francorum et ... Lodouico filio eius, modo infrascripto, nam consumato matrimonio, si ... Katarinam decedere contingat, absque prole,

quod dominus auertat, tunc regnum Sicilie reddeat libere ad regem hungarie et eius heredes ... Ipsis autem ... rege Francorum et ... eius filio defficientibus absque liberis quod deus auertat, tam regnum Sicilie quam comitatus deuoluantur ad regem hungarie et eius heredes“.

68) tamže, s. 77-82, č. X.

69) O uzavretí štvrtého manželstva neapolskej kráľovnej informovali uhorského kráľa Benátčania 2. 4. 1376. In: *Acta extera III*, s. 121-122, č. 104.

vota, nezanechajúc žiadnych legitímnych potomkov. Provensálsko, Forcalquier a Piemont, oddávna požadované Francúzskom, mali zostať jeho patrimóniom prenosným na jeho vlastných dedičov⁷⁰).

Obávajú sa toho, aby francúzsky kráľ na základe sobáša princeznej Kataríny s Ľudovítom Orléanskym nezískal celé anjouovské dedičstvo, rozhodol sa Karol IV. na sklonku svojho života podniknúť náročnú cestu do Paríža, aby u svojho synovca Karola V. Múdreho priamo intervenoval v tejto veci. K rozhovorom, ktoré sa týkali tejto záležitosti, došlo začiatkom januára 1378. Potvrďuje to list samotného francúzskeho kráľa Ľudovítovi Veľkému, ktorý pochádza z konca januára alebo začiatku februára a v závere ktorého sa píše: „Náš strýko cisár, ktorý prišiel z ďalekých končín, aby nás v našom kráľovstve slávne navštívil, medzi mnohými vecami často a opakovane a prostredníctvom mnohých a veľmi naliehavo nás dal žiadať a sám nepriamo požiadal, aby sme dali súhlas k tomu, aby mal kráľovstvo poľské. Ale vo všetkých následných rozhovoroch znela vždy naša odpoveď, že keďže ide o záležitosť predovšetkým Vás sa týkajúcu, nebudeme uzatvárať žiadne zmluvy, pokiaľ by najskôr a zásadne nevychádzali z Vášho súhlasu a Vášho vlastného opatrenia“⁷¹). Z textu tohto listu je zrejmé, že francúzsky kráľ proti cisárovmu návrhu nemal námietky, ale rozhodnutie ponechal na Ľudovítovi Veľkom. Ten ho však do svojej smrti neurobil.

Uhorsko-francúzsky dynastický projekt sa nakoniec neuskutočnil. Jedným z dôvodov bola smrť princeznej Kataríny, toľkokrát predpokladaná v predchádzajúcich zmluvách. Nie je známe, kedy sa zavŕšila krátka životná púť najstaršej dcéry Ľudovíta Veľkého. Staršia historiografia kladie túto smutnú udalosť v kráľovskej rodine do obdobia krátko po novembri 1374⁷²) alebo na začiatok nasledujúceho roka⁷³). Kronikár Ľudovíta Veľkého, magister Ján zo Šarišských Sokoloviec, len poznamenáva, že „Katarína zomrela predčasne v detskom veku“⁷⁴). Taliansky kronikár Lorenzo dei Monaci jej smrť zaradil medzi nešťastia, ktoré veľmi zarmútili uhorského kráľa v posledných dňoch jeho života⁷⁵). List francúzskeho kráľa Karola V. Múdreho z konca januára alebo začiatku februára 1378, ktorý adresoval Ľudovítovi Veľkému a v ktorom ho informuje o návšteve cisára Karola IV.

70) Noël VALOIS, *Le projet de mariage entre Louis de France et Catherine de Hongrie et le voyage de l'empereur Charles IV a Paris*. In: *Annuaire-bulletin de la Société de l'histoire de France, seconde partie*, t. XXX, 1893, s. 217.

71) Latinský text listu Karola V. Múdreho uhorskému kráľovi publikovaný tamže, 1893, s. 221-223.

72) T. LINDNER, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel*, t. I, Braunschweig 1875, s. 59.

73) I. A. FESSLER, *Geschichte von Ungarn*, t. II, Leipzig 1869, s. 170. L. SZALAY, *Geschichte Ungarns*, t. II, Pesten 1869, s. 297.

74) *Kronika magistra Jána o Ľudovítovi Veľkom*, s. 98.

75) *Laurentii de Monacis Chronicon de rebus Venetis*, s. 115: „*Ludovicus ... qui ... contra Venetos omnia*

v Paríži, spomína uhorskú princeznú Katarínu ešte ako žijúcu⁷⁶). Katarína zomrela určite v roku 1378, niekedy medzi májom a koncom októbra⁷⁷).

Smrť najstaršej z uhorských princezien, snúbenice Ľudovíta Francúzskeho, dezignovanej poľskej kráľovnej a predpokladanej dedičky svätoštefanskej koruny znamenala nielen koniec francúzskych „pytačiek“, ale aj plánov jej otca na získanie neapolského dedičstva. Po jej skone prestal definitívne uplatňovať dedičské práva pre svoje ďalšie dcéry. Aj keď séria uhorsko-francúzskych zmlúv počítala s touto eventualitou, zakotvujúc „nahraditeľnosť“ princeznej Kataríny inou z jej sestier, obe strany od nich odstúpili. „Tým sa v zložitej medzinárodnej situácii vzniknutej pápežskou schizmou uvoľnili politické putá kráľa Ľudovíta s Karolom V.“⁷⁸) Situácia v Neapole sa skomplikovala i tým, že Jana I. „poskytla podporu francúzskej opozícii v kardinálskom kolégiu a primkla sa v októbri 1378 k ním zvolenému protipápežovi Klementovi VII., zatiaľ čo Ľudovít rovnako ako Karol IV. poskytol plnú podporu Urbanovi VI. Osud Neapolska sa pevne spojil so záujmami Francúzska, keď Jana prehlásila za svojho dediča Ľudovíta z Anjou, mladšieho brata francúzskeho kráľa Karola V.“⁷⁹)

Ľudovít Veľký sa dožil toho, keď Urban VI. zbavil jeho nenávidenú švagrinu neapolského trónu. Na jeho výzvu, aby zorganizoval vojenskú výpravu do Neapola, ktorej cieľom mala byť jej detronizácia, však už nereagoval. Aj keď to bola pre neho veľká morálna satisfakcia, nehodlal už do tejto záležitosti aktívne vstúpiť. Svoje práva preniesol na svojho bývalého chránenca, dráčskeho vojvodu Karola Malého a poskytol mu vojsko výmenou za sľub, že nebude v budúcnosti zasahovať do následníctva jeho zostávajúcich dcér. Nemohol tušiť, ako tento príslušník dynastie Anjouovcov osudovo zasiahne do života jeho manželky Alžbety Kotromaničovej a dcéry Márie.

Asi v prvej polovici júna 1379 sa Ľudovít Veľký stretol na svojom loveckom zámku vo Zvolene s nástupcom Karola IV., rímskym a českým kráľom Václavom IV., aby dohodol ďalšie otázky plánovaného manželského zväzku⁸⁰). Na jeseň, najskôr však v druhej polovici septembra, cisárovnávdova Alžbeta Pomoranská priviezla svojho syna Žigmunda do Trnavy, kde

humana et divina jura subertit, merito tantae injustitiae digna solvit piacula: nam, sub extremum vitae suae tempus, maledicitur a matre, moritur Catharina primogenita, desponsata filio regis Franciae, cum qua salus Hungariae paene interit“.

76) N. VALOIS, *Le projet de mariage*, s. 221-223.

77) J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 362.

78) J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 124.

79) F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 41.

80) T. LINDNER, *Geschichte*, s. 95. S. MÁRKI, *Anjou Mária*, s. 26. J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 124.

ho na základe zvolenských dohovorov prevzal jeho budúci svokor, aby ho v uhorskom dvorskom prostredí vychovávali ako nastávajúceho manžela princeznej Márie⁸¹⁾. O zásnubách, ku ktorým v tom období došlo, hovorí i kronikár Ludovíta Veľkého, magister Ján zo Šarišských Sokoloviec: „Kráľ sa najprv poradil s najjasnejšími kráľovkami, so svojou matkou i s manželkou, ako aj s prelátmi a barónmi krajiny, potom za prítomnosti cisárovnej, Žigmundovej matky, i barónov z Čiech bolo v Trnave s veľkou nádherou a radosťou uzavreté manželstvo. Žigmunda povolal na dvor, aby ho tam vychovávali“⁸²⁾.

Budúci zať Ludovíta Veľkého neprišiel na uhorský dvor ako chudobný príbuzný. Na základe testamentu svojho otca bol držiteľom Braniborska s právom používať intituláciu „My, Žigmund Český, z milosti božej braniborský markgróf, arcikomorník svätej ríše“⁸³⁾. Jeho otec kládol veľký dôraz na to, aby sa vzdelával v štátnickom umení, dvorskej a rytierskej kultúre. Veľmi si zakladal na tom, aby vynikal v jazykoch. Okrem nemčiny a češtiny Žigmund plynule rozprával po francúzsky, latinsky a taliansky. Dokonca hovoril bližšie neurčeným „slovanským“ jazykom⁸⁴⁾. Ludovít Veľký si budúceho manžela svojej dcéry veľmi skoro oblúbil, považujúc ho za schopného a nadaného, čo sa nedá povedať o Alžbete Kotromaničovej. Jej sympatie si mladý princ nezískal. Práve pričinením uhorskej kráľovnej, najmä v neskoršom období, bol vzťah medzi ním a Máriou veľmi napätý. Alžbeta pociťovala voči mladému a temperamentnému Luxemburgovcovi od samotného začiatku odpor, ktorý živila i vo svojej dcére. Syn Karola IV. „bol ľahkomyselný, mal povahu toho, koho stokrát potopia, ale on ako korok zase rýchlo vypláva na hladinu. Plný života, nikdy neklesal na duchu, tam, kde nedôveroval sile, lstivý a neúprimný, veľmi príjemného vzhľadu, pekný a ohnivý, až do svojich sedemdesiatich rokov oddaný ženám a rôznym radovánkam, pritom celkom nezdolný“⁸⁵⁾.

81) T. LINDNER, *Geschichte*, s. 97-98. S. MÁRKI, *Anjou Mária*, s. 26. Wilhelm BAUM, *Cisár Žigmund*. Kostnice, Hus a války proti Turkům, Praha 1996, s. 27. Július BARTL, *Žigmund Luxemburský*, Budmerice 1996, s. 12.

82) *Kronika magistra Jána o Ludovítovi Veľkom*, s. 98. O výchove Žigmunda na uhorskom dvore hovorí aj *Kronika Jána z Turca*. In: J. SOPKO, *Kroniky*, s. 129: „Žigmunda priviezli ešte za života kráľa Ludovíta jeho rodičia na kráľovnin dvor, aby si jako budúci panovník osvojil maďarský jazyk a súčasne sa oboznámil so zvyklosťami ľudu“. V čase jeho príchodu do Uhorska však jeho otec už nežil. Luxemburský princ sa narodil v Prahe 15. februára 1368 ako prvorodený syn cisára z jeho štvrtého manželstva. Už tri dni po jeho narodení nechal Karol IV. vystaviť listinu, v ktorej sľúbil, že svojho novonarodeného syna ožení s Katarínou, piatou dcérou norimberského burgrófa Fridricha V. z dynastie Hohenzollernovcov, ktorá bola od neho staršia o tri roky. V okamihu, keď sa naskytla možnosť „využiť“ princa výhodnejšie, Fridrich musel ustúpiť vyššiemu dynastickému záujmu Luxemburgovcov. Katarína neskôr vstúpila do kláštora klarisiek v Hofe a zomrela v roku 1409 ako jeho abatiša.

Krátko pred svojou smrťou Ludovít Veľký zvolal na svoj zámok vo Zvolene predstaviteľov poľskej stavovskej obce, ktorých donútil 25. júla 1382 zložiť štrnásťročnému Žigmundovi prísahu vernosti. Vzápätí ho poslal na čele intervenčného vojska vojensky si podrobiť Poľsko⁸⁶⁾. Medzitým došlo aj ku konkretizovaniu podmienok manželstva najmladšej Hedvivy s Viliamom Habsburským. V júni 1378 v Hainburgu sa uskutočnil ich detský sobáš požehnaný záhrebským biskupom Demeterom. Šlo samozrejme len o symbolický akt. Podľa kanonického práva sa manželstvo stalo právoplatným až vtedy, keď jeho aktéri v čase jeho uzavretia dovŕšili potrebný vek - nevesta dvanásť a ženich štrnásť rokov. V prípade Hedvivy a Viliama však táto podmienka nebola splnená aj keď cirkevný hodnostár požehnal ich zväzku a spojil ich ruky pred oltárom. K naplneniu (konzumácii) manželstva malo dôjsť až v okamihu, keď sa obaja protagonisti stanú v zmysle stredovekých kritérií plnoletými. Ak by sa niektorá zo zmluvných strán rozhodla ešte pred týmto aktom z rôznych dôvodov odstúpiť od svojich záväzkov, stačilo, aby došlo k verejného zrušeniu zasnúbenia, čím sa obaja stali slobodnými a voľnými pre ďalší sobáš⁸⁷⁾.

Dňa 15. júna 1378 uzavreli v Hainburgu rodičia oboch detí manželskú zmluvu. Ludovít Veľký sa v nej zaviazal vyplatiť svojej dcére veno dvestotísíc florénov, k čomu malo dôjsť do piatich rokov od najbližšieho sviatku svätého Juraja, teda do 23. apríla 1384 (a festo s. Georgii proxime futuro post quinquennium). Takú istú sumu mal od svojho otca dostať aj Viliam⁸⁸⁾. Po hainburských zásnubách Hedvigu odviezli do Viedne na dvor jej budúceho svokra, aby tu dostala príslušnú výchovu, zatiaľ čo Viliam zostal v Uhorsku. Keď koncom roka 1378 zomrela najstaršia z uhorských princezien, dezignovaná poľská kráľovná Katarína, snúbenica syna francúzskeho kráľa, rozhodol sa Ludovít Veľký povolať Hedvigu domov. Rakúsky

83) K testamentu Karola IV. podrobne J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 459-462, 465-467.

84) W. BAUM, *Cisár Žigmund*, s. 27. J. BARTL, *Žigmund*, s. 11-12.

85) W. BAUM, *Cisár Žigmund*, s. 36, citujúc Josepha von Hormayr, jedného z prvých historiografov Žigmunda Luxemburského. *Názory súčasníkov na jeho povahu* zhrnul J. BARTL, *Žigmund*, s. 82-91.

86) Joannis de Czarnkow *Chronicon Polonorum*, s. 721: „Post modicam t̄gitur revolutionem hujus anni Lodovicus ... rex omnes capitaneos regni Poloniae ad sui praesentiam evocavit, ips̄is terminum in festo sancti Jacobi in Zolin curia suae venationis praefigendo. Qui cum ad sui praesentiam venissent jussit eisdem, ut Sigismundo genero suo fidelitatis homagium praestarent, quod et fecerunt, ipsumque cum eisdem capitaneis et Bodzantha archiepiscopo Gneznensi ad capiendam possessionem castrorum et civitatum“.

87) H. QUILLUS, *Königin Hedwig*, s. 28-29.

88) CDH IX, 5, s. 255-257, č. CXXII.

vojvoda Leopold III. v tejto súvislosti navštívil začiatkom júna 1379 Budín, kde nakoniec s týmto plánom vyslovil súhlas⁸⁹⁾.

Katarínina smrť znovu nastolila otázku dedičských podielov jej mladších sestier, najmä keď sa Ľudovít vzdal svojich plánov na získanie neapolskej koruny, čím z hry dynastických sobášov vypadli francúzski Valoisovci. Rokovanie vo Zvolene vo februári 1380 prinieslo ďalší posun v záležitosti uhorsko-rakúskeho manželského zväzku. V listine, ktorú vydali jeho účastníci 12. februára, sa uhorský kráľ, odvolávajúc sa na uzavretie manželstva Hedvivy a Viliama v Hainburgu (Hedwygen, filiam nostram charissimam, Duci Wilhelmo, eius filio primogenito legitimam tradidimus in vxorem), zaviazal, že k jeho naplneniu dôjde vtedy, keď princ nezna dovrší dvanásť rok života, s čím vyslovili súhlas i jeho matka Alžbeta Poľská a manželka Alžbeta Kotromaničová. V súvislosti s venom princeznej došlo k zmene termínu jeho vyplatenia v porovnaní s hainburskou zmluvou. Malo k tomu dôjsť tri roky od najbližšieho sviatku svätého Juraja, teda 23. apríla 1383. Dodržanie tohto dohovoru potvrdili prisahou i predstavitelia uhorského duchovenstva a šľachty, ktorí sa rokovaní v hojnom počte zúčastnili. Na čele cirkevných predstaviteľov stál ostrihomský arcibiskup Demeter, doprevádzaný ôsmymi biskupmi. Uhorskú šľachtu reprezentovalo takmer tridsať účastníkov, medzi ktorými nechýbali najvyšší predstavitelia kráľovstva⁹⁰⁾.

Skutočnosť, že garantom naplnenia zvolenskej zmluvy boli predstavitelia uhorských stavov, viedla mnohých historikov k vysloveniu domnienky, že Ľudovít Veľký s Hedvigou počítal ako s budúcou uhorskou kráľovnou. Potvrďuje to i ďalší vývoj udalostí. Ako sme už spomínali, 25. júla 1382 sa vo Zvolene uskutočnilo ďalšie stretnutie kráľa tentoraz s predstaviteľmi poľských stavov, ktorí tu zložili prisahu vernosti Žigmundovi Luxemburskému, budúcemu manželovi jeho staršej dcéry Márie. Tú ešte predtým dezignoval za dedičku koruny Piastovcov⁹¹⁾. Z rakúskej kroniky Tomáša Ebendorffera sa dozvedáme, že Ľudovít Veľký krátko pred svojou

smrťou pozval k sebe obidve svoje dcéry spolu so snúbencom mladšej z nich Viliamom Habsburským, pričom sa rozhodol, že Márii a jej budúcemu manželovi Žigmundovi dáva poľskú a Hedvige s Viliamom uhorskú kráľovskú korunu⁹²⁾.

Aj keď sa nezachovala žiadna listina, ktorá by potvrdzovala, že uhorský kráľ týmto spôsobom rozdelil svojej kráľovskej koruny medzi dcéry, existujú určité indicie, že tomu tak mohlo byť. Dňa 10. septembra 1382 sa v Trnave životná púť posledného mužského predstaviteľa dynastie uhorských Anjouovcov završila. Mal päťdesiatšesť rokov. Jeho smrť ukončila dvadsaťdeväť rokov trvajúce manželstvo s bánovou dcérou⁹³⁾. Skonu uhorského kráľa venoval kronikár nasledovné slová: „Po tom, čo sa náležite presvedčil a zistil, že jeho krajiny a panstvá navôkol prekvitajú v mieri a pokojí, a hoci si od detstva zvykol na poľovačky a mal z nich nemalé potešenie, nakoniec sa usiloval potlačiť telesnú túžbu a nezaoberať sa svetskými vecami a nehodnými záujmami, ale poslúchať Božie príkazy. Lebo všetko telesné je ako suchá tráva a každá žiadostivosť tela je ako kvet vyschnutej rastliny. Utiahol sa teda od ľudského virvaru a zvolil si život plný rozjímania, aby sa mohol horlivejšie a nábožnejšie venovať zbožným skutkom a modlitbám. Nakoniec túžiac po živote večnom zanechal tento biedny svet.“⁹⁴⁾

Vývoj udalostí v Uhorsku krátko po jeho smrti však bol v priamom protiklade s priebehom predchádzajúcich rokovaní. Je možné, že Ľudovít, cítiac svoj koniec, zmenil svoje stanovisko, snažiac sa zachovať personálnu úniu medzi Poľskom a Uhorskom. Nedá sa vylúčiť, že šlo o rozhodnutie Alžbety Kotromaničovej, ktorá získala v kráľovstve ako matka dvoch neplnoletých dcér významné postavenie. Situácia, v ktorej sa ocitla, nebola jednoduchá. Len čo z politickej scény zmizla silná osobnosť Ľudovíta Veľkého, dynastické projekty, ktorých základy položil, sa zrútili ako domček z kariet. Na druhý deň po jeho pohrebe, 17. septembra 1382, korunovali Máriu s veľkou pompou v Stoličnom Belehrade za „uhorského kráľa“⁹⁵⁾. Aj keď zdedi-

89) *Acta exera III*, s. 178, č. 141: „Die Jovis nono mensis Junij ... Leupoldus recessit de Buda a domino Rege pro redeundo Viennam. Et inter alia que dicuntur fuisse causa vie sue dicitur, quod hec etiam causa fuit, quia dominus Rex, dum volerit, quod filia sua cum filio ... Leupoldi redeat in Vngariam, ipse ... Leupoldus hoc nullatenus voluit“.

90) *CDH IX*, 5, s. 376-380, č. CCII.

91) *Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum*, s. 711: „Post mortem itaque filiae primogenitae domini Lodvici regis, iterum dominus rex, convocatione in Cosszicze facta et habita, petiit a proceribus regni Poloniae filiae suae secundo natae homagium praestari ipsamque in reginam Poloniae assumi“.

92) *Chronicon Austriacum Thomae Ebendorferi de Haselbach*, s. 819: „Dum ... Ludovicus rex diem sibi mortis propinquare cognovisset, accersitis utrisque filiabus, ipsius gener ... Wilhelmus dux una cum sponsa sua personaliter comparans suam praesentiam exhibuit. Ubi fertur, suam voluntatem coram multis positis

aperuisse, ut dux Wilhelmus una cum sponsa Hedviga regnum sortiretur Ungariae ..., dominos vero Sigismundus una cum Maria regno Poloniae potiretur“. K tomu, napr. Antal PÓR, *Ifjabb Erzsébet királyné, Nagy Lajos király felesége*. In: *Századok XXIX*, 1895, s. 835. J. DĄBROWSKI, *Ostatnie lata*, s. 371-372.

93) Ľudovít Veľký zomrel pravdepodobne na malomocenstvo. K tomu, napr. Antal PÓR, *Nagy Lajos király halálos betegsége*. In: *Századok XXXVI*, 1902, s. 209-214.

94) *Kronika magistra Jána o Ľudovítovi Veľkom*, s. 99.

95) *CDH X*, 1, *Budae 1834*, s. 38, č. I: „Anno M. CCC. LXXXII. Die XII. Septembris, in aurora obiit ... Ludouicus, Rex Hungariae, et hoc in Ternouia; unde translatum fuit corpus eius in Albam regalem, ubi XVI mensis eiusdem fuit sepultum. Deinde cras hora tertiarum, videlicet XVII. mensis praesentis Domina Maria, filia senior antedicti regis in ciuitate praedicta coronata fuit in regem“.

la svätoštefanskú korunu, majúc v čase otcovej smrti jedenásť rokov, skutočnou panovníčkou sa stala jej matka Alžbeta Kotromaničová. Kronikár Ján z Turca týmto udalostiam venoval nasledovné slová: „Všetok ľud jednomyselne nazýva túto pannu kráľovnou, týmto slávnym pomenovaním zdobia ženu, posadia ju na vznešený trón jej otca a jej panenskú hlavu korunujú posvätným diadémom. Pri dievčati stála matka Alžbeta, žena bystrá a nadaná, vyznačujúca sa nemalou múdrosťou. Ona vládla a riadila krajinu, až kým dcéra nedosiahla ženský vek“⁹⁶⁾.

Korunovácia Márie znamenala nielen sklamanie pre Habsburgovcov, ktorých ambície na získanie svätoštefanskej koruny prekazila, ale aj predstaviteľov poľských stavov, ktorí neboli ochotní ďalej zotrvať v uhorsko-poľskej personálnej únii. Reakcie na seba nedali dlho čakať. Už dva mesiace po Ludovítovej smrti sa v Radomsku 25. novembra 1382 stretli na rokovaní, ktorého výsledkom bolo jednoznačne odmietavé stanovisko k únii. Zaviazali sa aj naďalej zachovať vernosť tej dcére zosnulého uhorského kráľa, ktorá sa spolu so svojim manželom rozhodne natervalo usadiť v poľskom kráľovstve⁹⁷⁾. O niekoľko dní neskôr, 6. decembra, sa vo Wislicí uskutočnila ďalšia schôdzka, na ktorej sa okrem predstaviteľov Veľkopoľska a Malopoľska zúčastnili aj dvaja vyslanci uhorskej kráľovnej-vdovy, jágerský a čar.ádsky biskup. Tí najprv Poliakom poďakovali za zachovanie vernosti Alžbete a jej dcéram, pričom žiadali, aby „neskladali prísahu vernosti a poslušnosti nikomu inému, dokonca ani markgrófovi Žigmundovi, pokiaľ ona nerozhodne o osude svojich dcér“⁹⁸⁾.

K ďalším rokovaniam, ktorých sa opäť zúčastnili aj vyslanci Alžbety Kotromaničovej na čele s vesprímskym biskupom Benediktom, došlo 26. februára 1383 v Sieradzi. Vdova po Ludovítovi Veľkom po opätovných prosbách poľských stavov, aby čo najrýchlejšie poslala do Poľska jednu zo svojich dcér, ktorá by sa vydala za nejakého Poliakmi vyžiadaného vojvodu, splnomocnila svojich emisárov k oslobodeniu všetkých cirkevných a svetských hodnostárov od prísahy vernosti, ktorú zložili ešte za života jej manžela kráľovnej Márii a jej snúbencovi Žigmundovi. Zaviazala sa, že poš-

le do Poľska svoju mladšiu dcéru Hedvigu, zasnúbenú kráľom Ludovítom s rakúskym vojvodom Viliamom. Preláti a páni poľského kráľovstva sa písomne a pod prísahou mali najskôr zaviazat', že „spomínanú... Hedvigu korunujú za poľskú kráľovnú a ihneď ju pošlú do Uhorska k jej matke, spomínanej kráľovnej Alžbete, aby kvôli mladému veku vyrastala ešte tri roky pod materinskou starostlivosťou“⁹⁹⁾.

Rokovania v Sieradzi sa predĺžili aj kvôli tomu, že veľká skupina poľských veľmožov súhlasila s tým, aby sa kandidátom na poľský trón stal mazovský vojvoda Siemovit pochádzajúci z dynastie Piastovcov. Iní odmietali toto riešenie, odvolávajúc sa na zmluvy s Anjouovcami. Objavila sa i myšlienka kompromisu - vydať Hedvigu, dedičku Ludovíta Veľkého, za Siemovita. Všetci nakoniec súhlasili s odporúčeniami kráľovnej-vdovy, očakávajúc skorý príchod budúcej panovníčky. Vo svojej odpovedi potvrdili svoj zámer dodržať sľuby spojené s prísahou vernosti, ktorú zložili zosnulému kráľovi Ludovítovi. Alžbete Kotromaničovej adresovali však svoje podmienky - princezná Hedviga mala prísť do Poľska do najbližšieho sviatku svätého Ducha (10. mája 1383), sľúbiť, že zostane zo svojim budúcim manželom v Poľsku a získa späť všetky územia odtrhnuté od poľského kráľovstva. Potom ju oni „prijmu za pani a kráľovnú“. V opačnom prípade si pohľadajú vhodného kráľa a nedopustia, aby kráľovstvo v dôsledku jej otáľania hynulo kvôli bezvládu¹⁰⁰⁾. V stanovený deň očakávali príchod svojej kráľovnej v Novom Sączu.

Kráľovná Alžbeta sa s Hedvigou vydala na cestu, ktorú však z dôvodu stúpajúcich hladín riek prerušila v Košiciach. Sem za ňou prišli poľskí veľmoži. Nová dohoda, ktorú uzavreli, obsahovala nový termín princezninho príchodu na najbližší sviatok svätého Martina (11. november 1383). Pri tejto príležitosti sa dohovorili na tom, že ak by Hedviga zomrela bez potomkov, nástupnícke práva na poľský trón prejdú na jej sestru Máriu a v obdobnom prípade sa Hedviga stane dedičkou svätoštefanskej koruny¹⁰¹⁾. Uhorská strana však opäť určený termín nedodržala. Situácia v Poľsku sa stávala kvôli vnútorným sporom stále komplikovanejšou, preto odišiel do Uhorska krakovský kastelán Sędziwój zo Szubina, aby inter-

ni neque praedicto fidei praestare deberent“.

99) Ioannis Dlugossi Annales, s. 153. CDH X, 1, s. 92-93, č. XLVI. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 732-733.

100) Ioannis Dlugossi Annales, s. 155-156. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 735-736.

101) Ioannis Dlugossi Annales, s. 157-158. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 736: „Quae si coronata, absque prole decederet, extunc soror ejus Maria ... de qua superius praefatus sum, in regno Poloniae et Hungariae succedere deberet, et viceversa Hedvigis praedicta, si soror ejus Maria regina Hungariae regno, volentes, quod haec duo regna debeant esse unita, donec praefatae duae dominae aut earum altera filios procrearent, quorum unus in uno, alter in altero succederent regno“.

96) Kronika Jána z Turca, s. 122.

97) Ioannis Dlugossi Annales, s. 139. CDH X, 1, s. 41-42, č. VII. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 723: „promiserunt invicem sibi auxiliari fidei factae et homagium praestitum ... Mariae et Hedvigi ... firmiter tenere et observare, dummodo earum altera cum viro suo in regno Poloniae in regem et reginam coronati residentiam facerent personalem, ipsis et regno ipsorum Poloniae provide praesidentes“. K tomu A. PÓR, *Iffabb Erzsébet királyné*, s. 837-838. H. QUILLUS, *Königin Hedwig*, s. 23. Feliks KIRYK, *Wielki król i jego następcy*, Kraków 1992, s. 68.

98) Ioannis Dlugossi Annales, s. 140-141. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 724: „quod promissa fidelitatis alias filiabus ejus facta stabiliter observarent, et quod nulli alteri, etiam marchio-

venoval priamo u kráľovnej-vdovy. Tá sa v tom čase spolu s dcérami nachádzala v Zadare, kam odišla koncom októbra 1383. V mene poľských stavov ju žiadal, aby „zanechala dlhotrvajúce, pre Poliakov škodlivé otáľanie a aby poslala do Krakova kráľovskú dcéru Hedvigu, ktorá sa po obdržaní poľskej koruny ... znovu vráti do Uhorska, aby vyčkala na dosiahnutie potrebných rokov“¹⁰²).

Dňa 2. marca 1384 sa v Radomku uskutočnil ďalší snem, kde stanovili nový termín Hedviginho príchodu na sviatok svätého Stanislava (8. mája 1384). Oveľa nebezpečnejšie však bolo ultimátum, ktoré odoslali jej matke, týkajúce sa výberu nového panovníka v prípade nedodržania uvedenej podmienky. Ako poznamenáva Długosz, „toto hrozné posolstvo znepokojilo kráľovnú Alžbetu“¹⁰³. Budúca poľská kráľovná prišla do Krakova až v októbri 1384 doprevádzaná veľkolepým sprievodom pánov a rytierov, na ktorého čele stál ostrihomský arcibiskup, kardinál Demeter¹⁰⁴. Už 15. októbra, v deň svätej Hedvigy, ju v krakovskej katedrále slávnostne korunovali a pomazali za poľskú kráľovnú¹⁰⁵.

Okrem problémov v Poľsku musela Alžbeta Kotromaničová čeliť i problémom v samotnom Uhorsku, kde sa vláda žien netešila veľkej popularite a podpore. Samotná kráľovná-vdova sa nachádzala pod silným vplyvom svojho oblúbenca, uhorského palatína Mikuláša Gorjanského, o ktorom Ján z Turca napísal: „Gorjanský si naklonil ľahkovernú ženu podľa svojich želaní, vynútil si neobmedzené konanie a svojvoľne postupoval pri usmerňovaní vládnutia kráľovnej. Kráľovná podľahla nahováraniu, tajne znenávidela panstvo a porušila zákony vlasti. Keď to magnáti videli, rozpadla sa svornosť, nastali strašné rozbroje, strach rozdelil barónov na znepriateľné strany, všetok ľud sa rozštiepil, krajinu trhali zo všetkých síl, vzbúrenci prepadávali jednotlivé oblasti, pohrdali ženskou vládou a usilovali sa pozbaviť jej hlavu kráľovskej koruny“¹⁰⁶. Bol to práve on, kto priviedol vdovu po Ľudovítovi Veľkom k nápadu, aby sa pokúsila obnoviť dynastické spojenie s Valoisovcami. Alžbeta nebola naklonená tomu, aby došlo k úspeš-

nému završeniu dynastického projektu, ktorého základy položil jej zosnulý manžel. Práve jeho pričinením pristúpila k obnoveniu rokovaní s francúzskym kráľovským dvorom, ktorých cieľom bol sobáš budúceho orléanskeho vojvodu s uhorskom princeznou. Mária mala nahradiť svoju zosnulú sestru Katarínu. O tomto zámere hovorí i poľský kronikár Długosz: „Poľská a uhorská kráľovná Alžbeta... cítiac nenávisť k svojmu zaťovi, mužovi svojej dcéry Márie, braniborskému margrôfovi Žigmundovi, ... sa snažila rozbiť manželstvo svojej dcéry s týmto Žigmundom, túžiac ju dať za ženu spolu s uhorským kráľovstvom bratovi francúzskeho kráľa, orléanskemu vojvodovi“¹⁰⁷. Tento plán sa zrodil koncom roku 1383¹⁰⁸. Súčasný slovenský historik Július Bartl na margo tohto projektu poznamenáva: „Palatín však precenil svoje možnosti a neuvedomil si, že systém vzájomných vzťahov medzi európskymi štátmi bol už natoľko stabilizovaný, že by sa táto diplomatická aktivita nemohla uskutočniť bez vážnych politických dôsledkov. Napojenie Uhorska na Francúzsko by automaticky znamenalo prechod do ideologickej sféry avignonských pápežov a tým aj konflikt s pápežskou kúriou v Ríme. Okrem toho, že proti takémuto riešeniu by bol uhorský klérus, hrozil by oveľa vážnejší konflikt s Luxemburgovcami a Nemeckou ríšou“¹⁰⁹.

Napriek týmto rizikám sa rozbehli prípravy uhorsko-francúzskeho sobášneho projektu, ktorý parížsky dvor prijal veľmi priaznivo. Dôkazom toho je aj fakt, že francúzsky kráľ Karol VI. vymenoval 7. marca 1384 uhorského palatína Mikuláša Gorjanského za člena svojej veľkej rady¹¹⁰. Do Uhorska prišlo posolstvo francúzskeho kráľa s cieľom prerokovať podrobnosti plánovaného zväzku. Výsledkom bol sobáš v zastúpení, ktorý v júni 1385 uzavrela Mária s Ľudovítom Orléanskym. Dozvedáme sa o tom zo správy grófa Juraja z Corbavie, ktorú 27. júna 1385 adresoval predstaviteľom benátskej republiky. Píše v nej, že uhorská kráľovná Mária so súhlasom celého kráľovstva prijala za pána a manžela Ľudovíta, brata francúzskeho kráľa¹¹¹. Do Francúzska potom odišlo uhorské posolstvo, na

102) Ioannis Dlugossi Annales, s. 179.

103) Ioannis Dlugossi Annales, s. 181. Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum, s. 752.

104) CDH X, 1, s. 141, č. LXXIV: „in magno Baronum et militum et praecipue Demetrii ... Archiepiscopi Strigoniensis et Ioannis Chanadiensis Episcopi Comitatu, ferentem secum in auro, argento, in vasis, pannis, clenodiis, gemmis et cortinis, insignem et regiam suppellectilem, transmittit“.

105) Ioannis Dlugossi Annales, s. 187. Kalendarz Krakowski. In: MPH II, s. 934: „Anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo quarto, die dominico, Hedvigis filia regis Lodovici Ungarie et Polonie, in ecclesia Cracoviensi per dominum Bodzantham archiepiscopum Gneznensem, presente Demetrio cardinali Strigoniensi, Johanne Cracoviensi Johanne Cenadiensi episcopis, est in regem Polonie coronata, ob defectum sexus masculini domini regis Lodovici“.

106) Kronika Jána z Turca, s. 123.

107) Ioannis Dlugossi Annales, 194. Kronikár nesprávne označuje Žigmunda už za manžela Márie. V tom čase boli stále len snúbencami.

108) S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 56-59. E. JARRY, La vie politique de Louis de France, s. 22-23. J. SPÉVÁČEK, Václav IV., s. 182-183. Françoise AUTRAND, Charles VI. La folie du roi, Paris 1986, s. 181-184.

109) J. BARTL, Žigmund, s. 14.

110) Acta extera III, s. 532, č. 288: „quod nos attentis probitate, prudencia, discrecione, pluribusque allis virtutum donis, quibus personam Nobilis et Magnifici viri Nicolai Comitis Palatini Regni Hungarie nouimus insignitam, ipsum in Consiliarum nostrum de Magno Consilio nostro ad iura et emolumenta dicto officio incumbencia retinuimus tenoreque presencium retinemus“.

111) Acta extera III, s. 582, č. 320: „quod Domina nostra Maria Regine Hungarie cum consilio totius Regni accepit in Dominum et maritum dominum Ludovicum fratrem Regis Francie“.

ktorého čele stál sedmohradský vojvoda Ladislav, aby priviedlo budúceho uhorského kráľa¹¹²⁾.

Dňa 10. júla 1385 francúzske vyslanci požiadali Benátky o povolenie prenajať lode a posádku pre francúzskeho princa, ktorého už titulovali ako kráľa¹¹³⁾. Okrem súhlasu získali aj uistenie, že „kráľa Ludovíta“ bezpečne dopraví do dalmátskeho prístavu Senj. Ten vzápätí vyslal ďalšie posolstvo, ktoré malo v Uhorsku oznámiť jeho príchod. V septembri opustil Paríž a vydal sa na cestu k brehom Dunaja. Nikdy tam však neprišiel. Správy, ktoré získal od svojich poslov, hovorili jasne - nemal viac ani ženu, ani kráľovstvo. Na scénu totiž vstúpil Žigmund Luxemburský, ohrdnený snúbenec, a neapolský kráľ Karol Malý, ktorý sa rozhodol prekaziť uhorsko-francúzske spojenectvo a neumožniť orléanskemu vojvodovi vstup do Uhorska tým, že obsadil svojím loďstvom Jadranské more¹¹⁴⁾. Nebolo v záujme ani jedného z nich, aby na trón svätého Štefana nastúpil príslušník dynastie Valoisovcov.

Žigmund už v máji 1385 odišiel z Uhorska, vidiac, že mocenský zápas, ktorý sa tu rozpútal, vážne ohrozuje plány Luxemburgovcov. Príprava manželstva jeho snúbenice s francúzskym princom výrazne zmenšovali jeho šance na realizovanie zmluvne dohodnutého zväzku, od ktorého si jeho otec toľko sľuboval. Pod vplyvom neustáleho tlaku cisárovnej-vdovy, Žigmundovej matky, sa rozhodol Václav IV. pristúpiť k určitým krokom, ktoré by pomohli zlepšiť postavenie jeho nevlastného brata v susednom kráľovstve. I s jeho pomocou začal Žigmund verbovať vojsko, najmä na Morave¹¹⁵⁾. Pripravovaný vojenský vpád však bol finančne veľmi náročný, a preto musel svojím bratrancom, moravským markgrófom Prokopovi a Joštovi, dať do zálohy braniborské mestá Stendal, Tangermünde, Salzwedel, Gardelegen, Osterburg s príslušnými hradmi a majetkami v celkovej výške päťdesiat tisíc kôp pražských grošov, čo potvrdil listinou z 9. júla 1385¹¹⁶⁾.

V auguste už boli vojenské operácie v plnom prúde. Výsledkom flagrantného porušenia sobášnej zmluvy tak bola vojenská intervencia. Život mladej kráľovnej bol od tejto doby naplnený mnohými, rýchlo po sebe nasledujúcimi násilnými a krvavými udalosťami. Do mocenskopolitického

zápasu však vtedy vstúpil aj ďalší činiteľ - neapolský kráľ Karol Malý. Pomery v Uhorsku sa značne vyostrili. Uhorská šľachta sa rozdelila na niekoľko táborov. Stúpenci jedného z nich videli spojenca v cisárskej dynastii, reprezentovanej Máriiným snúbencom Žigmundom, druhí sa orientovali na Francúzsko a podporovali manželský zväzok svojej kráľovnej s orléanskym vojvodom. Časť uhorských magnátov na čele so záhrebským biskupom Pavlom Horvátom odmietala vládnuť ženám a podporovala nároky Karola Malého, schvaľujúc myšlienku jedného panovníka nad uhorským a neapolským kráľovstvom. Táto myšlienka nebola nová. Prvýkrát sa však vynoril projekt zlúčenia oboch korún v rukách neapolského kráľa.

Pavol Horvát odcestoval v auguste 1385 do Neapola, aby Karolovi Malému ponúkol uhorskú korunu. Kronikár mu do úst vložil nasledovné slová: „Viem, že pochádzaš z urodzenej krvi uhorských kráľov a že okrem Teba nikto nie je hodný vladárskej hodnosti v našej krajine. Si mužským potomkom našich slávnych kráľov, neskrutenému národu nemôže vládnuť ženská moc, slabé pohlavie nevie rozduchané boje upokojiť... Požívame Ťa teda, aby si upokojil rozbitú krajinu, zjednotil nesvorných grófov, priviedol našich obyvateľov nízkeho postavenia k radosti z pokojného a príjemného mieru, pomohol nám v útrapách, ktoré nevieme zvládnuť, a nezdráhal sa byť našim kráľom a pánom“¹¹⁷⁾. Či tieto slová odpovedajú skutočnosti, alebo predstavujú len kronikárovo videnie reality, nie je v tejto chvíli dôležité. Dôležité je to, že neapolský kráľ dostal zo strany Horvátovcov ponuku na získanie svätoštefanskej koruny a že ju prijal.

Ako sme už spomínali, prvotným cieľom bývalého chránenca Ludovíta Veľkého bolo prekazenie sobášneho plánu budínskeho dvora medzi Máriou a francúzskym princom, ktorý bol v priamom protiklade so záujmami neapolských Anjouovcov. Jeho vojsko sa už v septembri vylodilo v dalmátskom prístave Senj a postupovalo do vnútra krajiny. Do Záhrebu Karol Malý vstúpil 23. októbra, rozhodnutý pokračovať vo svojej ceste smerom na Budín¹¹⁸⁾. Žigmund, ktorého informovali o jeho postupe, sa preto poponáhľal uzavrieť manželstvo s Máriou. Kronikár Ján z Turca k tomu napísal: „Počas týchto udalostí odohrávajúcich sa v súvislosti s kráľom Karo-

112) Ioannis Dlugossi Annales, s. 194. Kronikár hovorí o sprievode 150 jazdcov.

113) Acta externa III, s. 585-586, č. 323: „quod tractatus nuptiarum celebratarum inter ... dominum Regem Ludouicum ... et dominam Reginam Hungarie“.

114) Acta externa III, s. 542-544, č. 297.

115) Dozvedáme sa o tom napr. zo Žigmundovej listiny z 9. 5. 1385 (Brno), ktorou vzal do svojho vojska Viliama zo Šternberka, pána zo Světlova. In: CDM XI, Brünn 1885, s. 327, č. 357. K tomu S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 68. J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 182.

116) Text uvedenej zmluvy v CDM XI, s. 331-332, č. 365. Český a rímsky kráľ Václav IV. s týmto aktom vyslovil súhlas, čo dokazuje jeho listina z 13. 7. 1385 (Křivoklát). In: tamže, s. 332-333, č. 367. Ako poznamenáva J. BARTL, Žigmund, s. 15, „celá finančná operácia zostala v rodine“. V záujme mocenskej politiky Luxemburgovcov bolo, aby sa Brandenbursko aj s kurfirstkým hlasom nedostalo do cudzích rúk. K tomu, napr. S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 68-69. J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 183.

117) Kronika Jána z Turca, s. 125.

118) S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 67-68. J. BARTL, Žigmund, s. 18.

lom, cisárovho syna nové chýry natoľko ohromili, že uzavretú sobášnu zmluvu spečatil sobášnym sľubom a manželstvom¹¹⁹⁾. Presný dátum tohto aktu nie je známy. Došlo k nemu koncom októbra resp. začiatkom novembra 1385¹²⁰⁾.

Hoci Mária k Žigmundovi pociťovala odpor, desať rokov trvajúce manželstvo s ním predstavovalo iba jednu z pohrôm, ktorým ešte musela čeliť. „Napokon sám fakt, že Žigmund si sobáš vynútil vojenskou intervenciou a využil bezvýhodiskovú situáciu oboch kráľovien v novembri 1385, nedával do budúcnosti záruku šťastného manželstva“¹²¹⁾. Už v druhej polovici novembra Žigmund opustil Uhorsko. Časť jeho vojska v tom čase už bola späť na Morave¹²²⁾. Aby mohol zaplatiť žoldnierov, zastavil územia medzi Dunajom a Váhom - bratislavskú, trenciansku a nitriansku stolicu¹²³⁾. Začiatkom decembra však do Budína vstúpil Karol Malý, ktorého v posledný deň roka v Stoličnom Belehrade korunoval ostrihomský arcibiskup Demeter v prítomnosti oboch kráľovien za uhorského kráľa¹²⁴⁾.

Čo asi prežívala mladá kráľovná, účastníčka tejto ceremónie, pri pohľade na muža, v ktorom nemohla vidieť nikoho iného len uzurpátora? Kronikár jej vložil do úst nasledovné slová: „... narodila som sa z kráľovského lona, poctená som otcovou hodnosťou a som už v dospelom veku, a preto si väčšmi želám byť zbavená života, než poznávať cudzie príbytky a byť bez panovníckeho žezla“¹²⁵⁾. Tieto slová by sa však viac hodili k povahe Alžbety Kotromaničovej, ako k miernej a utiahnutej Márii. Sériu krvavých udalostí v jej živote začala atentátom na Karola Malého, ktorý zosnovali so súhlasom jej matky. Vdova po Ľudovítovi Veľkom sa nehodlala len tak ľahko vzdať trónu a utiahnuť sa do ústrania: „Kráľovnú Alžbetu trápila strata takého významného vladárenia a znovu zatúžila po slastnej najvyššej moci, ktorú jej odňali. Za stratu najvyššieho postavenia horela pomstychtivosťou a pripravovala tajné úklady na jeho opätovné získanie“¹²⁶⁾. Pod zámienkou, že mu chce odovzdať list od svojho zaťa Žigmun-

da, ho 7. februára 1386 pozvala na priateľskú audienciu, ktorá sa mu stala osudnou. Akt krvilačnej pomsty riadil jej obľubenec Mikuláš Gorjanský, jej vykonávateľom sa stal Blažej Forgáč, od roku 1382 hlavný pohárnik kráľovnej Márie. V jej komnatách bol na Karola Malého spáchaný atentát, ktorý sa neskončil jeho smrťou, ale len ťažkým poranením hlavy. Uvrhli ho potom do väzenia vo Visegráde, kde ho na rozkaz kráľovnej-matky 24. februára zahrdúsili¹²⁷⁾.

Násilná smrť niekoľkodňového uhorského kráľa vyprovokovala k aktivitite i Václava IV., ktorý k obrane bratových záujmov dovedty pristupoval dosť ľahostajne. Začiatkom apríla 1386 na čele svojho vojska spolu so Žigmundom a jeho bratom vojvodom Jánom Zhoreleckým začal vojenskú výpravu do Uhorska. Dňa 10. apríla sa k nim v Brne so svojimi oddielmi pripojili i moravskí markgrófi Jošt a Prokop. O päť dní neskôr dorazili do Bratislavy. Václav IV. rozložil svoj hlavný stan neďaleko Rábu. Tu sa uskutočnili i jeho rokovania s oboma uhorskými kráľovkami, ktoré žili v strachu pred odvetou zo strany stúpencov zavraždeného Karola Malého. Uvedomovali si, že v danej situácii nemôžu riskovať vojenský konflikt s Luxemburgovcami, a preto boli ochotné pristúpiť na zmier so Žigmundom. Už 1. mája prijali Václava IV. za arbitra sporu. Na druhý deň vyslovili záväzok, že Máriin manžel nebude korunovaný za uhorského kráľa bez výslovného súhlasu Václava IV. O deväť dní neskôr Žigmund a jeho bratranci Jošt a Prokop potvrdili, že budú rešpektovať rozhodnutie českého kráľa v ich spore s uhorskými kráľovkami. Ku konečnému urovneniu vzťahov došlo 12. mája, kedy sa okrem otázok vena a majetkov Alžbety Kotromaničovej, mocenského postavenia Žigmunda, riešila i otázka území zastavených Žigmundom moravskému markgrófovi, ktoré mali byť vyplatené za dvestotisíc zlatých. Tým sa dlhy cisárovho syna stali dlhmi koruny¹²⁸⁾.

Ani udalosti v Poľsku sa nevyvíjali bez problémov. Veľmi skoro sa ukázalo, že noví poddaní nie sú ochotní akceptovať ako Hedviginho bu-

119) Kronika Jána z Turca, s. 129. CDH X, 1, s. 270, č. CXXXVI.

120) S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 71-74. J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 183 (uvádza dátum 15. 11. 1385).

J. BARTL, Žigmund, s. 18 (uvádza dátum 1. 11. 1385).

121) J. BARTL, Žigmund, s. 83.

122) Pobyt moravského markgrófa Jošta v Brne potvrdzuje listina z 28. októbra 1385. In: CDM XI, s. 337-339, č. 374.

123) J. BARTL, Žigmund, s. 19. K odchodu Žigmunda z Uhorska, napr. Kronika Jána z Turca, s. 129:

„Avšak aby sa nestal obeťou úkladov budúceho tyрана, ako aj následného hnevu ľudu, manželku zanechal a ušiel do otcovej krajiny“.

124) CDH X, 1, s. 270-271, č. CXXXVII. K tomu, napr. S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 79. Antal PÓR, Kis Károly és Erzsébet utolsó évet. In: Századok XXX, 1896, s. 137.

125) Kronika Jána z Turca, s. 133.

126) Kronika Jána z Turca, s. 135.

127) Karola Malého pochovali v istom dome v blízkosti benediktínskeho kláštora pod Visegrádom. Truhlu s jeho telesnými pozostatkami vystavili v blízkosti cintorína, ako bolo zvykom pri mŕtvych, nad ktorými bola vyslovená cirkevná kliatba. Uvalil ju na neho pápež 2. 2. 1385 kvôli nezaplateniu ročnej lénnej dane. Jeho pochovanie povolil pápež až 3. 2. 1391. K tomu A. PÓR, Kis Károly és Erzsébet, s. 139-142.

128) Texty uvedených listín v CDM XI, s. 351-352, č. 393 (1. 5. 1386); s. 353, č. 394 (2. 5. 1386); s. 354-355, č. 396 (11. 5. 1386); s. 356-358, č. 397 (12. 5. 1386). K tomu, napr. S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 90-93. J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 143-145. J. BARTL, Žigmund, s. 20. W. BAUM, Cisar Zigmund, s. 32-33.

dúceho manžela žiadneho Nemca. Ešte ani neutíchlí slávnosti spojené s jej korunováciou a už sa objavili plány, dotýkajúce sa tejto otázky. Na scénu vstúpil nový uchádzač o jej ruku, litovský veľkvojvoda Jagiello. Narodil sa najskôr v roku 1351 ako najstarší zo siedmich synov veľkvojvodu Olgierda z dynastie Gedyminovcov a jeho druhej manželky Juliany z Tveru, pochádzajúcej z rodu ruských Rurikovcov¹²⁹⁾. V čase, keď sa začal uchádzať o Hedvigu, bol už zrelým mužom. Poliáci verili, že s jeho pomocou pripoja k svojmu kráľovstvu mnohé územia, najmä Haľčskú Rus.

Oficiálne litovské posolstvo prišlo do Krakova 18. januára 1385. Jeho členmi boli bratia Jagiella. Długosz cieľ ich misie opísal nasledovne: „keď sa okrem toho dozvedel... že spomínaná kráľovná je tak veľmi krásna, že v tej chvíli jej niet rovnej na celom svete, vyslala svojich bratov... ku kráľovnej a prelátom, ako aj poľským pánom, aby požiadali pre neho o ruku spomínanej kráľovnej“¹³⁰⁾. Hedvige a poľským stavom predniesli ponuku, že Jagiello a všetci jeho ostatní bratia a litovská šľachta prestúpia na katolícku vieru, prinavrátia Poľsku stratené územia, prepustia poľských zajatcov a rakúskemu vojvodovi Viliamovi vyplatia sumu dvestotisíc florénov, ak dôjde k zrušeniu jeho manželskej zmluvy s kráľovnou. Tá však nebola naklonená tejto myšlienke a túžiac vyplniť otcovu vôľu inklinovala k mladému Habsburgovi, ktorého dôverne od detstva poznala, ako k neznámemu barbarovi. Preto sa vyjadrila, že o tom, kto sa stane jej manželom, nerozhoduje ona, ale jej matka. V marci 1385 preto poslovia navštívili uhorskú kráľovnú-vdovu a oboznámili ju s návrhmi Gedyminovcov.

Alžbeta Kotromaničová sa tak ocitla v ťažkej situácii. Faktom zostáva, že ani jeden z jej budúcich zaťov jej veľmi nevyhovoval. Keď jej dcéry zasľúbili, žila ešte jej svokra Alžbeta Poľská, takže nemala veľa príležitostí zasahovať do ich osudu. Nájst' východisko nebolo jednoduché. Na jednej strane by zväzok Hedvigy s Jagiellom umožnil šírenie kresťanstva do pohanských krajín a stal sa základom na vytvorenie poľsko-litovskej únie, na druhej strane existovala séria zmlúv uzavretých jej manželom a potvrdených svätou prisahou, ktorá zakotvovala manželstvo poľskej kráľovnej s ra-

129) Z. WADOWISZEWSKI, *Genealogia Jagiellonów*, Warszawa 1968, s. 14, 29-32, 36.

130) Ioannis Dlugossi Annales, s. 188. *Kalendarz Krakowski*, s. 909: „D. XV. Kal. Prisce virginis. Anno Domini MCCCLXXX quinto, Sgergelo, Olgemont et Borizzo duces Lithwanie cum multo comitatu Cracoviam intrantes, Hedvigi Polonie in regem coronate munera non modica obtulerunt et a nobilibus regni Polonie ipsam Hedvigim Yageloni magno duci Lithwanie in uxorem postularunt“.

131) A. PÓR, *Iřabb Erzsébet királyne*, s. 841-842.

kúskym vojvodom. Rozhodnutie nakoniec prenechala na poľské stavy. Mali prijať také riešenie, ktoré bude prospešné kresťanstvu a v súlade so záujmami ich kráľovstva. Na sneme v Krakove, ktorý sa uskutočnil začiatkom júla 1385 padlo definitívne rozhodnutie o výbere Jagiella za manžela Hedvigy a budúceho poľského kráľa¹³¹⁾. Už 14. augusta 1385 uzrela svetlo sveta zmluva, ktorou poľské stavy súhlasili s vytvorením poľsko-litovskej únie¹³²⁾.

Habsburgovci, ktorí ťažko niesli sklamanie zo straty svätoštefanskej koruny, boli takýmto vývojom udalostí veľmi znepokojení, pretože im hrozilo, že dlhoročné snahy o získanie podielu z anjouovského dedičstva neprinesú žiadne výsledky. Preto rakúsky vojvoda Leopold III. navštívil Budín, aby sa u Alžbety Kotromaničovej dožadoval naplnenia manželskej zmluvy uzavretej ešte s Ľudovítom Veľkým. Hedvigina matka spolu s kráľovnou Máriou, ostrihomským arcibiskupom Demeterom a palatínom Mikulášom Gorjanským vydali listinu, v ktorej sa zaviazali, že rakúsko-uhorská zmluva bude naplnená, pričom k uzavretiu sobáša dôjde najneskôr do sviatku blahoslavenej Panny Márie. Leopold III. sa postaral o zverejnenie svojho vyhlásenia, v ktorom sa zaviazal, že v okamihu, keď k tomu dôjde, vyplatí svojmu synovi sumu dvestotisíc florénov, pričom po jeho smrti získa z habsburského dedičstva adekvátnu časť¹³³⁾.

Okolo 15. augusta neočakávane prišiel do Krakova Viliam Rakúsky, Hedvigin snúbenec, odhodlaný prekažiť pripravovaný zväzok svojej snúbenice s litovským veľkvojvodom. Súveki kronikári poznamenávajú, že obaja chceli naplniť manželstvo, čím by dosiahli jeho právoplatnosť. Plán sa však nevydaril a Viliam sa podľa niektorých prameňov zachránil útekom, podľa iných ho poľskí páni potupne vyhнали. Hedviga ho chcela nasledovať a sama sa pokúsila sekerou zničiť bránu, ktorú pred ňou zavreli. Nakoniec však rezignovala, čím podpísala ortiel - Viliama už nikdy viac nevidela¹³⁴⁾.

Medzitým sa ku Krakovu blížil veľkolepý sprievod budúceho poľského kráľa. Traduje sa, že Hedviga, ktorá sa nakoniec zmierila s tým, že jej manželom bude pohan, vyslala k nemu posla, aby zistil, či je niečo pravdy na chýroch o odpudzujúcom výzore veľkvojvodu. Ten odhalil zámer kráľovnej

132) Akta Unii Polski z Litwa 1385-1791, ed. S. KUTRZEBA a W. SEMKOWICZ, Kraków 1932, s. 1, č. 1. Za poľského kráľa a budúceho manžela kráľovnej Hedvigy Jagiella zvolila poľská šľachta v Lubline 11. januára 1386.

133) CDH X, 1, s. 141-143, č. LXXV, s. 228-230 č. CXIX. K tomu A. PÓR, *Iřabb Erzsébet királyne*, s. 842. H. QUILLUS, *Königin Hedwig*, s. 33.

134) Ioannis Dlugossi Annales, s. 197-198. K tomu podrobne B. PRZYBYSZEWSKI, *Jadwiga i Wilhelm*. In: *Analecta Cracoviensia VII*, 1975, s. 107-129.

a preto zobral tohto posla do kúpeľa, aby sa mu ukázal v celej svojej kráse. Ako poznamenáva Długosz, Jagiello mal „telo dobre stavané, stredného vzrastu, veselý pohľad, podlhovastú tvár, bez akejkoľvek stopy škaredosti“¹³⁵). Historici ho charakterizujú ako človeka nie veľmi vzdelaného, ktorý nevedel ani čítať, ani písať, hovoriaceho len v materinskom jazyku. Bol pohodlný a pomaly chápal, rád vylihoval na lôžku až do poludnia. Mal drsný hlas a nestály pohľad. K jeho pozitívnym vlastnostiam však patrila najmä úprimnosť a dobroprajnosť¹³⁶). Do Krakova vstúpil so svojím sprievodom 12. februára 1386¹³⁷). O tri dni neskôr slávnostne prestúpil na katolícku vieru a z rúk hnezdenského arcibiskupa prijal v krakovskej katedrále krst a nové meno Vladislav¹³⁸). Dňa 17. februára 1386 vstúpil do manželského zväzku s mladou poľskou kráľovnou, ktorá v tom čase mala dvanásť rokov. Tá predtým zrušila svoje zasnúbenie s Viliamom Habsburským¹³⁹). Posledným aktom, ktorý završil sériu týchto slávnostných udalostí, bola korunovácia nového poľského kráľa. Uskutočnila sa 4. marca v krakovskej katedrále¹⁴⁰).

O niekoľko mesiacov neskôr, v júli, sa stala kráľovná Mária a jej matka Alžbeta terčom útoku stúpcencov Karola Malého, ktorí prepadli ich sprievod, smerujúci do Slavónska. Kronikár túto udalosť tak dôležitú v živote oboch kráľovien opísal nasledovne: „... išli cez pole smerom k mestečku Dakovu, nič netušiac o pripravovaných úkladoch. Šík ich dvoranov však s početným nepriateľským oddielom prepadol zlostný a pomstychtivý Ján Horvát. Medzi nepriateľskými stranami sa rozpútal prudký boj ... Udatného bojovníka Blažejja Forgáča bojujúceho v prvých radoch nepriateľská kopija zhodila z koňa, zajali ho a pred zrakmi kráľovien sľali. Palatín Gorjanský videl, že sa v takom veľkom nebezpečenstve už nezachráni, zoskočil z koňa, zamieril k vozu kráľovien, vytasil meč a zo všetkých síl bránil seba i kráľovnú pred nepriateľom... Za sil-

135) Ioannis Dlugossi Annales, s. 200.

136) Daniela DVORÁKOVÁ, Zvädnuté výhonky anjouovských lalí. In: Historická revue 1994, 4, s. 8.

137) Ioannis Dlugossi Annales, s. 200. Kalendarz Krakowski, s. 912.

138) Ioannis Dlugossi Annales, s. 202. Kalendarz Krakowski, s. 913: „Anno Domini MCCCLXXX sexto, in crastino sancti Valentini die Jovis XIII mensis Februarii, predictus dominus Jagalo cum fratre uterino Wyganth, per dominum Bodzantham archiepiscopum in ecclesia Cracoviensi sunt baptizati, Jageloni Vladislaus et Wyganth Alexander nomen imponitur“.

139) Ioannis Dlugossi Annales, s. 203-204. Kalendarz Krakowski, s. 913: „Item anno et mense predictis die solis XVII mensis iam dicti, cum domina Hedvigi regina Polonie predictus dux Wladislaus matrimonio cum multa sollempnitate sunt copulati. Et licet predicta Hedvigis ut asserebatur in annis puerilibus fuisset Wyhelmo duci de Austria per parentes desponsata, tamen tunc existens in annis maturitatis publice in ecclesia predicta, ipsa sponsalia si qua fuerunt irritavit et revocavit“.

140) Kalendarz Krakowski, s. 915.

ného náreku kráľovien a ich služobníctva, strachujúcich sa blížiacej smrti, ho namieste dosekali“¹⁴¹). Po krvavom kúpeľi, v ktorom našlo smrť mnoho ich verných, sa obe stali väzňami vzbúrencov. Mária zostala v internácii až do júna 1387. Najprv ju spolu s matkou držali na hrade Krupa, odkiaľ ich previezli do Novigradu na jadranskom pobreží neďaleko Zadaru, kde vdovu po Ľudovítovi Veľkom v januári 1387 pred očami vlastnej dcéry zahrdúsili a jej telo vyhodili cez hradby do tábora obliehatelov¹⁴²).

Vrahom Alžbety Kotromaničovej bol Ján Horvát, ktorý sa dozvedel, že tajne rokovala o svojom a dcérinom vyslobodení s Benátkami. Tak sa naplnil životný príbeh tej, ktorá niekoľko rokov významnou mierou spolupracovala udalosti v kráľovstve svätého Štefana. „Kto by sa bol nazdal, že sa tak rýchlo zmení radostný osud kráľovnej na nešťastie, že zakrátko po pomste nasleduje nečakaná, ale zaslúžená odmena. Tak veľmi bola potrestaná kráľovná i palatín za vraždu Karola“¹⁴³).

Obdobie novigradskeho zajatia svojej manželky Žigmund využil k upevneniu svojho postavenia v Uhorsku. Dňa 31. marca 1387 ho v Stolličnom Belehrade korunovali svätoštefanskou korunou za uhorského kráľa¹⁴⁴). Okrem toho však s podporou Benátčanov podnikal účinné kroky smerujúce k oslobodeniu kráľovnej. Tí sa zo všetkých síl snažili zabrániť tomu, aby neapolskí Anjouovci kontrolovali Jadranské more z oboch strán. Zásluhou vyslanca benátskeho dóžu Pantaleona Barbu, tajného pisára Lorenza de Monacis a admirála Jána Barbadika 4. júna 1387 Máriu prepustili zo zajatia. Dňa 15. júna dorazila do prístavu Senj, kde zostala do 1. júla. Odtiaľ ju Benátčania previezli do Záhrebu. Tu sa o tri dni neskôr stretla so svojím manželom¹⁴⁵).

Namiesto dievčaťa, ktoré opustil, sa Žigmund stretol so ženou poznačenou prežitým utrpením. Osud jej doprial ešte šesť rokov života, ktoré pre-

141) Kronika Jána z Turca, s. 138. A. PÓR, Kis Károly és Erzsébet, s. 146-147.

142) CDH X, 1, s. 325, č. CLXXVII: „Anno M.CCC.LXXXVII. - XVI. Ianuarii, applicuit nouum, quod Domina regina senior (Elisabeth) obiit in Castro Nouigrad in captiuitate. Die Sabbathi IX. Februarii, fertur, quod corpus praedictae Dominae reginae fuit portatum Iadram et repositum in monasterio S Grisogoni“.

143) Kronika Jána z Turca, s. 139.

144) Kronika Jána z Turca, s. 141: „A tak na slávny turičný sviatok bol markgróf Žigmund v dvadsiatich rokoch života s veľkou pompou podobne jako ostatní uhorskí králi slávnostne pomazaný a korunovaný za kráľa“.

145) S. MÁRKI, Anjou Mária, s. 111-117. Alfons HUBER, Die Gefangennehmung der Königinnen Elisabeth und Maria von Ungarn und die Kämpfe König Sigismunds gegen die neapolitanische Partei und die Übrigen Reichsfeinde in den Jahren 1386-1395. In: Archiv für österreichische Geschichte 66, 1885, s. 520-521. W. BAUM, Cisař Zikmund, s. 36-37.

žila v tieni svojho muža. Jej životná púť sa zavŕšila 17. mája 1395. Zomrela na následky zranení, ktoré utrpela pri páde z koňa, spolu s predčasne narodeným dieťaťom¹⁴⁶⁾. Miestom jej posledného odpočinku sa stala kaplnka svätého Ladislava vo Veľkom Varadíne (dnes Oradea v Rumunsku). Žigmund sa viac o jej pamiatku nestaral a veľmi za ňou nežiadal. V ich vzájomnom vzťahu bolo viac vecí, ktoré ich rozdeľovali ako spájali. Anjouovská princezná mu nikdy neprirástla k srdcu, nikdy k nej nenadobudol hlbší vzťah. Možno aj týmto spôsobom chcel utiahnuť a vážnej dcére Ľudovíta Veľkého odplatiť odcudzenie, ktoré voči nemu prejavovala už ako dieťa a ktoré, pravdepodobne až do konca svojho života, nedokázala prekonať¹⁴⁷⁾.

Smrťou kráľovnej Márie sa skončilo takmer storočné obdobie vlády dynastie Anjouovcov v Uhorsku. „Zlaté ľalie v jednom z najväčších európskych kráľovstiev naveky pohltil prach“¹⁴⁸⁾.

Manželstvo Hedvigy a Jagiella, ktorým boli položené základy uhorsko-litovskej únie, trvalo trinásť rokov. Obaja sa prejavili ako schopní panovníci. Hedviga mala svoj podiel na zorganizovaní vojenskej výpravy, ktorej cieľom bolo získanie Haličskej Rusi, rokovala s Rádom nemeckých rytierov o navrátení niektorých poľských území, zaslúžila sa o obnovenie činnosti krakovskej univerzity. Kronikári sa predchádzali v chválospevoch na jej krásu a pobožnosť. Długosz ju opísal nasledovne: „Nad jej krásou prevládala šľachetnosť, nad peknou postavou cudnosť, nad peknotou skvelosť ducha, nad slávou a bohatstvom dôstojnosť a skromnosť... Príroda ju obdarila vzácnou neobyčajnou krásou. Okrem toho bola vzdelaná, dobŕých mravov a čestné miesto jej nezabezpečoval vynikajúci pôvod, ale ženská cnosť. Skromná od prírody, vyznačovala sa vrodenuou cudnosťou. Získala tiež... veľmi veľkú a do očí bijúcu krásu, akej nikdy nebolo dovte-

146) CDH X, 2, Budaë 1834, s. 286, č. CLXIV: „Anno Domini M.CCC.XCV. die Lunae, decima septima Maii, Maria Hungariae Regina, Sigismundi consors et germana soror Heduigis Poloniae Reginae Budaë moritur“. Kronika Jána z Turca, s. 143: „kráľovná Mária po ťažkej chorobe odišla z kráľovstva i z tohto života“. K datovaniu smrti Márie Uhorskej János KARÁCSONYI, Mária királyne halála napja. In: Századok XLI, 1907, s. 461-463.

147) W. BAUM, Císař Zikmund, s. 43.

148) D. DVOŘÁKOVÁ, D.: Boj anjouovských ľalí, s. 8.

149) Ioannis Dlugossi Annales, s. 187. Oslava Hedviginej krásy dorazila až do Talianska, ako sa dozvedáme z tamojších prameňov, napr.: Andreas De Gataris Chronicon Patavinum Italica Lingua conscriptum. In: Rerum Italicarum scriptores, ed. L. A. MURATORIUS, t. XVII, Mediolani 1730, s. 502: „Avete a sapere come per tutte le parti del mondo era nota chiara e splendida bellezza della soprannarrata regina“.

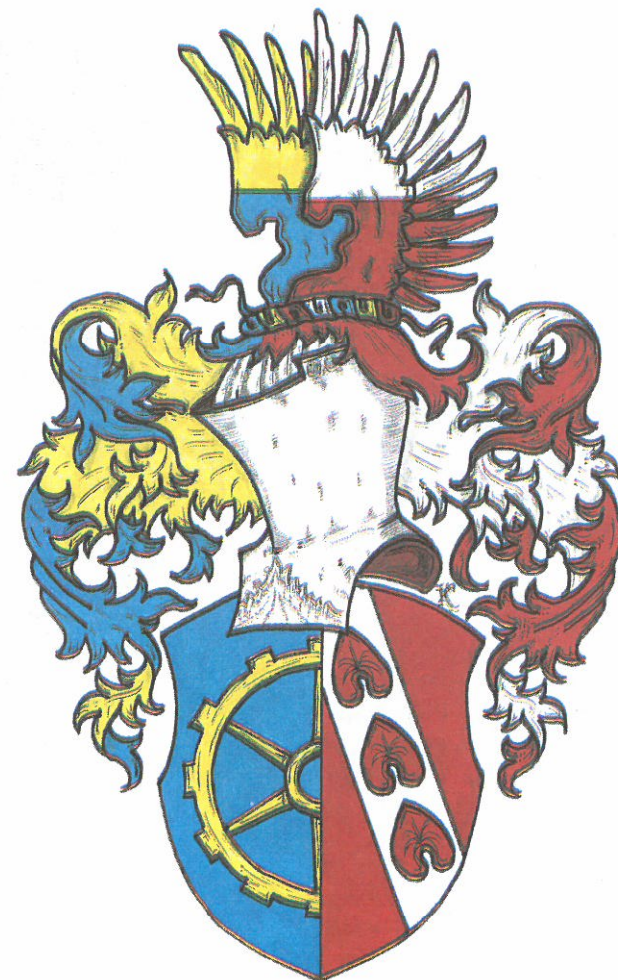
150) Ioannis Dlugossi Annales, s. 230-232. K tomu podrobnejšie, napr. Roman MAURER, Proces królowej Jadwigy. In: Przewodnik naukowy i literacki, tom III, zeszyt 11, Lwów 1875, s. 1036-1043. B. PRZYBYSEWSKI, Jadwiga i Wilhelm, s. 141-143.

Petr Milner z Milhausu

Syn Jana († 1618) a Virginie z Levína, vzdělan v cizině, v roce 1610 připomínán jako výběrcí posudného ve městech. Během povstání vyslán ke stavům hornorakouským, které se mu podařilo přemluvit k uzavření konfederace se stavy českými. Horlivý přívrženec Bedřicha Falckého, hlasoval pro jeho zvolení, jmenován od něj místokancléřem království Českého. Hned po Bílé Hoře ujel ze země, odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků, z nichž konfiskována Zvoleneves, nedostavěný dům na Novém Městě a dům na Hradčanech. Naposledy se připomíná v roce 1632 v Torgau. Není známo, že by byl ženat.

Blason:

štit modro-červeně polcený, vpravo půl zlatého mlýnského palečného kola, vlevo kosmé stříbrné břevno s třemi červenými leknovými listy, klenotem dvě orlí křídla, pravé dělené zlato-modře a levé stříbrno-červeně, přikryvadla modro-zlatá a červeno-stříbrná

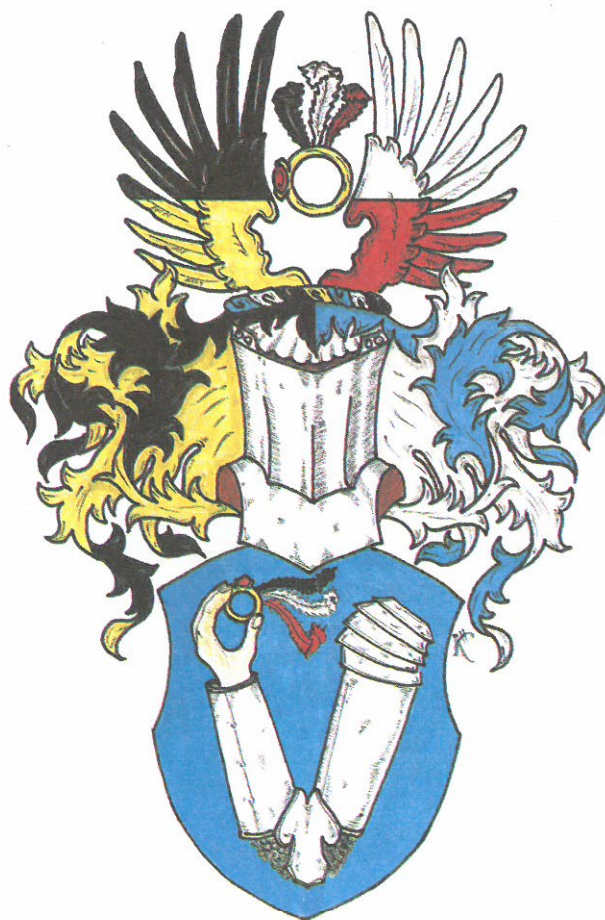

Martin Freuwein z Podolí

Pocházel z Horní Falce, byl synem Matyáše a Magdaleny z Popplu. Znameníť právník, český inkolát obdržel v roce 1613. Napsal vzorec přísahy direktorů i veškeré nejdůležitější spisy povstaců. Zastával úřad rychtáře královských i věnných měst, v říjnu 1619 byl vyzdvižen do rytířského stavu. Odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i statků, zemřel 7. června 1621 po pádu z Bílé věže. Konfiskovány tři domy na Starém Městě, jeden na Novém Městě a šest vinic. Manželce Johaně z Bílé Hory ponecháno věno 500 kop a klenoty, připsané jí Martinem před vzpourou. Kromě dvou dcer zplodil syny Jana Ladislava, Eliáše a Matyáše, jejich další osudy nejsou známy.

Blason:

na modrém štítě stříbrná brněná ruka, ohnutá v lokti, držící zlatý prsten s rubínem, postrkaný třemi pštrosími pery - černým, stříbrným a červeným, jako klenot dvě orlí křídla, pravé dělené černo-zlaté a levé stříbrno-červeně, mezi nimi prsten ze štítu, přikryvadla černo-zlatá a modro-stříbrná (takto znak nejčastěji užíván; udělen byl se štítem zlato-modře polceným a rukou v červeném rukávu)

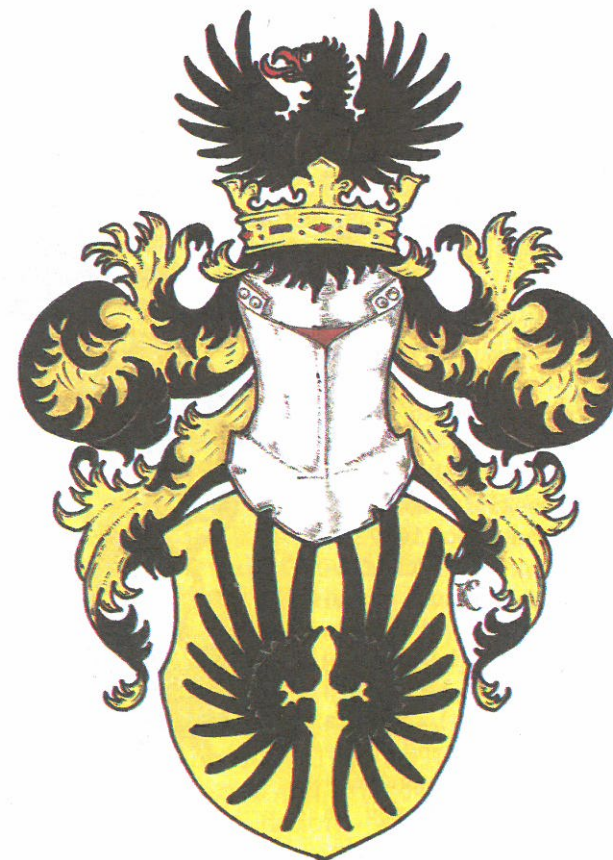

Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu

Syn Sixta († 1583) a Kateřiny Mrázové z Milešovky († 1614), narozený kolem roku 1570. Učený a vážený staroměstský měšťan, v roce 1609 defenzor protestantské konzistoře. Během povstání zastával úřad apelačního rady. Odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i statků, avšak k přimluvě sestry Doroty a synovce Jana Arnošta Plateje z Platenštejna s ohledem na polehčující okolnosti přímo na popravišti omilostněn. Přišel o dům U Sixtů na Starém Městě, dva domy na Novém Městě a čtyři vinice; dům U Nedvídků na Starém Městě byl ponechán jako věno Ludmile Hellové z Wolfendorfu († 1644), s níž se oženil v roce 1596. V roce 1627 se manželé vystěhovali pro víru do Saska, Jan Theodor zemřel v roce 1654 v Drážďanech. Zplodil dvě dcery a čtyři syny, z nichž Vratislav a Václav se připomínají ještě v roce 1672, kdy jim bylo v Čechách přiznáno dědictví po matce.

Blason:

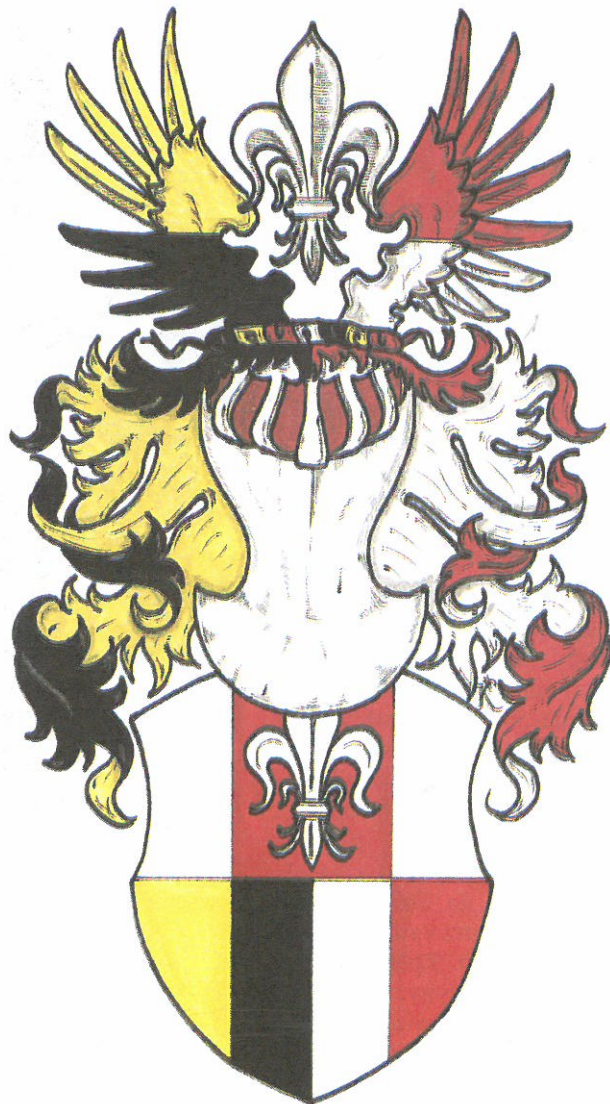
na zlatém štítě dvě černá orlí křídla, klenotem rostoucí černá orlice s červenou zbrojí (někdy užívána orlice celá či se zlatou zbrojí), přikryvadla černo-zlatá

Daniel Škréta Šotnovský ze Závorie

Čtvrtý syn Jana († 1587) a Anežky Vodolínské z Vodolína († před 1603). V letech 1603 - 1619 sekretář české komory, v roce 1615 zvolen defenzorem protestantské kozistoře. Podílel se na opravení justifikace a dedukce svobodného práva stavů království Českého k volení sobě krále, aktivní při vytloukání svatovítského chrámu v roce 1619. Po bělohorské bitvě ujel ze země, v nepřítomnosti odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků, byl mu zkonfiskován dům na Starém Městě, dům na Novém Městě a zahrada s vinicí, které koupil v roce 1620 z majetku uprchlého Pavla Michny. Později se stal sekretářem městské rady v Gdaňsku. Manželka Judita z Altenberka († po 1617), potomky nezanechal. Blason:

dělený štít, v horním stříbrném poli červený kůl se stříbrnou dvojitou lilií, dolní pole polceno zlato-černo-stříbrno-červeně, klenotem dvě orlí křídla, pravé dělené zlato-černě, levé červeno-stříbrně, mezi nimi lilie ze štítu, přikryvadla černo-zlatá a červeno-stříbrná

dy vidieť... Hovorilo sa o nej, že všetky dobré vlastnosti vysala v kolíske s mliekom matky¹⁴⁹⁾.

Manželské súžitie sprevádzalo aj niekoľko búrok, ktorých podnetom sa stali rôzne chýry o tom, že sa Hedviga tajne stretávala so svojim bývalým snúbencom, rakúskym vojvodom Viliamom. Kráľovná však pred súdom obhájala svoju česť, dokázuc, že je nevinná¹⁵⁰⁾. Po dvanástich rokoch manželstva nakoniec otehotnela. Jagiello, dozvediac sa túto správu, požiadal pápeža Bonifáca IX., aby bol krstným otcom budúceho dieťaťa. Ten vo svojom liste z 5. mája 1399 danom v Ríme gratuloval obom manželom, pričom im navrhol, aby ich potomok, „ktorého z milosti božej zrodí z Teba spomínaná kráľovná“, okrem mena, ktoré dostane pri svätom krste prijal ešte druhé, odvodené z jeho mena a prispôbené tomu, akého pohlavia bude¹⁵¹⁾.

Keď sa blížil termín pôrodu, Jagiello naliehal na svoju manželku, aby nezabudla dať vyzdobiť spálňu drahocennými kobercami vyšívanými zlatom a vyloženými drahými kameňmi a perlami. Tá však odpovedala, že sa dávno zriekla svetského prepychu a nechce z neho ťažiť teraz, v nebezpečenstve smrti, ktorá tak často zvykne sprevádzať pôrod. Dôležitými sú pre ňu pokora a skromnosť, nie zlato a klenoty. Zdalo sa, akoby tušila svoj blízky koniec. Dňa 22. júna 1399 priviedla na svet dcéru, ktorej pri krste v krakovskej katedrále dali dve mená - Alžbeta Bonifácia. Dievčatko však žilo veľmi krátko a zomrelo už po niekoľkých dňoch 13. júla¹⁵²⁾. Hedviga, ktorej zdravotný stav sa pôrodom zhoršil a pred ktorou smrť jej dcéry tajili, skonala 17. júla. Mala dvadsaťpäť rokov. Pochovali ju o dva dni neskôr v krakovskej katedrále¹⁵³⁾. Jej smrťou rod princov s ľaliovým kvetom, ktorý založil uhorský kráľ Karol Róbert, definitívne odišiel z historickej scény.

151) Ioannis Dlugossi Annales, s. 299-300.

152) Z. WADOWISZEWSKI, Genealogia Jagiellonów, s. 47-48. K narodeniu Hedviginej dcéry aj niektoré z poľských prameňov, napr. Ioannis Dlugossi Annales, s. 301 (nesprávne uvádza ako dátum jej narodenia 12. jún). Podobne aj Kalendarz Krakowski, s. 926: „Anno Domini MCCCLXXX nono ... Hedwigis regina Polonie et heres Ungarie ... procreata filia primogenita Elizabeth Bonifacia die solis XII Junii, et eo ipso die sancte Margarethe tunc sequenti defuncta“. H. QUILLUS, Königin Hedwig, s. 66.

153) Ioannis Dlugossi Annales, s. 301. CDH X, 2, s. 640-641, č. CCCXXXVIII: „Qua edita ab aegritudine regina Hedwigis vexari coepit. Puella vero nata, infra triduum obiit, cuius obitum in eo momento, quo animam exhalabat, matronis eam obseruantibus et celare, ne ex dolore aegritudo au geretur, satagentibus nunciauit. Et post vero, infirmitate grassante, procurata sacratissimi Eucharistiae viatico et oleo benedicto peruncta, deuotissime et religosissime, quemadmodum beatissimi sanguini conueniebat. XVII. Iulii, in castro Cracouiensi, sanctis et deuotis plena operibus, sub meridianis horis defuncta“.

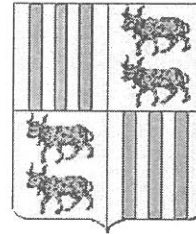
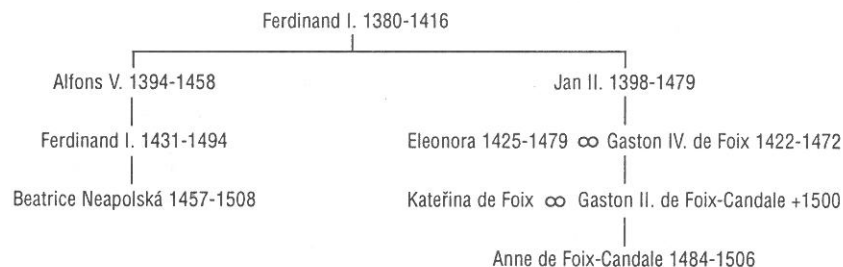
K původu české královny Anny

Josef Kšíř

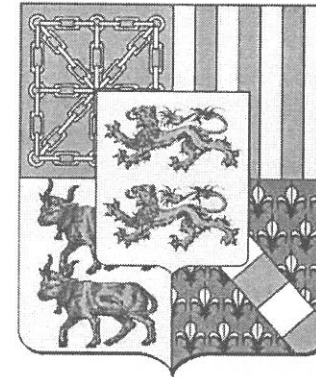
Česká královna Anna, manželka Vladislava Jagellonského, je osobnost málo známá a také českými historiky dost opomíjená. Snad je to způsobeno jejím krátkým životem, snad tím, že nikdy do svého království ani nevstoupila.

Vladislav II. (1456 - 1516), český král od roku 1471 a uherský od roku 1490, byl ženat celkem třikrát. První manželství s Barborou Hlohovskou je někdy popíráno a nebudeme zde rozebírat, zda podle práva k řádnému sňatku došlo či nikoliv - touto otázkou se zabýval zejména J. Macek.

Druhou manželkou, tentokrát zcela řádnou, byla Beatrice Aragonská (1457 - 1508), z rodu aragonských králů, kteří vládli v té době také v Neapolsku. Beatrice byla vdovou po králi Matyáši Korvínovi (1443 - 1490). V roce 1500 však došlo papežským rozhodnutím z 3. dubna ke zrušení skoro deset let trvajících manželství, které bylo od samého počátku odsouzeno k zániku. Beatrice byla mimochodem příbuzná s Annou, měly společné předky, krále Aragonu a Sicílie, pak Kastílie a Leonu.

ERB HRABAT Z FOIX.

ERB, OBSAHUJÍCÍ VE 2. A 3. POLI PŮVODNÍ ZNAK HRABAT Z FOIX, V 1. POLI ZNAK KRÁLOVSTVÍ NAVARRA, VE 4. POLI ZNAK KAPETOVSKÉ VĚTVY EVREUX. SRDEČNÍ ŠTÍTEK - ZNAK PÁNŮ Z GRAILLY.

Král Vladislav byl tedy ve věku již čtyřiačtyřiceti let znovu volný. Obě jeho království potřebovala nutně dědice. Bylo třeba jednat dost rychle. Římský král a císař Maximilián čekal, o uherskou i českou korunu se silně zajímal... Nevíme dost dobře kdo a kdy přišel na myšlenku sňatku s příbuznou francouzských králů Annou z rodu jihofrancouzských hrabat z Foix. Snad vyšla iniciativa z francouzské strany, soudí J. Macek. Je pravděpodobnější, že manželku (a politické spojení) hledal spíše sám Vladislav. Vedle krále Ludvíka XII. hrála významnou roli při sjednávání sňatku jeho manželka, královna Anna. Ta hledala vhodnou nevěstu a nakonec vybrala dvě možné kandidátky: Germaine z Foix a Annu z Foix-Candale, podle soudobých pramenů velké krasavice. Obě dvě byly její sestřenice a obě žily v jejím okolí. Víme také, že při sjednávání sňatku hrál důležitou úlohu Vladislavův komorník Jiří Běšín z Běšin z vladyského rodu z jihozápadních Čech. Vybrána byla nakonec Anna. O její kráse se bohužel nemůžeme přesvědčit, neboť její věrný portrét se patrně nedochoval. Idealizovanou podobu máme v Praze ve svatováclavské kapli.

Anna byla v té chvíli zamilovaná do francouzského šlechtice Františka hraběte de Dunois, pozdějšího vévodu de Longueville (1478 - 1513), vnuka levobočka vévody orleánského z rodu Kapetovců. Navíc neměla nejmenší chuť provdat se za neznámého a stárnoucího krále ve vzdálené zemi. Zvítězila nakonec autorita francouzské královny. Anna se pokusila o odkládání sňatku a později i odjezdu, nakonec došlo k sňatku na dálku na zámku Blois, Vladislava zastupovali dva zplnomocněnci z Uher. Svatební smlouva, dosud dochovaná, je datována 23. března 1502. Přijmeme-li tezi, že se Anna narodila v roce 1484, bylo jí tehdy osmnáct let.

FRANCOUZSKÝ KRÁL LUDVÍK XII.

FRANCOUZSKÁ KRÁLOVNA ANNA.
JEHO MANŽELKA

Jen pro zajímavost, další kandidátka Germaine (asi 1491 - 1538) byla později provdána za vdovce aragonského krále Ferdinanda I. (1452 - 1516). Z tohoto manželství se narodil jediný syn, který zemřel vzápětí po narození. Podruhé se provdala za Jana Braniborsko-Ansbašského (1493 - 1525), potřetí za Ferdinanda Kalabrijského (1488 - 1550). Tato dvě manželství zůstala bezdětná.

Za dva měsíce se Anna vydala za svým manželem. Cestovala přes Benátky, do Uher se dostala pravděpodobně v měsíci srpnu nebo září 1502 a teprve v září ji Vladislav uviděl poprvé. 29. září 1502 byla Anna ve Stoličném Bělehradě (Székésfehérvár) korunována uherskou královnou. Král se zcela zamiloval do své mladé choti, věc ne vždy běžná při sňatcích na dálku a v době sňatků politického charakteru. Překvapit může ještě víc, že také Anna našla zalíbení ve svém choti. Tak to hlásili z Budína cizí diplomaté. 13. července 1503 se v Budíně narodilo první dítě, dcera Anna, jejímž prostřednictvím se později obě koruny dostaly do rukou Habsburků.

Zprávy z Budína, od francouzského doprovodu královny, mluví o drsném podnebí Uherska a o nepevném zdraví krále Vladislava. Francouzská královna poslala tedy po znepokojujících zprávách zvláštního posla do Uher. Také Vladislav poslal do Francie dva uklidňující listy, latinsky psané, kde uvádí, že je vše v pořádku a že není důvodu k obavám.

Dne 1. července 1506 se v Budíně narodil očekávaný mužský potomek, bylo mu dáno jméno Ludvík. Předčasně narozené dítě bylo zachráněno, Anna však 26. července zemřela. Tak skončilo čtyřleté a vzorné manželství. Anně bylo pouhých dvaadvacet let.

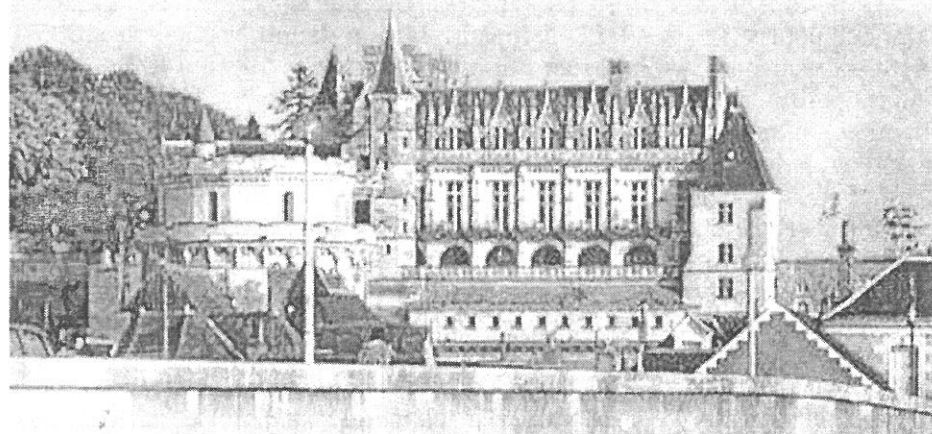
Všimněme si nyní předků Anny. Otcem byl Gaston II., hrabě z Foix na podhůří Pyrenejí. Ten používal též titul hrabě z Candale, což je pofrancouzštělá forma anglického Kendal. Titul Earl of Kendal získal jeho otec Jan za služby poskytnuté Anglii. Jan se oženil s anglickou šlechtičnou Markétou de la Pole z rodu hrabat a vévodů ze Suffolku.

Hrabství Foix se objevuje poprvé roku 1002, kdy je jmenován Bernard Roger († asi 1038) jako první hrabě z Foix. Do té doby užívala rodina titulu hrabata z Couserans, Bigorre a z Carcassonnu. Gaston I. z Foix se oženil s francouzskou princeznou Janou z Artois (1289 - 1347), praprapravnučkou Ludvíka VIII. (1187 - 1226). Další hrabata z Foix mají tedy mezi svými předky Kapetovce.

Prostřednictvím Isabely z Foix, provdané roku 1381 za Archambaulta z Grailly, „captala“ z Buchu, nastupuje další linie. Captal je gaskoňská forma pro slovo kapitán, Buch je kraj jižně od Arcachonského zálivu u Atlantického oceánu. Odtud používali potomci dalších titulů: captal de Buch, hrabě z Benauges a z Longueville, pán na Grailly. Archambaultova babička byla také z Foix, dcera Rogera Bernarda III., provdaná za Eliáše, příslušníka známého rodu Talleyrand-Périgord.

Anna měla několik sourozenců. Z prvního manželství otce Gastona II. s Kateřinou de Foix to byli hrabě Gaston III. († 1536), Jan († 1529), arcibiskup v Bordeaux, a Petr. Z druhého manželství vzešly tři děti. Rod hrabat z Foix vymřel po meči 22. února 1714. Posledním příslušníkem byl Jindřich František Karel de Foix.

Mnohem zajímavější je rodokmen Anniny matky Kateřiny, která pochá-

ZÁMEK V AMBOISE.

zela po otci rovněž ze stejného rodu, ale u ní nacházíme jako předky také krále navarské, aragonské, kastilské, francouzské, české a další. Anna pocházela také od Přemyslovců, a sice zásluhou sestry Karla IV. Jitky (1315 - 1349) provdané do Francie za krále Jana II. Dobrého (1319 - 1364). Odtud lze sledovat její přemyslovské předky až ke knížeti Bořivojovi I. a jejich prostřednictvím třeba také k Piastovcům a Karlovcům. A protože po známé linii pocházel z Přemyslovců i sám král Vladislav Jagellonský, lze říci, že Vladislav se oženil s Annou, svou vzdálenou příbuznou.

Anna byla sestřenicí Anny Bretaňské (1477 - 1514), která byla dědičkou bretaňského vévodství. Ta se měla vdát za Maximiliána Habsburského, ale nakonec se postupně provdala za francouzské krále Karla VIII. (1470 - 1498) a Ludvíka XII. (1462 - 1515). S ní se dostala definitivně Bretaň pod francouzskou korunu. Na francouzském dvoře, hlavně na zámcích v Blois a v Amboise, v příjemném kraji „Údolí králů“, prožila Anna de Foix-Candale několik let na dvoře své sestřenice.

Jinou její příbuznou byla Kateřina (1470 - 1517), dcera Gastona z Foix, později královna Navary, starobylého a malého království, kde se koruna často dědila i v ženské linii. Její matkou byla Marie Orleánská z jedné větve Kapetovců, pocházející taktéž od Přemyslovců.

Ačkoliv příbuzenské vztahy mezi rody de Foix a rodem francouzských králů byly rozsáhlé, kapetovský původ Anny je třeba hledat až v čtvrté generaci (Blanka Navarská pochází z Kapetovců, linie d'Evreux), v šesté generaci (Jana, dcera krále Jana II.), v sedmé generaci (Markéta, dcera Petra Bourbonského), v deváté generaci (Jana, dcera Filipa z Artois), atd. Prostřednictvím Jana II. Aragonského, jeho otce Ferdinanda I. atd. patří Anna také do rozrodu Hohenštaufů.

Hrabě Jan III. z Foix (1382 - 1436) byl ženat celkem třikrát, pokaždé s Janou: poprvé se oženil 12. listopadu 1402 s Janou Navarskou (1386 - 1413), dcerou navarského krále Karla II., podruhé v únoru 1422 s Janou z Albret (1403 - 1435), potřetí roku 1435 s Janou z Urgelu (1415 - 1445). Jediným potomkem byl Gaston IV. Neznáme dost přesně rok jeho narození, nevíme tedy, je-li jeho matkou první manželka Janova nebo druhá. Prameny se různí. Příkláníme se zde jasně k druhé verzi, předpokládající narození Gastona nejspíše v letech 1422 či 1423. Naproti tomu Jiří Louda uvádí jako jeho matku Janu Navarskou. V tom případě by Gaston IV. pocházel po své matce také z navarské větve Kapetovců.

Předky české královny Anny lze sledovat po několik století, co je však důležitější - její potomky nacházíme po celé Evropě! Od Anny pocházejí všichni pozdější čeští králové (s výjimkou Bedřicha Falckého). Není snad významného rodu, který by ve svých předcích neměl Annu, ač pouhé čtyři roky českou a uherskou královnu...

KRÁL VLADISLAV JAGELONSKÝ, ARKÝŘ VELKÉHO SÁLU NA KŘIVOKLÁTĚ.

Literatura :

- Descola J., *Histoire d'Espagne*, Paris 1979.
 Janáček J., *České dějiny, doba předbělohorská*, Praha 1984.
 Louda J., MacLagan M., *Les dynasties d'Europe*, Paris 1984.
 Macek J., Mandrou R., *Histoire de Boheme*, Paris 1984.
 Macek J., *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.
 Minois G., *Anne de Bretagne*, Paris 1999.
 Ottův slovník naučný, 28 dílů, Praha 1888 - 1908.
 Quilliet B., *Louis XII*, Paris 1986.
 Pouzar V., *Potomci Vladislava Jagellonského. Heraldika a genealogie*, 2/1987.
 Tourault P., *Anne de Bretagne*, Paris 1996.

Dva pozapomenutí jubilanti

Jan Oulík

Téměř bez povšimnutí letos uplynula výročí dvou pozoruhodných osobností. Před 260 lety zemřel sběratel rodopisných pamětí Bohumír Daniel svobodný pán Wunschwitz a před 140 lety se narodil (a před 60 lety zemřel) písmák Jan Barták. Oba muži po sobě zanechali rozsáhlé pozůstalosti. První se mezi historiky stala pojmem, o druhé se téměř neví.¹⁾

MILOVNÍK STAROBYLOSTI

„Baronu Wunschwitzovi by měl být postaven pomník, byl to člověk výjimečný, podobně jako kronikář Kosmas,“ říká o slavném sběrateli rodopisných pamětí Pavel Sedláček ze Státního ústředního archivu v Praze. Pavel Sedláček má Wunschwitzovu rodopisnou sbírku na starost. V čem sběratelova výjimečnost spočívá? „Především v kritickém přístupu k pramenům, v jeho době ojedinělém jevu. U výpisků si zásadně poznamenával: to jsem

1) O Wunschwitzově sbírce přednášela Klára Kučerová na konferenci *Genealogica ac heraldica Bohemica*, konané 28. a 29. dubna 2001 na zámku v Nečtinách; Wunschwitzovské jubileum připomněl 29. května 2001 na přednášce *Heraldické společnosti v Praze* autor tohoto článku.

2) Autorův rozhovor s Mgr. Pavlem Sedláčkem, léto 2001.

3) *Memoriae-genealogico heraldicae, Quibus Charissimorum Majorum Suorum, Liberorum Baronum de Wunschwitz, Praha 1727*; *Riegrův slovník naučný*, 9. díl, Praha 1872, str. 1317; *Rudolf Johann Graf Meraviglia-Crivelli: Der böhmische Adel, Nürnberg 1885, str. 98, tab. 56*;

opsal já, Bohumír Daniel Wunschwitz, kdy a kde, z náhrobku, získal jsem tyto informace od rodiny atd. Takovou práci s prameny by v první polovině 18. století nikdo nepředpokládal,“ vysvětluje Sedláček a přidává sběratelovu charakteristiku: „Musel být pedant, neobyčejně pracovitý člověk, který dokáže jít po informacích.“²⁾

Bohumír Daniel Wunschwitz se narodil 14. března 1678 v Praze v rodině Matyáše Bohumíra barona Wunschwitze (1632 - 1695) a jeho manželky Anny Feliciány (1648 - 1718), dcery Daniela Pachtly z Rájova.

Rod pocházel z Míšeňska. Vesnička Wunschwitz leží severozápadně od Drážďan, dnes je součástí obce Heynitz. Nejstarší známý předek Urban z Wunschwitz se narodil v Míšni na konci 15. století, později rodina přesídlila do městečka Guben v Dolní Lužici, kde se narodil roku 1586 rodopiscův děd Jiří Wunschwitz. Ten přesídlil do Čech, 15. října 1629 obdržel říšské šlechtictví a byl mu polepšen znak - v černém štítě zelený trávník a na něm vyskakující stříbrný jelen, přikryvadla červeno-černá, v klenotu polovičný jelen s vyplazeným červeným jazykem a červeným obojkem na hrdle. Polepšení spočívalo v tom, že na obojek jelena přibýly iniciály F II. Ironií osudu bývá znak v odborné literatuře popisován často chybně - jednou je jelen zlatý, jindy chybí obojek s iniciálami atd.³⁾

Rodopiscův otec Matyáš Bohumír, královský rada, krajský hejtman Plzeňského kraje a majitel několika panství, byl povýšen 29. srpna 1675 do stavu svobodných pánů.⁴⁾ Patřil k zakladatelům kultu svatého Jana Nepomuckého. Na pražském Karlově mostě nechal postavit vůbec první sochu tomuto světcovi již v roce 1683, dávno před Janovým svatořečením. K soše, první na mostě, se váže zajímavá pověst: Matyáši Wunschwitzovi se jednou ztratil synáček Bohumír. Marně ho hledali a otec se modlil ke svému svatému. Po roce se ztracený hoch náhle vrátil, vyzáběl a v divných šatech. Vypravoval, že ho ukradla cikánka a v turecké zemi ho prodala do otroctví. Jednou v noci se mu zdálo, že ho odtud vyvedl muž v kněžském rouchu. Náhle procitl a stál před otcovým domem na pražském Koňském trhu. Když druhý den pospíchal s otcem poděkovat na Hradčany ke světcovu hrobu, poznal hoch podobu toho muže, svého vysvoboditele, v dřevěné soše Jana ▶

Heinrich von Kadich a Conrad Blažek: Der mährische Adel, Nürnberg 1899, str. 185, tab. 129; Ottův slovník naučný, XXVI, Praha 1907, str. 1076; August Sedláček: Hradky, zámky a tvrze království českého, IX., 1893, Králova kresba ve znakové tabulce; Roman Freiherr von Procházka: Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien, Neustadt an der Aisch 1973. Správně znak popsán Augustem Sedláčkem v Českomoravské heraldice II, Praha 1925, str. 679. Sedláčkovu popisu odpovídají dobová vyobrazení.

4) *Albert Ritter Král von Dobrá Voda: Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, Prag 1904, str. 300.*

Nepomuckého. Proto si Matyáš Bohumír umínil, že sochu přestěhuje do svého domu a na most věnuje její kovový odlitek. Tato plastika, odlitá podle dřevěného modelu Jana Brokofa, se poté stala vzorem pro stovky soch sv. Jana Nepomuckého po celé střední Evropě.⁵⁾

Stavitel památníků

Také Bohumír Daniel patřil ke světcovým ctitelům. Jména všech jeho dětí začínala jménem Jan nebo Johanka. Poprvé se oženil 5. listopadu 1709 v Sušici s Marií Františkou, dcerou Jana Jiřího barona Schumana. Od tchána zakoupil statky Dolní Krušec a Rapotice. Manželství bylo požehnáno osmi dětmi (tři zemřely v útlém mládí), Maria Františka však zemřela „vinou lékařskou“ ve věku pouhých dvaceti pěti let v roce 1720. Podruhé se Bohumír Daniel ženil 24. září 1724 v Praze s Marií Annou, dcerou Františka Maxmiliána hraběte Hartmanna z Klarštejna. Z tohoto manželství se narodil pouze syn Jan Filip Benjamin, zemřel však jako nemluvňe.

Přesto, že i rodopiscův bratr František Ignác založil početnou rodinu (měl celkem 19 dětí), Wunschwitzovský rod na sklonku 18. století vymřel po meči.⁶⁾

Na mnohých hmotných památkách můžeme dodnes spatřit působivý znak tohoto rodu. Jen namátkou alespoň ty pražské - podstavec zmíněné sochy sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě, oválný pohřební štít zavěšený ve Svatovítské katedrále, kropenka na svěcenou vodu v předsíni kostela sv. Štěpána či portál Wunschwitzova domu přestěhovaný do Lapidaria Národního muzea v Praze.⁷⁾

V Betlémské kapli stával památník, který Bohumír Daniel nechal postavit svému staršímu bratru Matyáši Janu Františkovi, který zemřel v dětském věku († 1682). Památník, ozdobený pěti erby, je dnes neznámý. „Protože při smrti bratra sám teprve čtyřletý, učinil tak (Bohumír Daniel) sotva z 'bratrské lásky', spíše z touhy po oslavě svého rodu,“ uvažoval o motivech zakladatele historik Bohumil Ryba.⁸⁾

Podobný kamenný památník, ozdobený znaky Šindlů, Pachtů, Mnišovských a Hiršů se dochoval v předsíni pražského evangelického kostela u Salvátora. Na památku své matky Anny Feliciany rozené Pachtové jej nechal zhotovit Bohumír Daniel se svým bratrem Františkem Ignácem.⁹⁾

Bohumír Daniel zemřel 25. června 1741 ve svém domě na Koňském trhu (čp. 793 na Václavském náměstí, stával v místech Komerční banky) a byl po-

5) František Ruth: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. II. díl, Praha 1903, str. 507.

6) *Riegrův slovník naučný*, 9. díl, Praha 1872, str. 1317; *Ottův slovník naučný*, XXVI, Praha 1907, str. 1076.

7) Fr. X. Harlas: *Vunšviciana*, *Časopis přátel starožitností českých*, XVIII, Praha 1910, str. 10-20.

8) Bohumil Ryba: *Epitafy v kapli betlémské*, Praha 1952, str. 58-60.

RODOPISCŮV OTEC MATYÁŠ
BOHUMÍR SVOBODNÝ PÁN
WUNSCHWITZ JAKO DONÁTOR
SOCHY SV. JANA
NEPOMUCKÉHO NA KARLOVĚ
MOSTĚ. RYTINA Z ROKU 1707.
JOHANN CHRISTOPH
SARTORIUS PODLA JOHANNA
GEORGA SCHOMMERA.

hřben v hartmanovské hrobce v kostele sv. Salvátora (nynější evangelický kostel u Salvátora na Starém Městě Pražském).¹⁰⁾

Nejšťastnější z rodopisců

Nevíme, co Bohumíra Daniela Wunschwitze přivedlo k zájmu o rodopis, snad zájem o genealogii širokého příbuzenstva přerostl v širší záber. „Jeho současníci ho považovali za znalce a autoritu v oboru rodopisu české šlechty. Wunschwitzova rozsáhlá sbírka svědčí o vysoké úrovni znalostí a grafika o vyhraněném vkusu sběratele. Sám se považoval za milovníka šlechtických studií, starobylosti, dějin, genealogie, heraldického umění a všeho krásného,“ píše Daša Šmerdová v inventáři k Wunschwitzově sbírce.¹¹⁾ Z rukopisů, které se po něm dochovaly, lze zjistit, že si heraldické knihy opatroval již za ▶

9) Vlastní objev autora tohoto článku zmíněný v přednášce z května 2001, viz pozn. č. 2.

10) J. A. Gabriel: *Svobodní páni z Vunšvic*, *Lumír* VI, 1856, II, s. 929-931.

11) Státní ústřední archiv v Praze, *Inventář k fondu Wunschwitz*, zpracovala Daša Šmerdová, Praha 1973, úvod.

Godofricus Daniel Liber Baro de Wunschwitz.

PODPIS BOHUMÍRA DANIELA SVOBODNÉHO PÁNA WUNSCHWITZE

svého pobytu v Římě a v jiných italských městech v letech 1701 - 1704. „Sbíral materiál skoro čtyřicet let a jeho úctyhodná sbírka platila ve své době za dokonalou,“ uvádí historik Tomáš Krejčík.¹²⁾

„Co se (...) domácí genealogie a heraldiky týkalo, býval času svého pokládán za autoritu téměř neomezenou,“ charakterizoval Wunschwitze spisovatel Antonín Rybička. Uznáním na baronovu adresu nešetřil ani historik August Sedláček: „Byl pán velmi vzdělaný a zvláště milovník starého rodopisu. Sbíraje po rodinách co se pamatovalo a co by se dnes s největší pílí již nevystihlo (...), stal se nešťastnějším a nejpilnějším z našich rodopiscův. Vzácná tato sbírka se dochovala potomstvu tím, že ji odkázal stavům a nyní náleží mezi nejvzácnější součástky zemského archivu.“¹³⁾

Co všechno se stalo objektem zájmu zaníceného rodopisce? Sbíral (případně vlastnoručně v doslovném znění opisoval) originály listin, listů, úředních písemností, rodinných pamětí, ověřené výpisy z veřejných knih (zejména desk zemských), příležitostné tisky, portréty reprezentantů českých stavů (i nekatolíků), umělců, vyobrazení uměleckých děl, modlitby, noviny, novínové výstřižky, novoročenky se seznamy zemřelých, letáky. Obkresloval značky, náhrobní kameny, desky s nápisy, nápisy na stěnách. Schovával otisky pečeti, autografy, pohřební štíty. K tomu si pořídil úctyhodnou, tematicky zaměřenou knihovnu.

Udržoval četnou korespondenci, materiály si opatřoval z registratur krajských hejtmanů. „K uspokojování jeho náročných a nákladných zálib nemalou měrou přispělo jeho úřední pověření. Jako šlechtický kurýr navštěvoval šlechtická sídla a při této příležitosti obkresloval náhrobky v kostelech, na hřbitovech, hradních kaplích a kryptách. Mnohdy si zřejmě prohlédl i rodinný archiv a knihovnu, kde získal darem některé listiny a vzácné tisky,“ píše Daša Šmerdová.¹⁴⁾

12) Tomáš Krejčík: *Z dějin českých genealogických a heraldických zájmů do poloviny 19. století. Sborník archivních prací, ročník XXXII., 2, Praha 1952, str. 495.*

13) *Stal' Vunšvic z Vunšvic, signovaná Ra (Antonín Rybička), Riegrův slovník naučný, 9. díl, Praha 1872, str. 1317; stal' z Vunšvic signovaná Šck (August Sedláček) v Ottově slovníku naučném, XXVI, Praha 1907, str. 1076.*

14) SÚA v Praze, úvod k inventáři fondu Wunschwitz. Viz pozn. 11.

Wunschwitz shromáždil rodopisné údaje o 1431 šlechtických rodech, materiály jsou uloženy v jednotlivých složkách. Některé knihy z jeho knihovny vlastní Archiv a jiné Knihovna Národního muzea v Praze. Podle Pavla Sedláčka je rodopisná sbírka navštěvována badateli „poměrně často“. Pro její jedinečnost jim však doporučuje hledat rodopisná data příslušníků české šlechty raději v mladší sbírce Dobřenského, který z Wunschwitzovy sbírky čerpal. Pro unikátnost obsahu byly z „Wunschwitze“ vyčleněny vzácné rytiny, u kterých hrozilo zcizení od „archivních zlatokopů“, ale také pečeti, které při neodborné manipulaci snadno podléhají zkáze.¹⁵⁾

Z NENASYTNÉ LÁSKY K ZEMI...

„Místopis a historie nedá se vysypati z rukávu, na to je potřeba práce celého života a co nejdůkladnější, jak nám ukázal již Vlasák, hlavně Sedláček, Šimák aj.“ píše Jan Barták v úvodu díla *Okres Jílovský*, jediného jeho spisu, který se dočkal knižní podoby.¹⁶⁾

Jan Barták se narodil 22. prosince 1861 v Kalištích u Ondřejova Františkovi Bartákovi (1818 - 1889) a jeho ženě Barboře rozené Krpalové (1820 - 1890). Po tragické smrti bratra Václava byl odvolán ze sexty gymnázia ke správě rodinného hospodářství čp. 3, ležícího v rohu obdélné návsi posázavské vísky. „Spravoval jej vzorně po 40 let, věnuje kromě toho své vynikající schopnosti také obecnému dobru svých krajanů jako dlouholetý obecní starosta a člen okresního výboru, později i jako zemský poslanec.“ oceňuje „inteligentního sedláka“ a bývalého zemského poslance za venkovský okres Říčany historik František Roubík. Kromě sedlačiny a práce pro veřejné blaho si však Barták vytkl ještě jeden smělý plán: sepsat podrobný historický místopis všech obcí v Čechách. Za tím účelem vede rozsáhlou korespondenci a dojíždí do Prahy, kde pilně vypisuje z archivních pramenů, jako desky zemské a dvorské, berní soupisy, robotní seznamy, statistické přehledy.¹⁷⁾

„Jak měl dědeček chvilku, hned se věnoval své zálibě,“ vzpomíná dnes Bartáková vnučka Jarmila Lehovcová. Jako dítě prý bývala zvědavá, co dědeček ve svém pokojíku plném papírů dělá. „A on vždycky po chvíli povídá: hele běž už odtud, abys mi něco někam nezaložila. To víte, děti!“

Do Prahy prý jezdil dědeček vlakem z nádraží v Senohrabech, kam chodil pěšky, vzpomíná paní Lehovcová. Bartákovu pílí názorně dokládá

15) Autorův rozhovor s Mgr. Pavlem Sedláčkem, léto 2001.

16) Jan Barták: *Přehledný místopis země české č. 1, Okres Jílovský, v Praze 1939 (na deskách letopočet 1940), úvod.*

17) Rbk (František Roubík): *Za Janem Bartákem. Časopis přátel starožitností, XLIX, 1941, str. 289; údaje z náhrobku rodinného hrobu na hřbitově v Ondřejově; rozhovor s pamětnicí Miloslavou Tlamichovou z Kališ, léto 2001.*

ANTONIE BARTÁKOVÁ,
ROZENÁ CHYTRÁČKOVÁ

také jeho badatelský list z tehdejšího Archivu ministerstva vnitra: od září do konce roku 1935 studoval v archivu osmkrát, v průběhu následujícího roku navštívil archiv devětkrát, během každé návštěvy stačil prostudovat jeden až tři kvaterny desk zemských! V té době je pětasedmdesátiletým vdovcem a žije v komůrce s výhledem do dvora na rodovém statku, který předal synovi Soběslavovi. Také syn kráčet v otcových šlépějích a stal se v Kališ-
tích starostou.¹⁸⁾

Nedůvěra odměnou

„Práce tato rostla při všem ostatním dílu autorově jako allotrium z nenasytné lásky k zemi jediné a tolik zkoušené i s pevným odhodláním, dostati se k cíli přes všechny překážky a nedostatky,“ vyznívá se kalištský píšák v úvodu své jediné knihy. „Mnoho nemilých zklamání bylo při tom údělem, někde zase způsobena pomocí radostí; bohužel přemnoho nových knih dosíci jsme nemohli, zejména na jednu velikou knihovnu divně vzpomínáme a musíme se spokojiti resignací, že čeho tu není, je jinde. Naposledy odměněn byl

18) Rozhovor s paní Jarmilou Lehovcovou, léto 2001; Archiv ministerstva vnitra RČS v Praze, Badatelský a evidenční list, číslo 75/1935, Jan Barták, rolník na odpočinku Kališ-

Jan Barták
17. XII. 1915.

JAN BARTÁK VE VĚKU 54 LET
A JEHO PODPIS

autor naprostou nedůvěrou a netečností těch, pro které pracoval a zůstaven sám sobě. Nelze mu smlčeti, že z příkazu nezapomenutelného přisedícího z. v. Karla Adámka, dostával Archiv český VII. - XXXIII. a že mu Archiv zemský i zemský úřad odepřel další a nejcennější edici desk dvorských dra Friedricha, i musil zůstat na svých zbežných nedokonalých výpiscích.¹⁹⁾

Podle Bartákovy vnučky Květy Šindelářové na Janovo spisování hubovala také jeho manželka Antonie, rozená Chytráčková (1861 - 1933). Co jen to stálo inkoustu, vzdychala prý sedláckova žena. Antonie Bartáková byla dcerou ondřejovského starosty Františka Chytráčka a jeho ženy Marie, rozené Vilhelmové. Janu Bartákovi dala čtyři syny a pět dcer. Bohuslav (1891) zemřel týden po porodu, druhý Bohuslav (1892) se stal ředitelem obecné dívčí školy v Lupáčově ulici na pražském Žižkově, Jaroslav se nevrátil z bojů první světové války a proto zdědil otcovský grunt Soběslav (1900 - 1956).

Přes naznačené nesnáze se Bartákovi podařilo podrobný místopis, svázaný do sešitů podle politických a soudních okresů, dokončit. „V naší době bohužel každý pokus o okresní místopisy celé země dosud ztroskotat; nikdo ▶

tě 3, pošta Ondřejov. Thema: Přehledný místopis Čech.

19) Jan Barták: Okres Jilovský, úvod. Viz poznámku č. 16.

však nepřišel najednou s celým dílem hotovým jako autor a až do dnešní doby co možná vše hlavní vystihujícím, tudíž je v tom slušný rozdíl," pochlubil se Barták v úvodu k Okresu Jílovskému, který vydal vlastním nákladem na sklonku života. Knížka měla být první vlaštvou více než dvousvazkové edice. Bohužel, doba podobným podnikům nepřála. V pátek 30. května 1941 Jan Barták na svém statku zemřel. Jeho vnučka Jarmila Lehovcová vzpomíná: „Na svatodušní svátky přijel strýček z Prahy a s dědečkem povídali dlouho do noci. Byl ohromně veselý... Ráno, proti svému zvyku, dlouho nevstával. Zemřel ve spánku, měl krásnou smrt.“

V padesátých letech zabralo polnosti Bartákova statku zemědělské družstvo. Rodina, která věřila, že tatínek sepsal výjimečné dílo, přestěhovala pozůstalost k Janově dceři Miladě provdané Šenychové do nedalekého Ondřejova.²⁰⁾ Od jejího syna Františka Šenycha v 60. letech převzalo pozůstalost Muzeum těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy. Odtud putovala v září 1972 do Okresního archivu Praha-západ, jehož pracovnice sestavily k pozůstalosti inventář. Státní okresní archiv Praha-západ uchovává, kromě nepatrného zlomku Bartákovy korespondence, množství novinových výstřížků, map a jeho knihovnu regionální literatury. Zejména však 181 rukopisných svazků místopisu, tlustých sešitů hustě popsaných drobným písmem.²¹⁾ Jeden svazek (Politický okres Říčanský II.) je uložen ve Státním oblastním archivu Praha-východ, jiný Politický okres Říčanský (snad I. díl?) - se pravděpodobně nacházel v Městském muzeu v Říčanech.²²⁾

Zajímavý je autorův svižný styl, proložený občas krátkým vtipným komentářem či charakteristikou. Bartákovy texty sice nebývají vždy zcela přesné (zejména jde o „překlepy“), vždy se však vyplatí jeho úctyhodné dílo, nabité informacemi, vyhledat. Barták excerpoval velké množství edic a archivních pramenů. Jeho stať může být dobrou kostrou podrobnější místopisné práce. Hodnota jeho díla spočívá zejména v přesných odkazech na literaturu a prameny, ze kterých tento pilný badatel pečlivě vypisoval. A jak je „Barták“ současnými badateli využíván? „Za dva roky, co tady pracuji, jste první, kdo se na něj ptal,“ přiznává Květa Stará ze Státního oblastního archivu Praha-západ.

20) Rozhovor s J. Lehovcovou a K. Sindelářovou; údaje z náhrobku v Ondřejově a pomníčku padlých z I. světové války na násvi v Kalištích; Schematismus veškerého českého učitelstva národních a mateřských škol v Čechách a na Moravě, v Praze 1941, str. 129; Roubík: Za Janem Bartákem, viz pozn. č. 17.

21) Státní oblastní archiv Praha-západ, Pozůstalost Jana Bartáka, inventář zpracovaly Veronika Macháčková a PhDr. Helena Gregorová, Praha 1979.

22) Podle sdělení Jitky Trčkové z Městského Muřruňkova vlastivědného muzea v Říčanech.

Erby a vlajky miest v Slovenskej republike

Publikace v úvodu seznamuje se vznikem a vývojem městských erbů, aby na dalších stránkách seznámila čtenáře v abecedním pořadí se 135 erby a vlajkami jednotlivých měst. U každého města je barevné provedení erbu a vlajky s popisem erbu, jeho vznikem a vývojem.

Jan Podhola

Kartous P., Novák J., Vrteľ L., *Erby a vlajky miest v Slovenskej republike*, MV SR 1991, váz., 344 stran vč. německého resumé, náklad neweden

Osem storočí Slovenskej heraldiky

Publikace začínající heraldickým slovníkem, v němž je ve stručnosti podána informace o základech heraldiky, postupně seznamuje čtenáře se vznikem erbů a jejich postupným vývojem na území dnešního Slovenska. Pochopitelně při vzniku erbů a heraldiky se nemůže nezmínit o křížových výpravách a rytířských řádech. Přes šlechtické, církevní a městské erby, jejich vývoj a proměny v průběhu osmi století, heraldické sbírky atd. dochází až do současnosti ke státnímu znaku, erbům obcí a občanské heraldice. Pro zájemce o heraldiku konkré-

ního území je tak podán ucelený přehled, navíc ukazující na stálou životnost heraldiky ve formě Heraldického registru Slovenskej republiky.

Jan Podhola

Vrteľ Ladislav: *Osem storočí Slovenskej heraldiky*, Matica slovenská 1999, váz., 296 stran vč. anglického resumé, náklad neweden

Heraldický register Slovenskej republiky I.

Publikace v úvodu podává informaci o poslání heraldického registru, v němž je v současnosti zapsáno 1 500 erbů a vlajek. Následně seznamuje čtenáře ve stručnosti s pravidly a výrazy heraldiky, aby pokračovala stěžejní částí, kterou je obrazovo-textová část uvádějící státní symboly Slovenské republiky a 452 erbů a vlajek měst a obcí abecedně uspořádaných. Vpravo je barevné vyobrazení erbu, vlevo barevné vyobrazení vlajky s poznámkovým aparátem, který obsahuje charakteristiku, původ erbu a citaci historického sfragistického příp. heraldického pramenu. Na závěr jsou připojeny ukázky symboliky státních a církevních institucí i několik rodinných erbů (např. presidenta M. Kováče či herce M. Huby). Publikace, která je prvním svazkem z celkově předpokládaných šesti, prezentuje současný stav

schválených městských a obecních erbů a představuje je abecedním, proporcionální způsobem.

Jan Podhola

Kartous Petr, Vrteř Ladislav, Heraldický register Slovenskej republiky I., MV SR a Matica slovenská 2000, váz., 278 stran vč. anglického resumé, náklad neuveden

Soupis východočeských urbárů

Publikace podává přehled o 268 známých urbárech vztahujících se k uvedenému regionu, tedy nejen existujících, ale i známých podle edic, literatury či novodobých opisů a nyní ztracených. Pro rychlou orientaci slouží na začátku zařazený abecední seznam s uvedením názvu panství, časovým rozsahem, současným okresem a místem uložení (SÚA, SOA, MZA, ZA apod.). Následuje pak podrobný soupis urbárů, rovněž abecedně uspořádaný, obsahující sídlo a původce urbáře, místo uložení fondu včetně signatury, druh, datum vzniku, původní název, obsah, seznam lokalit, jazyk zápisu, počet listů, rozměry a poznámky. Publikace je ukončena 2 textovými a 24 obrazovými přílohami a místním rejstříkem, který je spolu s úvodním seznamem dobrou a rychlou pomůckou pro vyhledávání. Publikace je vítaným pomocníkem pro

genealogy, neboť jim umožní rychlou orientaci a výběr v dalších pramenech pro doplnění jejich rodopisné práce.

Jan Podhola

Kuba Jiří, Šimek Tomáš, Zahrádka František, Soupis východočeských urbárů 2. pol. 13. století - 1776, SOA Zámorsk 1997, váz., 272 stran, 600 výtisků

Stříbřec nad hladinami rybníků

Nakladatelství Carpio v Třeboni vydalo knihu o historii obce Stříbřec od 13. století do roku 2000. Tuto velmi obsažnou publikaci sepsali František a Jiřina Kodlovi, kteří mají „na svědomí“ i překrásné knihy s názvy „Chlum u Třeboně“ a „Staňkov“. Dlouholetým badáním v archivních materiálech a kronikách, soustředováním materiálů a fotografií i poznáním kraje, ve kterém prožili část života, vznikl podrobný popis vzniku obce, předávání gruntů, životních osudů obyvatel. Fakta jsou obohacena odborným výkladem i drobnými vysvětlivkami jednotlivých pojmů. V jejich knize samozřejmě nechybí trocha poezie a lidového vyprávění.

Helena Voldánová

Kodl František, Kodlová Jiřina, Stříbřec nad hladinami rybníků, Carpio Třeboň 2001, 349 stran, cena 199,- Kč

Informace k úhradě členských příspěvků

Vážení přátelé, současně s tímto číslem GHL dostáváte složenkou na úhradu členského příspěvku na rok 2002. Efektivním hospodařením se nám dařilo po celé minulé volební období udržet členské příspěvky na výši roku 1998. Soustavně zvyšující se částky u řady nákladových položek však vedou k tomu, že nejsme schopni je nadále pokrývat ze současných členských příspěvků bez ohrožení vyrovnaného hospodaření a finanční stability. Proto letošní valná hromada odsouhlasila členský příspěvek na rok 2002 v následující výši:

280 Kč u výdělečně činných členů a 140 Kč u nevýdělečně činných členů.

Na přiložené složence je předepsán VS (variabilní symbol), který tvoří Vaše členské číslo. Protože provedené úhrady jsou zpracovávány automatizovaně právě na zá-

kladě tohoto VS, který nám banka uvádí na výpisech z účtu jako jediný identifikační údaj, žádáme Vás, abyste tento VS žádným způsobem neupravovali (např. doplňováním roku apod.). Pokud použijete k úhradě převodní příkaz, žádáme Vás rovněž o uvedení členského čísla v kolonce VS.

Rádné uvádění VS nám pomáhá nejen k rychlejšímu zpracovávání, ale šetří i čas a náklady spojené se stykem s bankou při identifikaci neoznačených plateb.

Současně si dovoluujeme upozornit na členskou povinnost uhradit členský příspěvek do konce března příslušného roku. Splnění této povinnosti nám rovněž pomáhá šetřit čas a náklady spojené se zasíláním upomínek, ale zároveň přináší i včasné zajištění finančních prostředků pro činnosti Společnosti a především pro vydávání GHL.

Jan Podhola

Skončil dvacátý osmý kurz pro začínající rodopisce

V době od 1. února a do 5. dubna 2001 proběhl již dvacátý osmý kurz začínajících rodopisců a kronikářů. Vyučování se konalo v Základní škole v Praze 2, Slezské ulici 21. K náboru do kurzu byly vy-

užity publikační možnosti Společnosti i služby ČTK. Také letos se o konání kurzu dozvěděla řada posluchačů z internetové stránky Společnosti.

Do kurzu se přihlásilo celkem jednatřicet osob, ale studium nakonec zahájilo pouze dvacet devět. S účastí alespoň 60 % jich absolvovalo dvacet pět. Příčinou absencí na přednáškách byla převážně nemocnost.

Přes uplatnění všech dosud osvědčených možností náboru byl počet účastníků o deset nižší než v loňském roce. Příčiny je možno spatřovat v tom, že hlavní zájem o studium genealogie byl na území hlavního města a v přilehlých okresech již v předcházejících letech v podstatě uspokojen. Tomu nasvědčuje zvyšující se podíl dojíždějících ze vzdálenějších okresů a stále stoupající podíl úplných začátečníků.

Na tuto situaci reagoval správní výbor tak, že se v rámci racionalizace výuky rozhodl konat příští kurz pro začínající rodopisce až na podzim roku 2002 a na něj pak hned začátkem roku 2003 navázat kurz pro pokročilé genealogy. Protože se do tohoto kurzu hlásí vždy zhruba poloviční počet zájemců v porovnání s kurzem začátečnickým, bude se kurz pro pokročilé genealogy pořádat jednou za dva roky.

Nižší počet posluchačů v letošním kurzu však nebyl na závadu výuky. Právě naopak. Potvrdila se známá zkušenost, že optimální počet žáků ve třídě je dvacet pět až třicet. Při čtení starých textů se prokázalo, že možnost aktivní účasti frekventantů vede k podnícení studijního úsilí.

Náplň kurzu pro začínající rodopisce byla na základě usnesení správního výboru ze 30. října 2000 oproti minulým letům přepracována tak, aby splňovala přesně definované základní cíle. Výuka byla podle toho přehodnocena a ztvárněna do deseti námětových okruhů ve formě pětapadesátiminutových přednášek. Od půlhodinových přednášek bylo upuštěno.

Učební plán byl beze zbytku splněn a celý kurz proběhl bez organizačních závad. Úroveň přednášek byla různá podle zkušeností a schopností přednášejících, celkově však lepší než v loňském roce. Na úrovni kurzu mají svůj podíl jak již léta osvědčení, tak i začínající lektori. V souvislosti s tím došlo k dalšímu omlazení a zkvalitnění sboru. Z nečlenů naší Společnosti se do lektorské práce s úspěchem zařadili Dr. František Skřivánek, předseda Klubu pro českou heraldiku a genealogii, a pan Robert Radim Novotný, pracovník Okresního muzea Českého ráje v Turnově. Oba si za to zaslouží vřelý dík.

Jako každým rokem byl i tento kurz završen dvěma exkurzemi, a to do Státního oblastního archivu v Praze 2, Horské ulici a do Státního ústředního archivu v novém archivním areálu v Praze 4. Obě exkurze uspokojily zvláště ty absolventy, kteří toužili po konkrétním seznámení s archivy a archiváliemi.

Václav Hásek

10 let Slovenské genealogické a heraldické společnosti

Ve dnech 5. - 6. září 2001 uspořádaly Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, Katedra archivnictva a pomocných vied historických FF UK v Bratislave, MV SR - Odbor

archivnictva a spisovnej služby, Slovenská národná knižnica a Slovenský národný archív odborný seminár „Genealógia, heraldika a príbuzné disciplíny - stav a perspektívy“ u príležitosti 10. výročia založenia Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti. Za ČGHSP prijali pozvaní a semináre se zúčastnili predseda PhDr. Jan Podhola a miestopredseda Mgr. Marek Starý, ktorý v rámci semináre prednesl i príspevok s názvom „Šlechta v recentní české literatuře“.

Semináre se zúčastnilo více než sto lidí a o zájmu a přístupu ke genealogii a heraldice na Slovensku svědčí již samotní spolupředatelé a následně účastníci semináre. Byli to především předseda SGHS a profesor na FF UK v Bratislavě PhDr. Leon Sokolovský CSc., PhDr. Ladislav Vrteľ a Mgr. Radoslav Ragač z MV SR a PhDr. Peter Draškaba, ředitel Slovenského národného archívu. Mezi přítomnými bylo i mnoho ředitelů a odborných pracovníků Slovenských oblastních a okresních archivů a universit a kromě dalších i zahraničních účastníků i nám již řada známých z dubnového setkání v Nečtinách (Mgr. Šišmiš, Mgr. Feder Mayer, PhDr. Rábik, Ing. Alexy, Doc. Krejčík, PhDr. Hálek, Mgr. Kučerová, PhDr. Němečková).

Seminář vedl tajemník SGHS Mgr. M. Šišmiš, který po představení významných účastníků předal úvodní slovo předsedovi SGHS Prof. PhDr. L. Sokolovskému. Ten přítomné vřele uvítal, seznámil je s minulostí, současností a budoucností SGHS a po-

prál příjemné zážitky. Následoval pak dopolední blok přednášek: Církevné matriky - zdroj /prameň/ genealogických informácií (PhDr. M. Stiebnerová), Genealogické bádanie v sústave štátnych archivov a bádateľov na Slovensku (Mgr. R. Ragač), Skúsenosti a problémy pracovníkov archivov a bádateľov pri genealogickom výskume (PhDr. M. Belej, CSc.), Genealógia a heraldika v Maďarsku na prahu 3. tisícročia (PhDr. A. Pandula), Diplomatika na Slovensku - stav a perspektívy (Prof. PhDr. R. Marsina), Historická demografia - stav a perspektívy (PhDr. M. Dobrotková, CSc.), Úkoly a ciele užité občanské genealogie (V. Rolinc), Genealogické centrum Valašska (Mgr. Z. Cvikl), K aktuálnym otázkam genealogického výskumu na Spiši (PhDr. F. Žifčák).

Tímto příspěvkem dopolední blok skončil a po obědě pokračoval druhý blok, rozdělený do dvou částí. První část pokračovala nadále v přednáškovém sále: Súčasná genealógia na Katedre archivnictva a PVH na FF UK v Bratislave (Mgr. F. Feder Mayer), Současný stav výuky PVH a archivnictví na FF UK v Praze (PhDr. J. Hálek, Mgr. K. Kučerová), Aktivity Univerzity Hradec Králové v oblasti PVH (PhDr. V. Němečková), Výuka a heraldická práce na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí n. Labem (Doc. PhDr. H. Pátková), Zkušenosti soukromého genealoga po 10 letech práce v českých archívech (Dr. M. Koudelka), K problematike výskumu rodov slovenskej dediny (Doc. Dr. ▶

E. Šipka, CSc.), Skúsenosti s výskumom medzi príbuznými a menovcami (Ing. J. Giláni), Genealogické rešerše a soupis pečeti v archívech ČR (PhDr. V. Růžek).

Druhá část semináře probíhala paralelně v kinosále: Genealogický a sfragistický výskum v činnosti Státného okresného archívu vo Velkom Krtiši (PhDr. M. Kamasová), Erb Rimavskej Soboty (PhDr. I. B. Kovács), Nové pohľady na mestské symboly Bratislavy (Ing. Z. G. Alexy), Súpis erbov v katastri Trnavy (Mgr. M. Hrubala), Nové krajské symboly v České republice (Ing. P. Exner), Jak jsem navrhoval prapor Ústeckého kraje (Ing. J. Martykán), Profesionálny genealogický výskum (RNDr. P. Nagy), Genealogický program PAF, verzia 5.0 (Ing. P. Václav).

Po ukončení obou částí pokračoval seminář vyhodnocením soutěže „Najlepšie genealogické práce“ a po krátké přestávce kulturním programem D. Karvaye (housle) a D. Buranovského (klavír). První den byl zakončen společnou večeří a společenským večerem, na němž vystoupila „ludová hudba Končekovcov z Necpál“ a se svým recitálem i skladatel, textař a zpěvák L. Jankovič.

Následující den pokračoval seminář blokem přednášek: Heraldika na Slovensku v poslednom desaťročí (PhDr. L. Vrtel), Deset let práce podvýboru pro heraldiku Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (PhDr. K. Müller), K erbom církevné šľachty v stredoveku (PhDr. F. Oslanský, CSc.), Šľachta v recentní české lite-

ratuře (Mgr. M. Starý), Erby, šľachtický register a občianské znaky (J. Radziwiłł-Anoškin), Sfragistika na Slovensku - súčasný stav a perpektivy (PhDr. V. Rábik), Výskumy polskej církevné heraldiky v ostatnom desaťročí (Mgr. P. Goldyn), Stav a perpektivy faleristického bádania na Slovensku (Mgr. I. Graus). Dopoludní blok přednášek i celého semináře byl zakončen závěrečným slovem předsedy SGHS Prof. PhDr. L. Sokolovského, CSc., načež následovalo valné shromážděním SGHS MS a volba nového výboru.

Na semináři, jak ze záměrně uvedeného podrobného přehledu vyplývá, zaznělo velice mnoho zajímavých přednášek, jejichž obsah zde pro nedostatek místa nebudu popisovat a hodnotit. O semináři bude podrobněji informovat časopis SGHS, který bude k dispozici v knihovně ČGHSP, ale především bude vydán sborník, který bude jednotlivé přednášky obsahovat a rovněž bude pro zájemce k dispozici v knihovně. Vydání ve sborníku bude mít bezesporu i tu výhodu, že některé z přednášek, obsahově zajímavé, byly znehodnoceny přednesem (Genealogické bádanie v sústave štátnych archífov; K erbom církevné šľachty v stredoveku). Pochopitelně se projevila i rozdílná úroveň přístupu a zpracování, od vysoce fundovaných (Heraldika na Slovensku v poslednom desaťročí, Sfragistika na Slovensku..., Deset let práce podvýboru pro heraldiku...), přes povrchní a amatérské (Jak jsem navrhoval prapor...; Úkoly a cíle uži-

té občanské genealogie) až k jednomu ryze konfliktnímu (Erby, šľachtický register a občianské znaky).

Z hlediska zájmu českého genealoga bych se však přeci jen rád stručně zmínil o několika příspěvcích. Jedním z nich byl Aktivita Univerzity Hradec Králové v oblasti pomocných věd historických, který svým zaměřením dává předpoklad pro „zrod“ odborníků v oblasti PVH i v genealogii, heraldice a sfragistice a nejen diplomacie, paleografii či chronologii. Druhým byl příspěvek Zkušenosti soukromého genealoga po 10 letech práce v českých archívech. Sice obsahoval skutečnosti všem „činným“ genealogům bezesporu známé (přístupnost resp. nepřístupnost archíválií, limitované počty zapůjčovaných archíválií, možnosti pořizování kopií atd.), ale zde souhrnně a na veřejném fóru přednesené. Proto také přítomný účastník a zástupce Archivní správy MV ČR ještě před svým příspěvkem reagoval na tento přednes a je potěšitelné, že v jeho odpovědi lze zaznamenat příznivější posun v pohledu na genealogické badatele. Tento posun bylo možné spatřit již v loňském roce při jednání předsedy ČGHSP s vrchním ředitelem AS MV ČR i v některých následných konkrétních výsledcích (např. nezpoptatňování indexů k matrikám). Třetím příspěvkem pak byly Úkoly a cíle užité občanské genealogie, vycházející z obsahově podobné práce přednášejícího „Příručka pro genealogy třetího tisíciletí“ a „objevující“ nový fenomén, tzv. zná-

sobené příjmení. Přitom se nejedná o nic jiného, než o známou a v jižních a jihozápadních Čechách se nejvíce vyskytující změnu příjmení po chalupě či „hnojšti“. Tento fenomén považoval přednášející za tak významný, že s největší pravděpodobností pod jeho vlivem, resp. pod vlivem Guberniálního nařízení z 20. října 1779 o zapisování příjmení jen podle jména rodiny, odmítá teorii občanské genealogie jako nedílného celku a za „nejdůležitější novinku moderního pojetí“ považuje její dělení na ranou (do r. 1780) a novodobou (od r. 1780). Je otázkou, proč zrovna toto datum. Vždyť máme řadu důkazů, že ke změně příjmení docházelo i po tomto datu nejen z důvodu nedodržování státních nařízení, ale i v důsledku zásady „piš jak slyšíš“ a zapisující neslyšel vždy správně. Přijmeme-li za své nutnost jakéhokoliv dělení či vytyčování rozhraní, proč ne např. roky 1782 či 1784, kdy stát významným způsobem zasahuje do nedokonalé, leč existující evidence obyvatelstva, tj. do vedení matrik? Nabízí se nám zde jedna z mnohých oblastí pro řešení v rámci tzv. teoretické genealogie.

Závěrem však lze konstatovat, že seminář ve své podstatě splnil cíl i očekávání účastníků a připravil jim řadu zajímavých poznatků i námětů k přemýšlení. Proto nezbývá, než kolegům ze Slovenska vyjádřit obdiv nad rozsahem semináře, bravurním zvládnutím organizace a poděkovat za pozvání a příjemné přijetí.

Jan Podhola

GENEALOGIE.CZ

- naše nová internetová adresa

Po třech letech působnosti ČGHSP na internetu, kdy naše stránky patří v České republice mezi tři nejnavštěvovanější v oboru genealogie a heraldiky (mezi podobnými společnostmi jednoznačně první), se správní výbor rozhodl zaregistrovat (za výhodných cenových podmínek) novou webovou doménu **http://genealogie.cz** – možno použít i ve formě **http://www.genealogie.cz**

Původní internetová adresa bude zatím souběžně v provozu. K tomuto kroku jsme dospěli v zájmu zkvalitnění provozu, jednoduššího vyhledávání a zapamatování adresy i z důvodů větší serióznosti. Jelikož se jedná o formu přesměrování, umožňuje nám to značnou variabilitu při výběru našich záložních serverů, které jsou tři, kde jsou umístěna data, jelikož stávající server mujweb.cz měl poslední dobou časté výpadky z důvodu průběžné přestavby. Naše internetové stránky se aktualizují cca 2x do týdne. Jejich obsah se snažíme co nejvíce vylepšovat, rozšiřovat a atraktivnit. Zveme Vás proto všechny k jejich navštívení.

Arnošt Drozd

Rodinná genealogie a český internet

Vždy, když se před „nezasvěcenými“, tedy těmi, kteří nebadají po svých předcích a jejichž vztah k historii je vlažný, zmíníme o tom, že našim koníčkem je rodinná genealogie, setkáváme se s dvojitou reakcí. Ta první je velmi příjemná - pátrání po vlastních předcích a jejich životních osudech je něco tak úžasného, že každý ožije. Druhá reakce je příjemná méně, projevuje se různě a dala by se shrnout do jednoduché věty: „Genealogie? To je určitě něco zapšklého...“ A což teprve, když se zmíníme o tom, že se snažíme dostat „něco tak zapšklého“ na internet...

Přitom zde není nic nepochopitelného. Genealogie je především o informacích. O jejich vyhledávání, sběru, třídění, analýze a uspořádání. V neposlední řadě o jejich výměně a sdílení. A o publikaci výsledků.

Internet je velmi rychlé, relativně levné a poměrně dostupné informační a komunikační médium. Co to znamená prakticky „informační“

a „komunikační“? Informační charakter spočívá v tom, že z internetu může kdokoli, kdo si osvojí nezbytné návyky, čerpat kdykoli informace. Jen o trochu složitější je umístit či publikovat na internetu vlastní produkci. Už tato možnost ukazuje na dvojsměrnost informačních toků prostřednictvím internetu. Komunikační možnosti jsou však daleko širší, od elektronické poštovní korespondence (klasické dvojstranné či mnohostranné prostřednictvím skupin adres tzv. mailinglistů), přes elektronické konference a fóra, kde každý účastník může umístit své příspěvky či komentovat cizí, až po živé diskuse (tzv. „chaty“) či audiovizuální konference.

Prakticky všechny tyto nástroje dnes využívají i rodopisní badatelé. Česká badatelská komunita zde není výjimkou.

Podstatné je jedno: internet je nástroj. Sám o sobě nic nedokáže, ale může velmi pomoci. Mnoho českých badatelů se za posledních několik let přesvědčilo, že přes internet mnohdy dostanou radu, pomoc, nápad i informace mnohdy rychleji než jakoukoli jinou cestou.

Genealogické zdroje na internetu

Zásadní dělení zdrojů, které má k dispozici český badatel na internetu, probíhá v jazykové rovině. Dělení na zdroje cizojazyčné a českojazyčné ve svém důsledku představuje i dělení na prakticky využitelné a nevyužitelné zdroje informací. (Cizojazyčné zdroje jsou ve své drtivé většině anglojazyčné a mají svůj původ v komunitě amerických badatelů, mnohem menší, avšak užitečnější a použitelnější část tvoří zdroje v němčině.)

Cizojazyčné zdroje jsou pro českého badatele především inspirací a příkladem, co všechno lze na internetu získat¹⁾. Je jich skutečně hodně a základní z nich se dají dost dobře najít prostřednictvím běžných vyhledávačů²⁾; navíc na každé osobní stránce je téměř vždy link/seznam odkazů na adresu/y, kde se dají najít „hlavní“ využitelné zdroje. Dostupné jsou nejen zdroje obecné, ale i specializované na českou a slovenskou genealogii, a to včetně interaktivních instrumentů, jako jsou např. diskusní fóra³⁾. Většina zdrojů se ale týká především zájmů českoamerické badatelské komunity, kdy ve většině případů zájem končí u určení předka, který emigroval z Evropy do Ameriky, a točí se tedy hlavně kolem vnitro-amerických zdrojů, dále zdrojů o způsobech imigrace, seznamů lodních cestujících apod.

Zpracování výzkumu v konkrétních podmínkách ČR je pokryto jen málo a většinou povrchně. Seznamy odkazů na genealogických stránkách obsahují řadu zajímavých odkazů (linků), týkajících se různých informací o ČR, především v angličtině, ovšem pro potřeby badatele, pracujícího přímo v Čechách, je nabízená informace většinou jen orientační. Přínosné ▶

však mohou být různé německé stránky, především pro bádání v oblastech dříve obydlených německým obyvatelstvem (především Sudety).

Pro osobní stránky zahraničních genealogů a „inzerční-seznamovací“ stránky platí totéž, co pro jejich české obdoby - pokud má badatel velké štěstí, může na nich najít někoho/něco zajímavého.

Největší šance jsou při zkoumání emigrace do USA, kde jsou k dispozici seznamy pasažérů lodí, často opatřené vyhledávací⁴⁾. Stojí zato prověřit i mormonské databáze⁵⁾, byť jejich pokrytí českých zemí je o poznání menší než západní Evropy, ale i třeba Slovenska.

V roce 1997 se na českém internetu objevily první kusé informace o genealogii a rodopisu, reprezentované několika málo stránkami, které bylo možné spočítat na prstech jedné ruky. Za skutečný počátek vývoje rodopisné infrastruktury na českém internetu však můžeme považovat až rok 1998. Tehdy se objevilo asi patnáct nových rodopisných stránek, zřízených jednotlivými badateli, ke konci následujícího roku jich už bylo přes čtyřicet. V roce 1998 však začaly fungovat i stránky genealogických společností⁶⁾ a také první komunikační prostředky - především auditorium „Rodokmeny - genealogie“⁷⁾ zřízené v srpnu 1998. Vznik tohoto diskusního fóra považují za zcela zásadní pro českou genealogii na českém internetu. Byl to právě rozvoj a růst „Rodokmenů“, a to jak počtu jeho uživatelů, tak i kvality příspěvků, který prokázal, že zájem o genealogii v ČR na internetu a v češtině je značný, a že další rozvoj je žádaný a žádoucí.

Od té doby se objevují nové stránky, alespoň částečně věnované rodopisu, na českém internetu, stále častěji. Jen osobních stránek badatelů⁸⁾ bylo v říjnu 2001 už kolem stovky. Potěšitelné je, že máme i místa, která nabízejí služby či svodnou informaci. Alespoň pro příklad je třeba uvést stránky Projektu GENE⁹⁾ s rodopisnými aktualitami, příručkou badatele a badatelskou inzercí atd., s GENE⁹⁾ úzce spojenou databází příjmení, míst a badatelů¹⁰⁾ a seznam rodopisných odkazů¹¹⁾. Potenciál má jistě rodopisný portál¹²⁾ a za pozornost stojí Rodopisná revue¹³⁾.

To je však jen velmi namátkový výběr toho, co má badatel na českém internetu k dispozici. Podrobně se budeme věnovat českým zdrojům někdy příště.

Petr Kroužek

P o z n á m k y :

- 1) Zde bych uvedl alespoň adresu genealogického rozcestníku www.cyndislist.com, který odkazuje na více než 100 000 (!) genealogicky zajímavých míst na světovém internetu.
- 2) Mezi nejznámější světové vyhledávače patří např. www.altavisa.com, www.yahoo.com, www.google.com

- 3) Diskusní fóra týkající se československé rodinné genealogie jsou např. na adresách genforum.genealogy.com/czech/ a www.genforum.genealogy.com/slovak/
- 4) Seznamy pasažérů-imigrantů jsou třeba na stránce www.freespace.virgin.net/alan.tupman/sites/ships_us.htm
- 5) Vyhledávač příjmení v mormonských databázích najdete na adrese www.32.96.111.13/Eng/Search/frameset_search.asp
- 6) Stránky ČGHS jsou dnes na www.genealogie.cz/
- 7) Auditorium „Rodokmeny - Genealogie“ je největší československé diskusní internetové fórum věnované rodinné genealogii: naleznete je na adrese www.mageo.com/.chatroom/3451
- 8) Několik příkladů je uvedeno v následujícím článku „Internetové stránky badatelů - výzva k elektronickému publikování“
- 9) Na stránkách www.genea.cz
- 10) Jde o databázi „Rod - Clan“ vedenou Martinem Měkyšem na stránkách www.mujiweb.cz/www/mnich/
- 11) Na adrese www.krouzek.cz
- 12) Na adrese www.ihiksoft.cz/
- 13) Na adrese www.volny.cz/trnkas/trnkas/Rodorevue.htm

Internetové stránky badatelů - výzva k elektronickému publikování

Vystavení vlastních internetových stránek s dokumenty a rodokmenem je levným nástrojem zviditelnění vlastní badatelské práce a velkou altruistickou službou pro druhé. Publikování na internetu může přinést uspokojení z „nekonečného“ okruhu čtenářů, ze samostatnosti a nezávislosti na vydavatelích papírových periodik. Je třeba si uvědomit, že jednou připravené elektronické dokumenty je možné využít nejen k vystavení na internetu, ale lze je velmi snadno použít při sestavování rodinné kroniky s fotografiemi a nahrávkami na téměř „věčných“ a levně kopírovatelných kompaktních discích (CD), které mají velkou archivní kapacitu (statisíce stran, tisíce obrázků) a dají se rozdávat přátelům i mladým členům rodu.

Osobní stránky řady badatelů (často členů ČGHSP) nejsou nic nového - najdete je například přes stránky projektu GENE⁹⁾ (www.genea.cz) nebo přímým vyhledáváním vhodným vyhledávačem. Zde uvádíme, pro

ilustraci, jen několik příkladů z téměř stovky stránek, které dnes čeští badatelé vystavují:

Rozwitha DIETZE	http://www.braunauer-ahnen-forschung.de/
Arnošt DROZD	http://members.tripod.com/Arnost_Droz/
Petr KROUZEK	http://www.krouzek.cz
Karel KYSILKA	http://www.fortunecity.com/victorian/durer/23/index.html http://zlimpkk.tripod.com
Jaroslav NEUBAUER	http://www.webpark.cz/genealogie
Jiří ROHLA	http://freeweb.coco.cz/rohlaj/
Marek STARÝ	http://www.arttex.cz/stary/
Miroslav TRNKA	http://www.volny.cz/trnkas/trnkas/Rodorevue.htm

Chceme upozornit na publikačně inspirativní osobní stránky pana Mgr. Aloise Sassmanna. Najdete je na dvou místech: na serveru KROUZEK <http://www.krouzek.cz/sassmann/index.htm> (opatřené vyhledavačem) a novější jednoduché ale dynamicky rostoucí stránky na serveru WORLDONLINE <http://home.worldonline.cz/~ca967743/index.htm>, které mají čtyři základní rubriky: „Genealogie“, „Místopis“, „Utrakvismus“ (originální studie) a rubriku „Přepsal jsem pro Vás...“.

Právě rubrika „Přepsal jsem pro Vás..“ (která v říjnu 2001 obsahovala 6 přepisů často vzácných a jinak nedostupných knih) je podle nás pozitivní výzvou pro další badatele, aby své původní i přepsané texty nabídli k využití jiným badatelům tím, že je zveřejní na internetu. Myslíme si, že řada badatelů kolísá mezi chutí se všem pochlubit se svými výsledky i unikátními dokumenty a pocitem „nedůvěry“, aby jimi zveřejněná práce nebyla někým komerčně „zneužita“. Tento postoj je vzhledem k množství investovaného času, energie i peněz jistě pochopitelný. Někteří badatelé jsou proto ochotni publikovat maximálně jen jakési rejstříky ke své práci („meta-data“), jiní chtějí výsledky svého bádání poskytovat jen za úplatu a internet považují jen za vhodné reklamní medium... Je na rozhodnutí každého. Jsme však přesvědčeni, že publikace badatelských informací v rámci zájmové komunity je především věcí zájmovou a až na druhém místě komerční. Podpora a propagace badatelů a výsledků jejich práce je jistě nejdůležitějším cílem společnosti, jejímž jsme členy.

Uvědomujeme si, že pro mnohé členy ČGHSP publikování na internetu není jen otázkou překonání „obav“, ale základní pro ně je otázka získání počítačové a internetové gramotnosti. Proto bychom chtěli moderně a altruisticky uvažujícím badatelům nabízet určitou malou pomoc při přípravě a zveřejnění vybraných dokumentů na internetu a vážné zájemce v kursu naučit základům počítačových dovedností, aby mohli s počítači a internetem pracovat samostatně.

Ondřej Velek, Petr Kroužek

Nový zákon o matrikách

Den 1. července 2001 nabyl účinnosti zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Tento zákon nahradil dosud platný zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, ve znění pozdějších předpisů i prováděcí vyhlášku č. 22/1977 Sb., kterou se vydávaly bližší předpisy k zákonu o matrikách.

Nový zákon je především přehlednější a obsahuje ve svém souhrnu ustanovení dříve obsažená jak v samotném zákoně, tak i v navazujících předpisech a vyhláškách. Pro genealogického badatele jsou nejdůležitější a nejzajímavější ustanovení § 23 a 25 uvedeného zákona, která se týkají bádání v živých matrikách uložených na matričních úřadech. Bez zajímavosti není ani § 21.

§ 23 (odstavce 1 a 2)

Doba uložení matriční knihy a sbírky listin

- (1) Matriční knihy zůstanou uloženy po provedení posledního zápisu u matričního úřadu:
- knihy narození po dobu 100 let
 - knihy manželství po dobu 75 let
 - knihy úmrtí po dobu 75 let
- (2) Po uplynutí stanovené doby se matriční knihy předají k archivaci příslušnému státnímu oblastnímu archivu.

§ 25

Matriční doklad

- (1) Matriční úřad vydá matriční doklad, nebo povolí nahlédnout do matriční knihy, popřípadě do sbírky listin a činit výpisy z nich v přítomnosti matrikáře
- fyzické osobě, které se zápis týká, nebo

členům její rodiny, jejím sourozencům a zplnomocněným zástupcům,

- pro úřední potřebu státních orgánů,
 - statutárním orgánům církví nebo duchovním jimi zmocněným, jde-li o matriční knihy vedené těmito církvemi do 31. prosince 1949.
- (2) V případě osvojení mohou nahlédnout do zápisu pouze osvojitelé a po dosažení zletilosti i osvojenec.
- (3) Doslovný výpis z matriční knihy se vydává pouze pro úřední potřebu státních orgánů a lze jej pořídít i fotokopii matričního zápisu.

§ 21

Knihy úmrtí

- (1) Do knihy se nazapíše příčina úmrtí

Oproti dříve platnému zákonu

o matrikách jsou tyto výrazné změny:

- v § 23/1 kniha narození - z původních 75 let na 100 let - znevýhodnění
- v § 25/1a rozšíření možnosti na členy rodiny (prarodiče a vnuky) a zplnomocněnému zástupci - znevýhodnění
- v § 25/1b,c jen pro úřední potřebu a potřebu orgánů církví - znevýhodnění
- Dříve se umožňovalo nahlédnutí do matriky k opatření podkladů, které slouží k studijním, vědeckým nebo literárním účelům.
- v § 25/3 doslovný výpis jen pro úřední potřeby - znevýhodnění
- v § 21/1 příčina úmrtí je uváděna na listu o prohlídce mrtvého odevzdávaného na příslušný okresní úřad - znevýhodnění

Poplatky za nahlédnutí do matriky upravuje zákon č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, který stanoví částku 20 Kč za nahlédnutí do jednoho svazku matriky. Poplatky za vydání duplikátu rodného, oddacího či úmrtního listu stanovuje na 100 Kč.

Jan Podhola, Helena Voldánová

Na pomoc badateľum

Nabízime Vám ďalší adresár, tentokrát od našich slovenských susedů, se kterými jsme byli spjatí nejen spoločnou republikou, ale i mnohým propojením rodů. Pod ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (www.civil.gov.sk/sekcia.htm) spadá 1 Národný archív, 7 Oblastných archívů, 37 Okresných archívů, 2 Archívy miest, 1 Vojenský historický archív a ďalších 18 špecializovaných archívů. Pro rodopisné bádání nejvíce využíváme fondy Oblastných archívů stejně jako v naší republice.

Slovenský národný archív

Drotárska cesta 42
817 01 Bratislava
tel.: 00421 02 62801178, 62801181
fax: 00421 02 62801247
e-mail: Snarchiv@snarchiv.sk

Štátny oblastný archív v Banskej Bystrici

Komenského 26
974 00 Banská Bystrica
tel.: 00421 048 4152936, 4152934
fax: 00421 048 4154877

Štátny oblastný archív v Bratislave

Križkova 7, 811 04 Bratislava
tel.: 00421 02 52496051, 52496052
fax: 00421 02 52496046
e-mail: Archiv.soba@mvsr.vs.sk

Štátny oblastný archív v Bytči

Kaštieľ, 014 35 Bytča
tel.: 00421 041 5533622, 5533311
fax: 00421 041 5533622

Štátny oblastný archív v Košiciach

Bačíkova 1, 041 56 Košice
tel.: 00421 055 6222415, 6220840
fax: 00421 055 6220840

Štátny oblastný archív v Levoči

nám. Majstra Pavla 60
054 80 Levoča
tel.: 00421 053 4512486, 4512424
fax: 00421 053 4514411

Štátny oblastný archív v Nitre

Novozámocká 273
951 12 Ivanka pri Nitre
tel.: 00421 037 6564384, 6564263
fax: 00421 037 6564268

Štátny oblastný archív v Prešove

Slanská 31
080 06 Prešov - Nižná Šebastová
tel.: 00421 051 7764613, 7765455
fax: 00421 051 7764059

Archív mesta Bratislavy

Okresný úrad Bratislava 1
Vajanského nábr.10
811 06 Bratislava
tel.: 00421 02 54433248, 54430848

Archív mesta Košíc

Kováčska 20/I., 040 01 Košice
tel.: 00421 055 6221825

Štátny okresný archív v Banskej Bystrici

Komenského 26
974 00 Banská Bystrica
tel.: 00421 048 4124846, 4124846
fax: 00421 048 4125884
e-mail: Soka_bb@isternet.sk

Štátny okresný archív v Banskej Štiavnici

Kammerhofská 15
969 00 Banská Štiavnica
tel.: 00421 045 6920821
e-mail: Archiv@ou602.sk

Štátny okresný archív v Bardejove

M. V. Miškovského 1
085 01 Bardejov
tel.: 00421 054 4725755, 4725673

Štátny okresný archív v Pezinku

Dolná 140, 900 01 Modra
tel.: 00421 033 6473926
fax: 00421 033 6473925

Štátny okresný archív v Čadci

Palarikova 1158, 022 01 Čadca
tel.: 00421 041 4334799, 4334701

Štátny okresný archív v Dolnom Kubíne

Matúškova 1654, 026 01 Dolný Kubín
tel.: 00421 043 5863498, 5863423

Štátny okresný archív v Šali

ul. Petra Pazmaňa 27, 927 01 Šaľa
tel.: 00421 031 77702260, 7704161
e-mail: Spolpaz@salamon.sk

Štátny okresný archív v Humennom

Štúrova 1, 066 80 Humenné
tel.: 00421 057 7752770
fax: 00421 057 7783317

Štátny okresný archív v Komárne

Župná 15, 945 36 Komárno
tel.: 00421 035 7701693

Štátny okresný archív Košice - okolie

Kováčska 20/III.
042 11 Košice
tel.: 00421 055 6224675

Štátny okresný archív v Levoči

Pod Kamenným vrchom 1
054 01 Levoča
tel.: 00421 053 4512281

Štátny okresný archív v Leviciach

Rybník 192, 935 23 Rybník
tel.: 00421 036 6324123

Štátny okresný archív v Liptovskom Mikuláši

Školská 4
031 01 Liptovský Mikuláš
tel.: 00421 044 5523332

Štátny okresný archív v Lučenci

Kubínyiho nám. 1
984 01 Lučenec
tel.: 00421 047 4326938, 4331559

Štátny okresný archív v Martine

Bystrička 397
036 01 Martin - Bystrička
tel.: 00421 043 4134123

Štátny okresný archív v Michalovciach

ul. Š. Tučeka 4
071 01 Michalovce
tel.: 00421 056 6424427, 6424481

Štátny okresný archív v Nitre

Pod Kartušou 1
949 05 Nitra - H. Krškany
tel.: 00421 037 6516620

Štátny okresný archív**v Nových Zámkoch**

Podzámska 25
940 61 Nové Zámky
tel.: 00421 035 642 0398

Štátny okresný archív v Poprade

Sobotské nám. 16, 058 44 Poprad
tel.: 00421 052 7769624, 7730640

Štátny okresný archív**v Povážskej Bystrici**

ul. Slov. partizánov 1135
017 01 P. Bystrica
tel.: 00421 042 4323349
fax: 00421 042 4326349

Štátny okresný archív v Prešove

Slovenská 40, 080 01 Prešov
tel.: 00421 051 7733005, 7731184

Štátny okresný archív v Prievidzi

Tehelná 18, 972 01 Bojnice
tel.: 00421 046 5430419

Štátny okresný archív v Rožňave

nám. Baníkov 26, 048 01 Rožňava
tel.: 00421 058 7324154
fax: 00421 058 7324154

Štátny okresný archív**v Rimavskej Sobote**

Cukrovarská 48
979 80 Rimavská Sobota
tel.: 00421 048 5634308
fax: 00421 048 5634308

Štátny okresný archív v Skalici

Kráľovská 16
909 01 Skalica
tel.: 00421 034 6644567

Štátny okresný archív**v Spišskej Novej Vsi**

Letná 67, 052 80 Spišská Nová Ves
tel.: 00421 053 4464339

Štátny okresný archív**v Starej Lubovni**

Obrancov mieru 22
064 01 Stará Ľubovňa
tel.: 00421 052 4321983

Štátny okresný archív**vo Svidníku**

Partizánska 625, 089 01 Svidník
tel.: 00421 054 7522302

Štátny okresný archív**v Topolčanoch**

Pod Kalvárie 2140
955 01 Topolčany
tel.: 00421 038 5222126

Štátny okresný archív v Trebišove

ul. M. R. Štefánika 201
075 01 Trebišov
tel.: 00421 056 6723500

Štátny okresný archív v Trenčíne

Kožušnícka 1, 911 00 Trenčín
tel.: 00421 032 6523996

Štátny okresný archív v Trnave

Štefánikova 46, 917 38 Trnava
tel.: 00421 033 5511180
fax: 00421 033 5511503

Štátny okresný archív**vo Veľkom Krtíši**

Za parkom 851
990 01 Veľký Krtíš
tel.: 00421 047 4830937

Štátny okresný archív**vo Vranove nad Topľou**

Budovateľská 1277
093 01 Vranov n.T.
tel.: 00421 057 4464908
fax: 00421 057 4464908

Štátny okresný archív vo Zvolene

Podboroviansky Potok 4052
960 01 Zvolen
tel.: 00421 045 5331838
fax: 00421 045 5391234

Štátny okresný archív**v Žiari nad Hronom**

ul. ČSA 951, 976 01 Kremnica
tel.: 00421 045 6742508, 6742335

Štátny okresný archív v Žiline

Predmestská 1, 010 01 Žilina
tel.: 00421 041 7244576

Vojenský historický archív

Univerzitné nám. 1, 918 00 Trnava
tel.: 00421 033 5511347, 5514417

Helena Voldánová

Program a termíny „stredčníků“ na I. pololetí 2002

9. 1. 2002	Václav Kulle	Objev Země Františka Josefa - rakouská polární výprava
23. 1. 2002	Ing. Řezníček	Každodenní život vojáka v 17.-19. století
13. 2. 2002	Marie Fraňková	Náboženská emigrace 17. a 18. století
27. 2. 2002		Dotazy, náměty, diskuse
13. 3. 2002	Ing. Kurz	Nové možnosti využití počítače
27. 3. 2002	Marie Fraňková	Ekonomická emigrace na Volyň a do USA v 19. století
10. 4. 2002		Z historie Žižkova
24. 4. 2002	Václav Kulle	Kašpar Kaplíř ze Sulevic - zachránce Vidně před Turky
22. 5. 2002		Dotazy, náměty, diskuse

Filomena Jičínská

Členové správního výboru a knihovník ČGHSP pro Vás připravili:**DEN OTEVŘENÝCH DVEŘÍ**

v sobotu 9. února a 20. dubna 2002 od 9 do 16 hodin
Mimořádně bude otevřena kancelář a knihovna ČGHSP

Jubileá členů v roce 2002

70 let

Dominiková Dagmar
Dyntar František
Fraňková Marie
Hobzová Alena
Horák Jiří
Janyšová Libuše
Jelínek Zdeněk
Kopcová Božena
Kyjovská Božena
Nováková Dagmar
Pílková Božena
Sedláček Vladimír
Sejková Marie
Třísková Eliška
Veselský Miloš
Vlk Josef

75 let

Černík Vladimír
Drštička Albert
Jonáš Karel
Kaňka Střezislav
Kostková Jitka
Kozderka Květoslav
Kubalík Emil
Kuranda Miroslav
Lněnička František
Loupal Josef
Müller Josef
Stránská Marie
Veselý Vladimír
Vodička Jiří
Weiss Antonín
Zelenka Miroslav
Zilvar Zdeněk

80 let

Beseda Jan
Čejpová Milada
Holeček Miroslav
Huml Jiří
Kilián Vladislav
Kohoutová Vlasta
Krob Adolf
Novák Otakar
Pech Jiří
Rakušan Ctirad
Sršeň Alois
Täubel Ervín
Zajíc Miroslav
Zavřel Václav

85 let

Růžička Jaroslav
Soukup František

90 let a více

Hanuš Ladislav
Komárek Jaroslav
Melichar Rudolf
Pařezova Marie
Rychlý Vladimír
Sedláček Miroslav
Věcovský Stanislav
Vlk Zdeněk

Jubilantům přejeme dobré zdraví a ještě mnoho chuti do rodopisných bádání.

Jan Podhola

ZMĚNA SÍDLA STÁTNÍHO ÚSTŘEDNÍHO ARCHIVU

dříve:

Karmelitská, Praha 1
nová adresa:
Archivní 4
Praha 4, 149 00
e-mail: sua@mvcz.cz
www/mvcz.cz/archiv

CENTRÁLNÍ BADATELNA archivní areál Chodovec

Archivní 4
Praha 4, 149 00

vedoucí studovny:

PhDr. V. Waage

odborní konzultanti:

Mgr. V. Měšťánková
PhDr. Renáta Purnochová

tel.: 02/ 61 44 72 46

61 44 72 47

61 44 72 48

provozní doba:

pondělí - čtvrtek

9,00 - 16,00 hod.

(v roce 2002 do 18,00 hod.)

pátek 9,00 - 12,00 hod.

(poslední pátek v měsíci zavřeno)

knihovna

tel.: 02/61 44 72 96

provozní doba:

pondělí - čtvrtek

9,00 - 12,00 13,00 - 16,00 hod.

pátek

9,00 - 12,00 hod.

I. ODDĚLENÍ

Milady Horákové 133
Praha 6 160 00

- zůstává nezměněno

vedoucí studovny:

PhDr. H. Klímová

badatelna

tel.: 02/24 31 15 09

33 32 67 55

provozní doba:

pondělí - čtvrtek

9,00 - 12,00 13,00 - 18,00 hod.

pátek

9,00 - 14,00 hod.

(poslední pátek v měsíci zavřeno)

knihovna

tel.: 02/24 31 15 09

provozní doba:

pondělí - středa

9,00 - 11,00 13,30 - 15,00 hod.

čtvrtek - pátek

9,00 - 11,00 hod.

ZMĚNA ÚŘEDNÍCH HODIN VE STUDOVNĚ ARCHIVU HL. M. PRAHY

Podle sdělení z AHMP se od 29. 10. 2001 mění úřední hodiny ve studovně následovně:
pondělí - čtvrtek
9,00 - 12,00 13,00 - 16,00

Rezervace míst

tel.: 02/24 48 40 12

e-mail: badatelna@email.cz

Informace o archivu lze získat na **www.ahmp.cz**